

**Ulosottokaaren (705/2007) 4 luvun 38 §:n mukainen määrää-
miskiello yhteisössä ja ulosmittaamisen problematiikka**

Itä-Suomen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

Pro gradu -tutkielma

24.4.2016

Tekijä: Joel Hyväri 233516

Ohjaaja: Mika Launiala

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Oikeustieteiden laitos	
Tekijä <u>Joel Eerik Antero Hyväri</u>			
Työn nimi Ulosottokaaren (705/2007) 4 luvun 38 §:n mukainen määräämiskielto yhteisössä ja ulosmittaamisen problematiikka.			
Pääaine Rikos- ja prosessioikeus ja rikollisuuden tutkimus	Työn laji Pro gradu -tutkielma	Aika 24.4.2016	Sivuja XIII + 71
Tiivistelmä <p>Tutkielmassa käsitellään ulosottokaaren 4 luvun 38 pykälän mukaisen määräämiskiellon vaikutuksia ulosmittaessa osakeyhtiön osake velallisen veloista.</p> <p>Osakeyhtiön on yleisesti katsottu olevan velallisesta erillinen oikeussubjekti, vaikka velallinen olisi yhtiössä pääasiallisena toimijana. Velallisella saattaa olla osakeyhtiössä osakemäärään perustuva määräämisvalta, tai muutoin tosiasiallista määräämisvaltaa. Määräämisvalta oikeuttaa tekemään osakeyhtiössä oikeustoimia. Vaikka osakeyhtiö on erillinen oikeussubjekti, voidaan tietyin edellytyksin omaisuutta ulosmitata yhtiöstä myös velallisen omaisuutena. Tutkielmassa tarkastellaan edellytyksiä osakeyhtiön osakkeen ulosmittaamiselle, millaisista ulosmittaamiskeinoista on kysymys ja miten velallisen tosiasiallinen määräämisvalta osakeyhtiössä voidaan todentaa. Osakkeen ulosmittaamisen oikeusvaikutuksena syntyy velalliselle määräämiskielto yhteisössä, mikä rajoittaa velallisen määräämisvaltaa osakeyhtiössä. Määräämiskiellon tarkoituksena on estää yhtiön omaisuuden hävittäminen ja turvata sen toiminnan jatkuminen velkojien kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkielmassa pyritään systemaattisesti tarkastelemaan edellä mainittujen seikkojen ulosotto-oikeudellista problematiikkaa, mutta aiheeseen liittyy vahvasti myös yhtiö- ja rikosoikeudellinen näkökulma. Rikosoikeudellinen näkökulma perustuu velallisen rikoksien tunnusmerkistön arviointiin ja siihen onko rikos tehty ennen ulosmittauspäätöstä vai sen jälkeen.</p> <p>Osakkeen ulosmittausta ei voida tehdä, mikäli osakkeella ei ole ulosmittausarvoa. Tällöin osakeyhtiöstä on tehtävä kokonaisuudessaan arvonmääritys, jonka perusteella voidaan määrittellä myös osakkeen ulosmittausarvo. Osakkeen arvonmäärityksessä tulee huomioida, turhan ulosmittauksen kielto ja ulosotto-oikeudellinen suhteellisuusperiaate. Suhteellisuusperiaatteesta on ulosotto-oikeudessa säännelty lain ta-soisesti. Tämä edellyttää suhteellisuusperiaatteen huomioonottamista täytäntöönpanossa vahvasti velvoittavana oikeusnormina.</p>			
Avainsanat : ulosmittaaminen, määräämiskielto, määräämiskielto yhteisössä, toimitsija, velallisen rikokset, määräämisvalta, suhteellisuusperiaate, osakkeen arvonmääritys, turhan ulosmittauksen kielto			

SISÄLLYS:

TIIVISTELMÄ.....	II
LÄHTEET.....	V
LYHENTEET.....	XII
TAULUKOT.....	XIII
LIITTEET.....	XIII
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Yleistä ulosottomenettelystä.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet.....	3
1.3 Tutkimusmetodi ja lähdeaineisto.....	6
1.4 Rajaukset ja rakenne.....	7
2 MÄÄRÄÄMISKIELLOT.....	10
2.1 Määräämiskieltojen määritelmät ja oikeusvaikutukset.....	10
2.2 Ulosottomiehen lupa ja tavanomainen liiketoiminta.....	12
2.3 Määräämiskieltojen tiedoksiannoista ja julkivarmistuksista.....	14
2.4 Osakasluettelo ja määräämiskiellon tiedoksianto.....	16
2.5 Vilpittömän mielen suoja määräämiskiellon julkivarmistuksissa.....	18
2.6 Omaisuuden takaisinsäntikanne.....	20
2.7 Yhtiöoikeudellisesta samaistuksesta.....	21
3 ULOSMITTAAMISKEINOT OSAKKEEN	
ULOSMITTAAMISEKSI.....	23
3.1 Yleistä ulosottoperusteista ja ulosmittaamisen esivalmisteluista.....	23
3.2 Ulosmittaaminen omistamisen ja hallinnan perusteella.....	25
3.3 Keinotekoinen varallisuusjärjestely.....	27
3.4 Tosiasiallisen määräämisvallan määritelmä osakeyhtiössä.....	30
3.5 Osakeyhtiön osakkeiden ulosmittaamisen ja määräämiskiellon problematiikka.....	31
4 SUHTEELLISUUSPERIAATE JA TURHAN ULOSMITTAUKSEN	
KIELTO.....	33
4.1 Suhteellisuusperiaate ulosotossa.....	33

4.2 Turhan ulosmittaamisen kieltö.....	34
4.3 Osakeyhtiön arvonmäärityksen problematiikka ja turhan ulosmittauksen kieltö.....	35
4.4 Velkojen oikeudet – velallisen oikeudet.....	38
5 TOIMITSIJAN ASETTAMINEN JA KÄYTTÄMINEN OSAKEYHTIÖSSÄ.....	42
5.1 Toimitsija turvaamistoimissa ja ulosmittauksen varmistustoimissa.....	42
5.2 Toimitsijan asettaminen ja edellytykset.....	43
5.3 Toimenkuvasta ja tehtävistä.....	45
5.4 Valtion – toimitsijan vahingonkorvausvelvollisuus.....	48
6 RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU JA MÄÄRÄÄMISKIELTO.....	52
6.1 Määräämiskiellon rikkomisesta.....	52
6.2 Velallisen petos.....	53
6.3 Velallisen epärehellisyys.....	57
6.4 Osakeyhtiörikos ja laitton varojenjako.....	60
6.5 Muista rangaistussäännöksistä.....	62
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	66
7.1 Määräämiskiellon vaikutusala.....	66
7.2 Velallisen tosiasiallinen omaisuus vai keinotekoinen järjestely.....	67
7.3 Osakkeen arvonmääritys perusteena ulosmittaamiselle.....	69
7.4 Velallisen rangaistusvastuun funktioista.....	70

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

Aarnio, Aulis: Oikeutta etsimässä - erään matkan kuvaus. 2014. Helsinki.

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa:

- Osakeyhtiölaki I. 2010a. Helsinki.
- Osakeyhtiölaki II. 2010b. Helsinki.

Brocker, Stefan – Grapatin, Jan: Ansvarsgenombrott. Stockholm 1996.

Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif – Edelstam, Henrik: Rättegång: Tredje häftet. 7. uppl. Stockholm 2006. (*Ekelöf ym.* 2006)

Ellilä, Tauno: Ulosotto-oikeuden yleiset opit. Porvoo – Helsinki. 1970.

Ervo, Laura: Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus – käsikirja lainkäyttäjille. Juva 2008.

Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki. 2014. (*Frände ym.* 2014)

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. 2. uudistettu painos. Porvoo 2012.

Hakamies, Kaarlo:

- Osakeyhtiö, laitton varojenjako ja rikosoikeus. Oikeustieteellinen aikakauslehti *Defensor Legis* N:o 4/2015.
- Maksukyvyttömyydestä ja hyötymistarkoituksesta rikosoikeudellisena ongelmana. Oikeustieteellinen aikakauslehti *Oikeustiede-Jurisprudentia* 2011:XLIV.

Havansi, Erkki:

- Ulosotto-oikeuden pääpiirteet. Helsinki 2000.
- Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Helsinki 2007.
- Ulosotto-oikeus. Teoksessa *Koulu, Risto – Havansi, Erkki – Korkea-Aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna*: Oikeuden perusteokset. *Insolvenssioikeus*. 4. muuttumaton painos. Helsinki 2011. (*Havansi ym.* 2011)

Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2014. (*Helminen ym.* 2014)

Heuman, Lars: Specialprocess. Vällingby. 2014.

Husa, Jaakko – Pohjolainen, Teuvo: Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Helsinki 2014.

Kaisto, Janne – Lohi, Tapani: Johdatus varallisuus-oikeuteen. Helsinki 2008.

Kaisto, Janne: Vilpittömän mielen suojan edellytysten sivulliseskeisyys. Oikeustieteellinen aikakausilehti Lakimies 4-5/1997.

Kartio, Leena: Esineoikeuden perusteet. Jyväskylä. 2001.

Koivisto, Ida: Johdatus hyvään hallintoon. Helsinki 2014.

Koponen, Pekka: Velallisen rikokset. Teoksessa Lahti, Raimo – Koponen, Pekka (toim.): Talousrikokset. Helsinki 2007.

Koulu, Risto:

- Konkurssi-oikeus. Teoksessa Koulu, Risto – Havansi, Erkki – Korkea-Aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna: Oikeuden perusteokset. Insolvenssioikeus, 4. muuttumaton painos. Helsinki 2011. (*Koulu ym.* 2011)
- Ulosotto-oikeus. Helsinki 2009.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi:

- Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsinki 2013.
- Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki 2010.

Kukkonen, Reima:

- Velallisen rikokset ja rikoskonkurensi osa II. Analyysi velallisen epärehellisyyden ja velallisen petoksen tunnusmerkistöistä rikoskonkurensin näkökulmasta. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 1/2015.
- Velallisen rikokset ja rikoskonkurensi osa I. Velallisen epärehellisyyden ja velallisen petoksen soveltamisalojen erittelystä. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 6/2014.
- Velallisen petos ulosottomenettelyssä II osa. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 3/2011.
- Velallisen petos ulosottomenettelyssä I osa. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 6/2010.
- Valeoikeustoimet, keinotekoiset järjestelyt ja takaisinsaannilla peräytyvät toimet – erot ja oikeusvaikutukset. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 4/2008.
- Keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä ulosotossa ja velallisen rikoksissa. Espoo. 2007.

Kärkkäinen, Mikko: Osakeyhtiö vierasvelkapantintantajana. Teoksesta: Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. Edita prima Oy. 2009.

Lindfors, Heidi:

- Sivullisen asema ulosotossa – erityisesti omistusolettaman ja keinotekoisen järjestyksen näkökulmasta. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki. 2008.
- Välimiesmenettelyn käyttömahdollisuudet ulosottomenettelyyn liittyvässä riidanratkaisussa. Edilex- lakikirjasto 2005. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: [[https://www.edilex.fi/artikkelit/3338?offset=1&perpage=50&phrase=Asianosainen&sort=timeasc&typeIds\[\]=159&searchKey=330292](https://www.edilex.fi/artikkelit/3338?offset=1&perpage=50&phrase=Asianosainen&sort=timeasc&typeIds[]=159&searchKey=330292)] (13.4.2016)

Lindström, Jyrki: Luoton valvonta ja saatavien perintä. Helsinki 2014.

Linna, Tuula:

- Oikeudenkäynnin ja täytäntöönpanon perusteet. Teoksessa: Oikeus tänään osa 1 (toim. Marja-Leena Niemi). Rovaniemi 2015.
- Saamistakavarikon käsittely käräjäoikeudessa – oikeudenmukainen oikeudenkäyntikö? Oikeustieteellinen aikakausilehti Oikeus 3/2012.
- Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki 2012.
- Ulosottoaaren pääkohdat. Helsinki 2008.
- Ulosotto ja perusoikeudet. Oikeustieteellinen aikakausilehti Lakimies 5/2000.
- Ulosottovalitus ja hallintokantelu – kirjoituksia ulosoton oikeussuojajärjestelmästä, osa 2/3. Oikeustieteellinen aikakausilehti Lakimies 2/1999.

Linna, Tuula – Leppänen, Tatu:

- Ulosotto-oikeus II: Ulosmittaus ja myynti. Helsinki 2015.
- Ulosotto-oikeus I: Ulosottomenettely. Helsinki 2014.

Leppänen, Tatu: Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanosta. Oikeustieteellinen aikakausilehti Lakimies 7–8/2008.

Melander, Sakari: Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsinki 2010.

Millqvist, Göran: Sakrättens grunder – En lärobok i sakrättens grundläggande frågeställningar avseende lös egendom. 7.upplagan. Visby 2015.

Mutanen, Juha-Pekka – Lehtimäki, Mika J: Velallisyriyten sopimusperusteiset uudelleenjärjestelyt. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 4/2010.

Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Oikeuden perusteokset. Helsinki 2013.

Mähönen, Jukka: Yritysoikeuden perusteita. Turku. 2009.

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö I: Yleiset opit. Helsinki. 2015.

VIII

- Mäkelä, Joni:* Virhevastuu yrityskaupoissa erityisesti ostajan suorittaman due diligence -tarkastuksen näkökulmasta tarkasteltuna. Edilex lakikirjasto referee-artikkeli 2011. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: [https://www.edilex.fi/acta_legis_turkuensia/8323] (13.4.2016)
- Mäntysaari, Petri:* Mitä etua yhtiön johdon on edistettävä. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 4/2013.
- Määttä, Kalle:* Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Helsinki. 2005.
- Nial, Håkan:* Svensk associationsrätt i huvuddrag. 5. upplagan. Omarbetad i samverkan med Svante Johansson. Norstedts Juridik 1991.
- Niemi, Matti Ilmari:* Omistajan hallintaoikeuden suojasta – vertailevia näkökohtia. Teoksessa: Varallisuus, vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952 – 9/6 – 2012. Turku 2012.
- Nuutila, Ari-Matti – Hakamies, Kaarlo:* Velallisen rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio - Majanen, Martti Ilmari - Melander, Sakari - Nuotio, Kimmo Teppo - Rautio, Ilkka - Hakamies, Kaarlo - Koskinen, Pekka - Nuutila, Ari-Matti - Ojala, Timo: Oikeuden perusteokset. Rikosoikeus. 4. muuttumaton painos. Helsinki 2009. (*Nuutila – Hakamies ym.* 2009)
- Ossa, Jaakko:* Yrityksen arvostaminen – vero oikeudellinen näkökulma. Saatavana sähköisessä muodossa Edilex- palvelusta osoitteesta: [<https://www.edilex.fi/artikkelit/775>] (12.2.2016)
- Pönkä, Ville:*
- Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki. 2008.
 - Määräysvallasta osakeyhtiössä. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 5/2008.
- Salminen, Markku:* Velallisen rikos. Tutkimus velallisen rikosten selvittämisestä erityisesti osakeyhtiöihin kohdistuneiden tekotapojen ja osakeyhtiöitä koskevan oikeuskäytännön valossa. Porvoo. 1998.
- Savela, Ari:* Osakeyhtiörikos- ja rikkomus. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 1/2009.
- Savolainen, Hanna:*

- Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana osa I: Arvokäsitteiden merkityksestä. Edilex lakikirjasto referee-artikkeli 2014a. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: [<https://www.edilex.fi/artikkelit/14031>] (4.2.2016)
- Pienyritysten arvonmääritys oikeudellisena ongelmana osa II: Arvon määrittämisessä käytettävistä menetelmistä. Edilex- lakikirjasto referee-artikkeli 2014b. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: [<https://www.edilex.fi/artikkelit/14471>] (10.2.2016)

Smalén, Annika: Konkurssipesän pesänhoitajan lainkäytön takeet. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 3/2014.

Tammi-Salminen, Eva:

- Oikeustapauskommentti KKO:2003:84. Oikeustieto 1/2003.
- Arvon kaksoispanntaus – esineoikeudellinen ongelma osakeyhtiön vakuusjärjestelyissä. Oikeustieteellinen aikakausilehti Lakimies 3/1998.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti:

- Rikosoikeuden yleinen osa - vastuuoppi. 2.uudistettu painos. Helsinki 2013.
- Rikosvastuu ja sen toteutuminen. 2004. Joensuu.

Tepora, Jarno – Kaisto, Janne – Hakkola, Esa: Esinevakuudet. 2009. Helsinki. (*Tepora ym. 2009*)

Tieva, Antti: Sopimushallinta ja pitkäkestoiset liikesopimukset. Oikeustieteellinen aikakausilehti Defensor Legis N:o 1/2009

Vahtera, Veikko: Osakeyhtiön varojenkäytön hyväksyttävyyden arvioitaessa velallisen epärehellisyyttä ja osakeyhtiön laitonta varojenjako. Edilex lakikirjasto 2014. Saatavana sähköisesti osoitteesta: [<https://www.edilex.fi/artikkelit/11771>] (2.3.2016)

Villa, Seppo: Samastaminen: KKO 2015:17. Oikeustapauskommentti. Oikeustieteellinen aikakausilehti Lakimies 3-4/2015.

Villa, Seppo – Airaksinen, Manne – Bärlund, Johan – Jauhiainen, Jyrki – Kaisanlahti, Timo – Mårten, Knuts – Kuoppamäki, Petri – Mähönen, Jukka – Pihlajarinne, Taina – Raitio, Juha – Rissanen, Kirsti – Viitanen, Klaus – Wilhelmsson, Thomas: Oikeuden perusteokset. Yritysoikeus. Helsinki 2014. (*Villa ym. 2014*)

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen. Helsinki 2010.

Walén, Gösta - Gregow, Torkel - Löfmarck, Peter - Millqvist, Peter - Persson, Annina H: Utsökningsbalken: En kommentar. Fjärde upplagan. Warsaw 2014. (*Walén ym. 2014*)

VIRALLISLÄHTEET

HE 83/2006 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 13/2005 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 109/2005 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 26/2003 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

HE 216/2001 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 275/1998vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.

HE 102/1990 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 120/1972 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle kirjanpitolainsäädännön uudistamisesta (kirjanpitolaki 655/1973, kumottu 30.12.1997).

LaVM 5/2006 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 13/2005 vp).

LaVM 34/2002 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 216/2001 vp).

LaVM 29/1998 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi ulosottolain muuttamisesta (HE 275/1998 vp).

Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 52:2014: Summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen.

Valtakunnanvoudinviraston julkaisu 2010:2: Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti.

Regeringens proposition med förslag till utsökningsbalk 1980/81:8. (Prop. 1980/81:8).

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

KKO 2015:17 (Osakeyhtiö – Samastaminen)

KKO 2015:10 (Velallisen rikos - Velallisen epärehellisyys - Törkeä velallisen epärehellisyys
- Rikokseen osallisuus - Avunanto – Tahallisuus)

KKO 2011:49 (Ulosmittaus – Keinotekoinen järjestely ulosotossa)

KKO 2011:37 (Vahingonkorvaus – Julkisyhteisön korvausvastuu)

KKO 2011:19 (Konkurssi – Pesänhoitajan tietojensaantioikeus – Asianajaja – Salassapito)

KKO 2010:49 (Velallisen petos - Törkeä velallisen petos – Itsekriminointisuoja)

KKO 2004:89 (Velallisen rikos - Velallisen epärehellisyys)

KKO 2003:13 (Velallisen rikos - Velallisen petos - Törkeä velallisen petos – Ulosotto)

KKO 2002:84 (Ulosmittaus – Sivullisen oikeus – Vaihdantasuoja)

KKO 2002:63 (Ulosottolaki – Ulosmittaus - Asianosaisen kuuleminen)

KKO 1998:82 (Velallisen epärehellisyys – velkojansuosinta – Vahingonkorvaus)

LYHENTEET

DL	Defensor Legis. Suomalainen asianajajaliiton aikakausilehti
HE	hallituksen esitys
KonkL	konkurssilaki 120/2004
KPL	kirjanpitolaki 1336/1997
KKO	korkein oikeus
ks.	katso
l.	eli
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LM	Lakimies. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen aikakausikirja
OK	oikeudenkäymiskaari 4/1734
OTJP	Oikeustiede-Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja
OYL	osakeyhtiölaki 627/2006
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
RL	rikoslaki 39/1889
SakkoTPL	laki sakon täytäntöönpanosta 672/2002
TakSL	laki takaisinsaannista konkurssiperään 758/1991
UB	utsökningsbalk 1981:774
UK	ulosottokaari 705/2007
VeroTPL	laki verojen ja maksujen täytäntöönpanosta 106/2007
VahL	vahingonkorvauslaki 412/1974
vp.	valtiopäivät
vrt.	vertaa

TAULUKOT

Taulukko 1. Suhteellisuusperiaatetta ja velallisen perusoikeuksien rajoittamista kuvastavat ulosottoaaren säännökset ulosmittaustoimenpiteessä.

LIITTEET

Fiktiivinen osakeyhtiön osakkeen ulosmittauspäättös.

1 JOHDANTO

1.1 Yleistä ulosotosta ja menettelystä

Ulosotolla ja ulosottomenettelyllä tarkoitetaan laiminlyödyn maksuvelvoitteen ja muiden ulosottokaassa (15.6.2007/705, UK) määriteltyjen velvoitteiden täytäntöönpanoa, joka tarkoittaa *velallisen*¹ suoritusvelvollisuuden toteuttamista ulosottojärjestelmän avulla.² Ulosottolaitos on valtion viranomainen, joka käyttää ulosottokaassa säänneltyä yksinomaista pakkotäytäntöönpanovaltaa yksityisoikeudellisten saatavien osalta. Suomessa ulosottoviranomainen on kokonaan eriytetty tuomioistuinlaitoksesta, toisin kuin monissa muissa maissa³, joissa ulosotto saattaa olla osa sitä.⁴

Julkisoikeudellisten maksujen täytäntöönpanosta on säännelty verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (15.6.2007/106, VeroTPL). Huomioitavaa kuitenkin on, että VeroTPL on käytännössä ulosottokaaren rinnakkaissäännös, jossa on joitakin ulosottoa koskevia erityissäännöksiä, mutta muilta osin noudatetaan soveltuvin osin ulosottokaaren säännöksiä. Näin ollen VeroTPL vain täydentää ulosottokaarta tietyin osin.⁵

Samoin on asian laita myös sakkorangaistusten täytäntöönpanossa. Niiden osalta menettelysäännökset on säännelty laissa sakon täytäntöönpanosta (9.8.2002/672, SakkoTPL). Ulosottoviranomaista voidaan ”lainata” sakkoseuraamuksiin liittyviin täytäntöönpanotehtäviin SakkoTPL:ssä säänneltyjen seuraamusten ja muiden toimenpiteiden osalta, mutta soveltuvin osin noudatetaan ulosottokaaren säännöksiä.⁶

Laki määrittelee *ulosottomiehen* kihlakunnanulosottomieheksi ja kihlakunnanvoudiksi (UK 1:7). Molemmat, niin kihlakunnanvouti kuin kihlakunnanulosottomieskin ovat ulosottotehtäviä hoitavia virkamiehiä. Kihlakunnanvoudilla on lisäksi yksinomaiseen toimivaltaan

¹ Velallisella tarkoitetaan ulosottokaaren 1:3.4:n määrittelemää vastaajaa maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa.

² Linna - Leppänen 2014, s.1–4. Ks.myös Havansi 2000, s.1. Näin myös Ellilä 1970, s.10–12.

³ Esimerkiksi Itävallassa tuomioistuin toimii summaaristen velkomisasioiden täytäntöönpanoviranomaisena (Mahnfehrvahren). *Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita* 52:2014, s. 73–74. Ks.myös Linna - Leppänen 2014, s.4.

⁴ Koulu – Lindfors 2010, s. 137.

⁵ Linna 2008, s.19; Koulu – Lindfors 2013, s.178–179.

⁶ Linna 2008, s.20; Havansi ym. 2011, s.596.

kuuluvia täytäntöönpanotehtäviä (UK 1:9). Kihlakunnanvoutien vastuulle kuuluvat juridisesti vaativimmat tehtävät ja siksi heidän kelpoisuusvaatimuksiinsa kuuluu oikeustieteiden maisterin tutkinto (UK 1:14). Tehtävät eroavat lähinnä siinä, että kihlakunnanvouti toimii johtavassa asemassa ja määrää kihlakunnanulosottomiehille kuuluvat tehtävät. Toisaalta lain esitöiden mukaan kihlakunnanulosottomiesten tehtävät ovat varsin itsenäisiä, joten määritelmä "kihlakunnanulosottomiehelle kuuluvat ne tehtävät, jotka kihlakunnanvouti määrää" kuvastaa lähinnä alaisuussuhdetta.⁷ Lisäksi kihlakunnanvoudin tulee valvoa alaistensa tehtävien hoitamisen lainmukaisuutta ja määräysten noudattamista (UK 1:7.2).

Ulosottomiehen yksi tärkeimmistä tehtävistä on etsiä velallisen olinpaikka sekä omaisuutta rekisteritietojen⁸ (UK 3:48) ja ulosotto selvitysten⁹ (UK 3:57) avulla. Edellä mainittuihin toimenpiteisiin ulosottomiehellä on velvollisuus viran puolesta (*ex officio*). Etsimistoimien ja siitä seuraavien saatavien ulosmittauksen tarkoituksena on täysimääräisen ja mahdollisimman nopeasti kertyvän suorituksen saaminen *hakijalle* l. *velkojalle*^{10, 11}

Maksuvelvoitteen täytäntöönpanotehtävien lisäksi ulosottomiehillä on lukuisia muita tehtäviä, joita ovat muun muassa häätöjen täytäntöönpanot (UK 7:1), haastemieslain (27.6.1986/505) 3 §:n mukaiset tiedoksiannot, sekä täytäntöönpanotoimet koskien lapsen tapaamisoikeutta ja huoltoa niin sanottuna väliaikaisena turvaamistoimenpiteenä, joita ovat esimerkiksi lapsen nouto ja välitön haltuunotto. Edellä mainituista täytäntöönpanotoimista ulosottomiehen osalta on säännelty laissa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (16.8.1996/619) sekä asetuksessa lapsen huoltoa ja tapaamista

⁷ HE 83/2006 vp, s.34.

⁸ Rekisteritiedot käytännössä tarkoittavat ulosoton omaa järjestelmää -ULJASTA, veroviranomaisten; työvoimavirastojen; kansaneläkelaitoksen ja eläketurvakeskuksen sekä väestötietoja koskevia järjestelmiä, joihin ulosottomiehellä on etäkäyttöoikeudet. *Linna* 2008, s.76.

⁹ Ulosotto selvitys on omaisuuden etsimisen sanktiouhkainen jatkotoimi, toisin sanoen sillä on velallisen tietojenantovelvollisuutta tehostava vaikutus. Selvitys velallisen omaisuudesta voidaan tehdä kevennetyssä tai täysimittaisessa muodossa. Kevennetyllä ulosotto selvityksellä tarkoitetaan tilannetta, missä ei ole tarvetta täysimittaiselle selvitykselle, eli käytännössä toimenpide voidaan hoitaa esimerkiksi puhelimitse. Täysimittainen ulosotto selvitys taasen edellyttää velallisen henkilökohtaisesti saapumaan paikalle vastaamaan esitettyihin omaisuutta koskeviin kysymyksiin. Tällöin toimenpiteestä tehdään pöytäkirja, johon voidaan myös liittää omaisuusluettelo. *Linna* 2008, s.80; *Havansi ym.* 2011, s.529–520.

¹⁰ Velkojalla tarkoitetaan maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa hakijaa ja muuta henkilöä, jolla on oikeus saada maksu ulosmitatusta omaisuudesta (UK 1:3.3).

¹¹ HE 216/2001 vp, s.141.

koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (18.10.1996/729).¹² Ulosottomies myös täytäntöönpanee pakkokeinolain (22.7.2011/806) 6 luvun 10 §:n mukaiset vakuustakavarikot¹³ sekä varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 14 §:n jäädyttämisspäätökseen liittyvät täytäntöönpanotoimet. Laissa eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä (29.12.1967/659) 2b §:n (24.4.2015/504) perusteella uutena tehtävänä on tullut luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön varojen jäädyttäminen, jonka panee täytäntöön ulkoasiainministeriön hakemuksesta ulosottomies noudattaen ulosottokaaren 8 luvun 5–10 ja 12–15 §:ää. Aiemmin ulosottomiehelle on kuulunut myös vapausrangaistuksiin liittyvät passituksien täytäntöönpanotehtävät.¹⁴ Kuten huomattavissa on, ulosottomiehen tehtävät eivät ainoastaan rajoitu rahasaatavien ja omaisuuden perintään velalliselta, vaan työkenttä on huomattavasti laajempi kuin yleisesti ymmärretään.

Tärkein tehtävä (ja eniten aikaa vievä) on kuitenkin velallisen omaisuuden etsiminen, ulosmittaus ja saatujen varojen tilittäminen velkojille kohdentamisjärjestyksen mukaisesti (UK 6:2) josta on yksityiskohtaisemmin säännelty laissa velkojien maksunsaantijärjestyksestä (30.12.1992/1578).

1.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Tutkielmassa tarkastellaan ulosotto-oikeuden alaan kuuluvaa omaisuuden ulosmittauksesta johtuvia määräämiskieltoja, joista on säännelty ulosottokaaren 4 luvun 37–38 §:ssä. Ensimmäisessä tutkielman teema kuitenkin määräytyy jälkimmäisestä, eli UK 4:38:n mukaisesta määräämiskiellosta yhteisössä ja siihen liittyvistä osakysymyksistä, joita ovat ulosmittaamiskeinot, ulosmittattavan osakkeeseen arvo, turhan ulosmittaamisen kieltä, sekä toimitsijan käyttäminen osakeyhtiössä, josta velallisen osake on ulosmitattu. Lisäksi tutkielmaan on sisällytetty määräämiskielton rikkomiseen liittyvät seuraamukset. Vaikka tutkielma kiinnittyy pääsääntöisesti ulosotto-oikeuden alaan, on siinä myös edellä mainittujen seikkojen johdosta elementtejä yhtiöoikeudesta sekä rikosoikeudesta.

¹² Ks. tarkemmin *Linna* 2012, s.209; *Havansi ym.* 2011, s. 605–608; *Linna* 2008, s.20.

¹³ Vakuustakavarikosta ks. *Helminen ym.* 2014, s.1017–1039.

¹⁴ Vapausrangaistuksiin liittyvät täytäntöönpanotehtävät siirtyivät kokonaan rikosseuraamusvirastolle lainmuutoksella 1.5.2015. Siirtymäsäännös on laissa vankeuslain muuttamisesta (23.1.2015/33) 2:1.2:ssä.

Määräämiskielto (UK 4:37) ja määräämiskielto yhteisössä (UK 4:38) ovat toistensa liitännäissäännökset, joten UK 4:38:ää tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon asian ymmärrettävyyden vuoksi UK 4:37:n mukainen niin sanottu *tavanomainen määräämiskielto*¹⁵. Ensimmäisenä mainitussa ulosottokaaren 4:37:n säännöksessä määräämiskielto kohdistuu velalliseen, jolta omaisuuden ulosmittaus voidaan tehdä suoraan hänen omistuksessaan olevasta omaisuudesta. Jälkimmäisessä, eli UK 4:38:ssä on säännelty määräämiskiellosta, joka koskee velallisen määräämisvallan rajoittamista yhteisössä. Tällöin omaisuutta ei voida ulosmitata suoraan velallisen hallussa olevasta omaisuudesta, vaan kyseeseen tulee esimerkiksi yhtiöosuus avoimessa yhtiössä tai osakeyhtiön osake.¹⁶ Myös muita arvo-osuuksia voidaan ulosmitata.¹⁷

Ulosottokaaren 4:38:n mukainen määräämiskielto yhteisössä aktualisoituu tilanteessa, jossa ulosottomies tekee päätöksen osakeyhtiön osakkeen ulosmittaamisesta. Osakkeen ulosmittaamisen lisäksi on erilaisilla *omistuspresumptioilla*¹⁸ tai *samaistamisella*¹⁹ mahdollista ulosmitata osakeyhtiön omaisuutta velallisen omaisuutena, vaikka osakeyhtiö ei olisikaan muodollisesti velallisen ns. *nimillä*, tai vaikka hänellä ei olisi yhtiössä osakemäärään perustuvaa huomattavaa määräämisvaltaa. Osakkeen tai arvo-osuuden ulosmittaamispäätökseen vaikuttaa myös se miten velallisen osakkeen arvo määritellään.

Ulosottokaareissa on säännelty *turhan ulosmittaamisen kiellosta* (UK 4:16). Ulosmitata ei saa omaisuutta, josta ei velkojille kertyisi omaisuuden arvo ja olosuhteet huomioon otettuna vähäisenä pidettävä määrä sen jälkeen, kun täytäntöönpanokulut, ulosottomaksut sekä saatavat, joista omaisuus vastaa, on suoritettu. Ulosmittauspäätös perustuu ulosottomiehen

¹⁵ Ulosottokaaren 4:37:ssä tarkoitettua määräämiskieltoa kutsutaan myös *tavanomaiseksi*. Linna – Leppänen 2015, s.234.

¹⁶ Linna – Leppänen 2015, s.234.

¹⁷ Ks. jakso 2.1, jossa on tarkemmin selostettu ulosmittavista arvo-osuuksista.

¹⁸ Omistuspresumption, eli omistusolettaman perusteella voidaan omaisuus ulosmitata UK 4:8:n perusteella suoraan tai tosiasiallisen hallinnan perusteella (UK 4:10). Selventävästi voidaankin mainita, että omistuskysymys ratkeakin ulosotossa aineellisten normien perusteella, silloin kun ratkaisuun vaikuttavista seikoista saadaan riittävä selvitys. Kuitenkin jos ratkaisijaa vakuuttavaa selvitystä seikoista ei saavuteta, siviilioikeudelliset normit väistyvät ja ratkaisun perusteeksi tulevat UK:ssa säädetyt omistusolettamat. Lindfors 2008, s.178–179. Näin myös Ruotsissa ks. Millqvist 2015, s. 47.

¹⁹ Samaistaminen tarkoittaa tässä yhteydessä keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamista (UK 4:14).

harkintavaltaan niin omaisuuden kuin arvonkin suhteen. Ulosottokaaren 1:19:ssä on säännely yleisistä ulosoton periaatteista *asianmukaisuuden vaatimuksena*, joka perustuu perustuslain (11.6.1999/731, PL) 21 §:ssä määriteltyihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeisiin. Suhteellisuusperiaate ja siinä tarkoitettu kohtuullisuus on ilmaistu niin, että velalliselle tai sivulliselle ei tule virkatoimella aiheuttaa suurempaa haittaa kuin täytäntöönpanon tarkoitus vaatii.²⁰

Määräämiskielto (UK 4:37) tai määräämiskielto yhteisössä (UK 4:38) tulevat voimaan ulosmittauspäätöksen (UK 4:26) automaattisena oikeusvaikutuksena, jolloin velallinen menettää normaalin omistajan asemaan kuuluvan määräämisvallan siihen omaisuuteen.²¹

Osakkeen ulosmittaamisessa vaikeutena ja erona kiinteän omaisuuden ulosmittaamiseen on se, että osake tai arvo-osuus voidaan ulosmitata ja määräämiskielto yhteisössä saavuttaa vain, jos velallisella on huomattava omistukseen perustuva määräysvalta yhteisössä.

Määräämiskiellot ovat velallista rangaistuksen uhalla velvoittavia. Mikäli määräämiskieltoa ei noudateta tai sitä pyritään estämään joillain toimilla, voi siitä seurata velalliselle jopa rikosoikeudellinen rangaistusvastuu. Rangaistusvastuun uhka on yksi määräämiskiellon rikkomisen preventiivinen ulottuvuus.²² Rangaistuksen rubriikki määräytyy teon tai laiminlyönnin mukaisesti, jolloin kyseeseen voi tulla osakeyhtiölaissa tai rikoslaissa määritelty rangaistussäännös. Joissain tapauksissa kyse voi olla molemmista.

Erityisissä tilanteissa kihlakunnanvouti voi osakkeen ulosmittaamisen jälkeen asettaa varmistustoimena yksinomaisen toimivaltansa nojalla osakeyhtiöön *toimitsijan*, joka valvoo määräämiskiellon noudattamista, sekä hoitaa yrityksen omaisuutta ja siitä kertyvää tuottoa (UK 1:9.1).²³ Toimitsijan asettaminen vaatii voudilta huomattavaa harkintavallan käyttöä ja

²⁰ Ulosotto on määritelty lainkäyttöviranomaiseksi virallistoimintoisuutensa takia, joten lähtökohtaisesti sitä velvoittaa suhteellisuusperiaatteen osalta prosessioikeudessa sovellettavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet. *Linna – Leppänen 2014, s.1–4; Linna 2012, s.24–25; Havansi 2007, s. 194–195.* Vrt. Samankaltaisuutta suhteellisuusperiaatteesta hallintotoiminnassa *Koivisto 2014, s.123–124; Mäenpää 2013, s.157–161.*

²¹ *HE 13/2005 vp, s.71.*

²² Rangaistuksenvastuun preventiivisestä vaikutuksesta ks.tarkemmin *Tapani – Tolvanen 2013, s.39–46; Frände 2012, s. 23–26; Melander 2010, s. 15–19; Nuutila – Hakamies ym. 2009, s. 71–74; Tapani – Tolvanen 2004, s.13.*

²³ *Linna – Leppänen 2015, s.220–223.*

tästä syystä toimitsijan asettamista tulee arvioida sen tarpeellisuuden ja suhteellisuusperiaatteen kannalta.

Edellä kuvatusta problematiikasta voidaan muodostaa seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Mikä on ulosmittauspäätöksen ja määräämiskiellon suhde?
2. Mitä oikeusvaikutuksia ulosmittaamisella ja siitä johtuvasta määräämiskiellosta on velalliseen ja kolmanteen osapuoleen?²⁴
3. Millaisilla ulosmittaamiskeinoilla osakeyhtiön muodollinen omaisuus on ulosmittavissa velallisen omaisuutena?
4. Mikä on huomattavan määräämisvallan määritelmä, jonka perusteella osakkeen ulosmittaaminen voidaan tehdä?
4. Miten suhteellisuusperiaate, turhan ulosmittaamisen kieltö ja ulosottomiehen harkintavaltta vaikuttavat osakkeen arvon määrittämisessä?
5. Millaisilla edellytyksillä toimitsijan käyttäminen osakeyhtiössä on ylipäättänsä mahdollista ja mitkä ovat hänen tehtävänsä ja vastuunsa toimeenpäättämisessä?
6. Mitä velallisen rikoksia määräämiskielloon ja sen rikkomiseen liittyy ja miten niiden tunnusmerkistöjä tulkitaan?

1.3 Tutkimusmetodi ja lähdeaineisto

Tutkimusmetodi on oikeusdogmaattinen, eli se on voimassaolevaa oikeutta tulkitseva ja systematisoiva. Käytännönläheistä tietoa on haettu virassa olevilta kihlakunnanulosottomiehiltä

²⁴ Oletusarvona on, että kolmas osapuoli on toinen osakkeenomistaja tai osakeyhtiön ulkopuolinen luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jolla on velallisen yrityksen suhteen jokin intressi. Kyseessä on siis sivullisen suoja.

sekä erikoisperinnässä toimivalta ylitarkastajalta. Empiirisiin lähteisiin ei kuitenkaan tutkielmassa viitata, koska keskustelujen tarkoituksena on ollut systemaattisesti tukea ja selvittää säännöstekstien tulkintaa sekä niihin liittyvää käytännön problematiikkaa.

Tutkielman kannalta merkittävin säädös on ulosottoakaari, joka määrittelee ulosottoviranomaisen toiminnan rajat ja toimivallan. Tutkielmaan sisältyy myös osakeyhtiöoikeudellinen ja rikosoikeudellinen näkökulma, joten niihin liittyvät pääsäädökset ovat osakeyhtiölaki (21.7.2006/624, OYL) sekä rikoslaki (19.12.1889/39, RL) ja niiden liitännäissäädökset. Toimitsijan käyttämisestä turvaamistoimena on säännelty ulosottokaaren ohella myös oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4, OK) 7 luvun 3.1 §:n 4 kohdassa ja 7:13:ssä, joihin ulosottokaaren 8:10 viittaa suoraan.

Oikeuskirjallisuus perustuu ulosotto-oikeudellisiin asiantuntijateoksiin ja artikkeleihin. Osakeyhtiöoikeudellinen kirjallisuus sisältyy artikkeleista, sekä kyseiseen oikeudenalaan kytkettyistä perusteoksista. Koska tutkielman yksi osa-alue koskettaa velallisen rikosoikeudellista vastuuta, on siihen liittyvä kirjallisuus luonnollisesti velallisen rikoksiin painottuvaa. Oikeuskäytäntö rajoittuu pitkälti korkeimman oikeuden rikosoikeudellisiin, yhtiöoikeudellisiin ja ulosotto-oikeudellisiin tapauksiin. Suhteellisuusperiaatteelle on haettu lisätukea prosessioikeudellisista teoksista.

1.4 Rajaukset ja rakenne

Tässä tutkielmassa aihetta rajataan koskemaan vain ulosmittaamisesta johtuvaa määräämiskielloa, sen oikeusvaikutuksia ja rangaistussäännöksiä. Rajauksen sisäpuolelle jäävät myös toimitsijan käyttäminen määräämiskiellon alaisessa osakeyhtiössä ulosmittauksen varmistustoimena. Velallisen huomattavan määräämävallan määritelmä rajataan koskettamaan vain osakkeen ulosmittaamisesta koskevia seikkoja. Suhteellisuusperiaatteen soveltamista ja turhan ulosmittauksen kieltoa tarkastellaan ulosmitattavan osakkeen arvonmäärityksen ja ulosottoviranomaisen harkintavallan sekä ulosottoa koskevien yleisten oppien näkökulmasta. Muut seikat rajataan aiheen ulkopuolelle.

Tutkielma koostuu johdannon ja johtopäätöksiensä lisäksi viidestä jaksosta. Rakenne on suunniteltu niin, että jokainen jakso on oma kokonaisuutensa, mutta toimii jatkumona edelliselle jaksolle.

Johdannossa selvitetään lyhyesti mikä on ulosoton toimivalta ja tehtävä, mitä toimijoita se sisältää, sekä mitkä säännökset ovat sen toimintaa ohjaavia. Johdanto sisältää myös tutkimusteeman, metodin sekä lähdeaineiston lisäksi lyhyet kuvaukset tutkimuskysymysten perustasta ja niiden taustatiedoista, joita tarkemmin myöhemmissä jaksoissa selostetaan. Tutkielman toisessa jaksossa käydään yksityiskohtaisesti läpi, mitä määräämiskielto tarkoittaa, millaisissa olosuhteissa se ilmenee, sekä mikä on UK 4:37:n ja 4:38:n rajanveto ja miten määräämiskiellosta tulee tiedottaa kolmannelle osapuolelle.

Kolmannessa jaksossa tarkastellaan eriperusteisia ulosmittaamiskeinoja omaisuuden ulosmittaamiseksi, sekä miten ja millä perusteilla on mahdollista todentaa osakeyhtiön omaisuuden kuuluvan tosiasiallisesti velalliselle itselleen. Osakkeen ulosmittaaminen myös edellyttää velalliselta huomattavaa omistukseen perustuvaa määräämisvaltaa osakeyhtiössä ja sen pitää ainakin välillisesti johtua omistusosuudesta.²⁵ Jakson aihealueeseen sisältyy myös velallisen määräämisvallan määritelmä sekä perustuuko se enemmistöosakkeiden omistukseen vai onko määräämisvalta muutoin tosiasiallista.

Neljäs jakso sisältää arvioinnin ulosottomiehen harkintavallasta osakkeen arvonmäärittästä ja ulosmittaamispäätöstä tehdessä, sekä miten suhteellisuusperiaate tulisi huomioida ulosoton yleisten oppien ja turhan ulosmittaamisen kiellon pohjalta. Viidennessä jaksossa tarkastellaan toimitsijan asettamisen edellytyksiä, toimivaltaa, vastuuta ja vaikutuksia velalliseen nähden toimintakelpoisessa osakeyhtiössä, jossa on vaarana omaisuuden hukkaaminen velallisen toimesta.

Kuudes jakso sisältää erilaisia vaihtoehtoja velallisen rikosvastuusta, kun määräämiskieltoa on rikottu tai sitä pyritään joillain toimilla estämään. Jakso on jäsennetty niin, että velallisen rikoksia koskevia rikosrubriikkeja tarkastellaan tunnusmerkistön toteutumisen ja korkeimman oikeuden ratkaisujen pohjalta. Tutkielmassa velallisen rikoksia koskeva tarkastelu on

²⁵ Linna – Leppänen 2015, s.235.

yleisluonteista, koska aiheen laajuuden vuoksi perusteellisempaan tarkasteluun ei ole mahdollisuutta. Tutkielman lopussa on aihealueittain asetettujen tutkimuskysymysten arvioinnit ja niissä havaitut epäkohdat, joiden osalta pyritään antamaan asianmukaisia tulkintasuosituksia.

2 MÄÄRÄÄMISKIELLOT

2.1 Määräämiskieltojen määritelmät ja oikeusvaikutukset

Määräämiskielloilla tarkoitetaan tilannetta, jossa ulosottomies on ulosmitannut omaisuutta velalliselta ja tästä johtuen velallisen määräämisoikeus ulosmittauksen kohteeseen on rajoitettu siihen asti kun ulosmittaus on voimassa tai omaisuus realisoitu ja varat tilitetty velkojille. Määräämiskielto tulee voimaan sillä hetkellä, kun ulosottomies on tehnyt päätöksen omaisuuden ulosmittaamisesta (UK 37.1).²⁶ Määräysvalta siirtyy ulosottomiehelle, minkä jälkeen velallinen ei ole oikeutettu esimerkiksi myymään omaisuuttaan tai tekemään muita toimia, kuten hävittämään tai panttaamaan sitä.²⁷ Tosin määräämiskielto ei poista velallisen omistusoikeutta²⁸ omaisuuteen ulosmittaustilan aikana ennen kuin omistusoikeus mahdollisesti siirtyy ostajalle. Toisaalta omistusoikeus on rajallinen, koska määräämisvalta siihen puuttuu (UK 5:3)²⁹. Määräämiskielto ei kuitenkaan ole absoluuttinen. Siitä voidaan poiketa ulosottomiehen luvalla, mikäli toimi on tarkoituksenmukainen, eikä vaaranna velkojen maksunsaantioikeutta (UK 4:39).

Niin sanottu "tavanomainen" määräämiskielto (UK 3:37) koskettaa velallista, jolta velka on ulosmitattavissa suoraan omaisuudesta. Tällä tarkoitetaan tilannetta, että velallisella on omaisuutta, johon hänellä on suora omistusoikeus.³⁰ Toisaalta kysymyksessä saattaa olla myös UK 4:14 mukaisesta keinotekoisesta varallisuusjärjestelystä, jolloin omaisuus ei ole suoraan velallisen omistuksessa. Tällöinkin kyseistä ulosmittausta koskee samainen UK 4:37:n määräämiskielto. Kyse on siis ulosmittaamisen suorasta oikeusvaikutuksesta. Mikäli velallisella ei ole niin sanottua *suoraan ulosmitattavaa* omaisuutta, vaan omaisuus on sidottu esimerkiksi yhtiön tai muun yhteisön osakkeisiin tai osuuksiin, tulee niiden ulosmittaamisen jälkeen sovellettavaksi ulosottokaaren 4 luvun 38 §:n mukainen määräämiskielto yhteisössä.

²⁶ Ulosmittauspäätös tulee voimaan hetkellä, jolloin ulosottomies tekee asiasta päätöksen (UK 4:26). Kyseen voi tulla myös nopea päätöksentekotilanne, jolloin ulosmittauspäätös annetaan suullisesti. Annetun päätöksen tiedot tulee kuitenkin viipymättä kirjata asiakirjaan. *HE 13/2005 vp*, s.60.

²⁷ *HE 13/2005 vp*, s.71.

²⁸ Omistusoikeudesta ja hallintaoikeudesta tarkemmin ks. esim. *Niemi 2012*, s.327–330; *Kaisto - Lohi 2008*, s.71–75;

²⁹ Ks. tarkemmin *HE 13/2005 vp*, s.111.

³⁰ Tässä yhteydessä tarkoitetaan esimerkiksi asuntoa, autoa tai pankkitilille sijoitettuja varoja.

Yksinkertaisesti sanottuna ulosottomiehen ulosmitattua yhtiön osakkeet, ei määräämistoililla saa alentaa niiden arvoa, kuten myymällä yhtiön omaisuutta.

Yhteisön määrittämisessä voidaan käyttää apuna kirjanpitolain (30.12.1997/1336, KPL) 1:1:ssä esitettyä luetteloa, joka ei ole tyhjentävä. Ulosottokaaren 4:38.1 määrittelee yhteisöksi sellaisen yhtiön tai muun yhteisön, josta on ulosmitattavissa osuus tai osakkeita ja ne ovat velallisen hallinnassa. Tarkasteltaessa KPL 1:1:ää, on havaittavissa, että UK 4:38 tarkoittaa ainakin suurinta osaa niistä yhteisöistä, joita KPL 1:1:n luettelossa on mainittu.³¹

Huomattavaa on, että UK 4:38:n määräämiskiellossa yhteisössä edellytetään sitä, että velallisella on huomattava omistukseen perustuva määräysvalta, joka perustuu hänen omistamiinsa yhtiön osakkeiden määrään. Edellä mainitulla tarkoitetaan erityisesti sellaista omistusosuutta, joka kattaa 100 % osakkeista tai huomattavan enemmistön niistä. Määräämisvalta voi olla myös *tosiasiallista*, jolla tarkoitetaan sitä, että velallinen toimii esimerkiksi toimitusjohtajana tehden päätöksiä, mutta määräämisvallan tulisi silti ainakin välillisesti johtua omistusosuudesta.³² Tosin velallisen omistamat osakeyhtiön osakkeet on mahdollista ulosmitata velallisen omaisuutena esimerkiksi ulosottokaaren 4:14:n sivuuttamispäätöksen nojalla, jos olisi tarpeeksi näyttöä siitä, että velallinen on tosiasiallinen omistaja, vaikka nimellisesti olisi toisin.

Kihlakunnanvoudilla on mahdollisuus tehdä yksinomaiseen toimivaltaan kuuluva päätös siitä, että nimiomistaja sivuutetaan ja osakkeet katsotaan velallisen omaisuudeksi. Tällöin määräämiskielto on voimassa myös nimiomistajaa kohtaan. Edellä mainittu *sivuuttaminen* tosin on pääsäännöstä poikkeava UK 4:8:n mukainen ulosmittaustoimi, jota käsittelen tutkimukseni kolmannessa jaksossa tarkemmin. Mikäli määräämiskielto koskisi vain velallista itseään, olisi hänellä mahdollisuus tehdä yhtiössä sellaisia toimenpiteitä, jolloin ulosmitattu omistusosuus voisi tulla arvottomaksi.

³¹ KPL 1:1:n luettelossa on esimerkiksi mainittu osakeyhtiö; osuuskunta; avoin yhtiö; kommandiittiyhtiö ym. Näistä kaikista edellä mainituista yhteisöistä on mahdollista ulosmitata UK:4:38:ssä tarkoitettu osuus tai osake. Sitä vastoin UK 4:38 ei kosketa yhdistystä tai säätiötä. Yhdistys- ja säätiömuodon väärinkäyttötilanteissa saatetaan tulla sovellettavaksi UK 4:14:n keinotekoisien varallisuusjärjestelyn sivuuttaminen. *Linna – Leppänen* 2015, s.235.

³² *HE 13/2005 vp*, s.72.

2.2 Ulosottomiehen lupa ja tavanomainen liiketoiminta

Määräämiskielto on myös rajattu niin, että se koskettaa liiketoimintaan kuulumattomia päätöksiä (UK 4:38.1). Liiketoimien tavanomaisuutta arvioitaessa tulee huomiota kiinnittää siihen mikä on yhtiön toimiala ja miten tehdyt liiketoimet voidaan siihen sisällyttää.³³ Osakeyhtiön liiketoimintaan kuulumattomia päätöksiä voisi kuvailla myös niin, että ne eivät aja yhtiön etua, kuten osakeyhtiölaissa on tarkoitettu.³⁴ Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi kuljetusliike ei voi myydä kuljetuskalustoaan tai siirtää tekemiään kuljetussopimuksia uudelle yritykselle ilman ulosottomiehen lupaa. Tällöinhän yhtiön liiketaloudellinen toiminta heikkenisi tai lakkaisi. Suomessa osakeyhtiön johdon tulee edistää huolellisesti yrityksen etua ja tämä koskee myös yritystä, jossa velallinen on osakkaana tai kuuluu sen johtoryhmään (OYL 1:8).³⁵

Liiketaloudellinen peruste määrittää sallitun liiketoimen ja *kielletyn varojenjaon* eron.³⁶ Liiketaloudellista perustetta ei ole määritelty osakeyhtiölaissa tai sen perusteluissa. Hallituksen esityksessä viitataan kuitenkin yrityksen liiketaloudelliseen perusteeseen OYL 13 luvun 1.3 §:n osalta:

- 1) Jos hankinta on liiketaloudellisesti perusteltu ja siten yhtiön toiminnan tarkoituksen mukainen, hankinta on lähtökohtaisesti osakeyhtiölain mukainen.
- 2) Liiketaloudellista perustetta arvioitaessa olennaista ei ole liiketoimen osoittautuminen jälkikäteen tappiolliseksi, vaan se, millä perusteella toimenpide on tehty.³⁷

³³ Linna – Leppänen 2015, s.236.

³⁴ Mäntysaari DL 2013, s 586–587.

³⁵ Kyse on johdon yleisestä lojaliteettivelvollisuudesta yritystä ja muita osakkeenomistajia kohtaan. Ks. Airaksinen ym. 2010a, s.46–48 vrt. Mähönen – Villa 2015, s.244–245, jossa edellytetään yhtiön johtoa vaalimaan ja kehittämään yhtiön etua valistuneen arvonmaksimoinnin mukaisesti.

³⁶ Vaikka hallituksen esityksessä tarkastellaan yrityksen liiketaloudellisen perusteen ja laittoman varojenjaon suhdetta, on sillä merkitystä myös velallisen yhteisöllistä määräämiskieltoa ja tavanomaista liiketoimintaa määriteltäessä. Osakeyhtiölain perusteluiden valossa voidaan päätellä, mikä on sellainen liiketoimi, joka voidaan tehdä ilman ulosottomiehen lupaa.

³⁷ HE 109/2005 vp, s.124.

Liiketaloudellisella perusteella voidaan nähdä myös suora yhteys OYL 1:5 mukaiseen yhtiön toiminnan tarkoitukseen tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Lain esitöiden mukaisesti liiketaloudellinen peruste lienee ainakin liiketoimilla, joista on odotettavissa hyötyä yhtiölle ja jotka ovat yhtiön toiminnan tarkoituksen mukaisia. Esitöiden mukaan yhtiön voiton tuottamista tarkastellaan pitkällä aikavälillä, jolloin yhtiön varoja voidaan käyttää myös välittömästi voittoon vaikuttamattomiin toimiin. Esimerkiksi investoinnit tai julkisuuskuvan parantaminen voivat olla yhtiön edun mukaisia, mikäli näillä pyritään yhtiön voitontuottamiskyvyn parantamiseen tai yhtiön arvon lisäämiseen.³⁸ Mikäli velallinen myy yrityksen omistaman, esimerkiksi yhtiön kiinteistön, häneen kohdistuneen osakkeen ulosmittaamisen ja siitä johtuvan yhteisöllisen määräämiskiellon ollessa voimassa, ei kyse voi olla yrityksen liiketaloudellisesta toimesta.

Mikäli velallinen ei tiedä onko toimenpide määräämiskiellon vastainen l. ei vastaa tavanomaista liiketoimintaa, voi hän tiedustella asiaa ulosottomieheltä. Tällöin ulosottomiehen tulee tehdä päätös siitä onko kyseinen toimi vastoin määräämiskieltoa vai ei (UK 3:38.2). Tavanomaiseen liiketoimintaan kuuluvat päätökset ovat kuitenkin sallittuja, jos ne eivät alenna osuuden tai osakkeiden arvoa merkittävästi.³⁹

Epäselvyyksien välttämiseksi velallisella on aiemmin mainittu oikeus kysyä asiaa ulosottomieheltä. Luvan antaminen perustuu ulosottomiehen harkintavaltaan hänen kuultuaan myös velkojaa l. hakijaa. Ulosottokaaren 3:32:ssä on säännelty asianosaisten kuulemisveloitteesta niissä asioissa, joista on erikseen laissa määrätty. Kyse on ulosottokaaren yleisestä kuulemissäännöksestä. Säännöksessä, jossa on käsitelty ulosottomiehen lupaa (UK 4:39), ei ole suoranaisesti määrätty asianosaisten kuulemisesta tilanteessa, jossa velallinen pyytää päätöstä siitä onko jokin toimi vastoin määräämiskieltoa. Tosin hallituksen esityksessä on kehoitettu kuulemaan hakijaa, jos asialla arvioidaan olevan hakijalle huomattavaa merkitystä.⁴⁰ Käytännössä hakijan kuulemista voidaan pitää pääsääntönä, riippuen tietysti ulosottomiehen harkinnasta asian suhteen. Kuuleminen turvaa täten kaikkien asianosaisten oikeusturvaa riitatilanteissa, koska UK 4:39:n perusteella tehty kirjallinen kihlakunnanvouden yksinomaiseen toimivaltaan kuuluva, välittömästi voimaantuleva päätös, on

³⁸ HE 109/2005 vp, s.38–39.

³⁹ Linna - Leppänen 2015, s.236–237.

⁴⁰ HE 13/2005 vp, s.72–73.

tavanomaiseen tapaan valituskelpoinen käräjäoikeudessa.^{41 42} Mielestäni kuulemisen soveltaminen kyseisessä tilanteessa ennaltaehkäisee myös tietämättömyydestä johtuvia ristiriitatilanteita.

Mikäli velallisen pyytämä toimi ei alenna ulosmittauksen kohteena olevaa omaisuuden arvoa ja velallisen tarkoitus on tervehdyttää yrityksen tilannetta, ulosottomies on saanut velalliselta kattavan selvityksen toimesta ja esittänyt oman kantansa velkojille, jotka eivät toimen tekemistä vastusta, ei ulosottomiehellä mielestäni voi olla syytäkään kieltää kyseistä oikeustoimea. Tarkoitus kuitenkin on, että liiketoiminta voisi jatkua normaaliin tapaan vaikka erillistäytäntöönpano (ulosmittaus) omaisuuteen on voimassa, toisin kuin yleistäytäntöönpanossa (konkurssi), jossa tarkoitus on lopettaa yritystoiminta, muuttaa kaikki velallisen omaisuus likvidiksi ja jakaa se velkojien kesken niin kuin laissa velkojien maksusaantijärjestyksestä on säännelty.

2.3 Määräämiskieltojen tiedoksiannoista ja julkivarmistuksista

Koska määräämiskielto yhteisössä mahdollisesti koskettaa velallisen lisäksi myös sivullisia⁴³, on sivullisille saatava tieto siitä, että velallisella ei ole määräämisoikeutta muihin kuin tavanomaisiin yrityksen liiketoimintoihin. Osakkeiden ulosmittaamisesta ja niitä koskevasta määräämiskiellosta on tehtävä UK 4:33:n mukainen *julkivarmistus*, eli ilmoitus virallisiin rekistereihin.⁴⁴ Tällaista julkivarmistuskeinoa kutsutaan yleisesti *kirjaamiseksi*.⁴⁵

⁴¹ HE 13/2005 vp, s.72.

⁴² Ruotsin ulosottolainsäädännön (utsökningsbalk 1981:774, UB) 2:19:ssä on nimenomainen säännös ulosottomiehen päätöksen välittömästä voimaantulosta. Hallituksen esityksen (*Prop.1980/81:8*, s.8) sanamuotoa näyttää täsmennetyin lainsäädännökseen sen pakottavuuden ja selkeyttämisen lisäämiseksi: beslut gäller omedelbart (päätös jää voimaan välittömästi) vrt. *beslut länder till efterrättelse omedelbart* (UB 2:19) (päätös täytäntöönpannaan välittömästi).

⁴³ Sivullisina voivat olla yrityksen velan pantinhaltija (esim. pankki), oikeustoimikumppani ja muut osakkaat.

⁴⁴ Ulosottomies tekee samanaikaisesti julkivarmistuksen myös osakeyhtiön omaisuudesta siltä osin, jos sen omistuksessa on kiinteistöjä, autoja tai muuta rekisteröityä omaisuutta. Tällä pyritään varmistamaan se, että velallinen ei pysty aloittamaan osakeyhtiön omaisuuden hukkaamista velkojien ulottumattomiin.

⁴⁵ Julkivarmistuskeinot voidaan jakaa kolmeen erilaiseen ryhmään, jotka ovat 1.*traditio* (hallinnan siirto), 2.*denuntiaatio* (ilmoitus siitä, että tradition kohteena oleva esine on sivullisen hallussa) ja 3.kirjaaminen (rekisterimerkintä). *Tepora ym.* 2009, s.39–42.

Julkivarmistuksen koskiessa julkisesti pörssinoteeratun yrityksen osakkeita, varmistus tehdään *arvopaperikeskukseen*⁴⁶, joka ylläpitää kyseistä rekisteriä.⁴⁷ Arvopaperikeskuksen ja arvo-osuuksien ylläpitämisestä on säännelty laissa arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta (14.12.2012/749).

Mikäli kyseessä on yksityinen osakeyhtiö, jollaisessa velallinen useimmiten on toimijana, ei näytä olevan saatavilla sellaista velvoittavaa julkista rekisteriä, johon rekisteri-ilmoitus tulisi tehdä. Ongelmana voi tulla esille sivullisen vilpittömän mielen suoja oikeustoimissa, mikäli ulosmittaamisesta ja siitä johtuvasta määräämiskiellosta ei ole saatu tietoa.⁴⁸ Vaikka määräämiskiellon vastainen oikeustoimi on tehoton velkojia vastaan, voi sivullinen saada silti vilpittömän mielen suoja, mikäli julkivarmistusta ei ole voitu tehty (UK 4:37).⁴⁹ Yksityisten osakeyhtiöiden julkinen ja ajantasainen osakerekisteri täten voisi ennaltaehkäistä väärinkäsityksiä ja oikeudettomia oikeustoimia velallisen ja sivullisen suhteen.

Koska *varmaa* julkivarmistusta ei voida tehdä julkisiin rekistereihin yksityisen osakeyhtiön ollessa kyseessä, tulee siitä antaa tiedoksianto velallisen lisäksi myös muille osakkaille, jos yhtiössä niitä velallisen lisäksi on. Ulosottokaari ei suoranaisesti määrittele osakkeiden ulosmittaamisen ja määräämiskiellon osalta tiedoksiantoa muille yhtiön osakkaille ja tästä johtuen toimenpide sen tekemisestä riippuu pitkälti ulosottomiehen harkinnasta. Mielestäni kyseinen tiedoksianto tulisi pääsääntöisesti suorittaa, koska kyse on ”yhteisomistussuhteenomaisesta” tilanteesta ja koskee käytännössä koko yritystä johtuen velallisen omistusosuuden suuruudesta ja määräysvallasta. Suuntaviivana tiedoksiannoista kuitenkin voisi pitää ulosottokaaren 4:36:ssä säännellyistä *muista ulosmittaamisen varmistustoimista*.

⁴⁶ Arvo-osuusjärjestelmän ylläpito on säädetty arvopaperikeskuksena toimivan suomalaisen osakeyhtiö Euroclear Finland Oy:n tehtäväksi. *Villa ym.* 2014, s.301–304.

⁴⁷ *HE 13/2005 vp*, s.67 sekä *Linna – Leppänen* 2015, s.216.

⁴⁸ Pääsääntönähän tulisi olla se, että sivullinen voisi rekistereistä havaita velallisen määräämiskiellon rajoituksen osakeyhtiössä ja saada tiedon osakkeen ulosmittauksesta. Samansuuntaisesti myös *Linna – Leppänen* 2015, s. 215.

⁴⁹ Tarkempaa tietoa ei ole siitä, mikä merkitys tällä julkivarmistuskeinolla on sivullisen vilpittömän mielen suhteen, jos velallinen rikkoo määräämiskielloa, rekisteri ei ole julkinen ja tieto osakkeiden ulosmittaamisesta sekä määräämiskiellosta olisi vaikeasti saatavilla. *Linna – Leppänen* 2015, s.217. Kts. myös tarkemmin tutkielman jakso 2.5, jossa tarkastellaan vilpittömän mielen suoja julkivarmistuksien osalta edellä mainitun problematiikan valossa, s.19–20.

Ulosottokaaren 4 luvun 36 §:n mukaan ulosottomiehen tulee järjestää ulosmitatun omaisuuden vartiointi ja suorittaa muitakin kuin UK 4:31–35:ssä tarkoitettuja varmistustoimia, jos ne ovat tarpeen ulosmitatun omaisuuden säilyttämiseksi, myynnin turvaamiseksi tai muutoin täytäntöönpanon tarkoituksen toteuttamiseksi. Hallituksen esityksessä on erityisesti otettu esille velallisen puolisolle ja sivulliselle toteutettavasta ulosmittauksen tiedoksiannosta muuna varmistustoimena.⁵⁰ Sivullisina tässä tapauksessa toimisivat osakeyhtiön muut osakkeiden omistajat. Tiedoksianto olisi mahdollista antaa todisteellisesti niin kuin UK 3:40:ssä on säännelty. Tämä olisi jopa erittäin perusteltua, jos kysymyksessä on aidosti sivullisia osakkeen omistajia. Ongelmana lienee pitkälti, että mistä ulosottomies saa tietoonsa osakeyhtiön osakkaat, koska julkista velvoittavaa rekisteriä yksityisistä osakeyhtiöiden osakkaista ei ole olemassa. Vaihtoehtoja ei ole montaa.

2.4 Osakasluettelo ja määräämiskiellon tiedoksianto

Ulosottomies voi käyttää tietojensaantioikeuttaan saadakseen selville yhtiön osakkaat ja kysyä asiaa velalliselta, jonka tulee vastata asiaan totuudenmukaisesti (UK 3:52). Myös sivullisella ja sivullisen edustajalla on tietojenantovelvollisuus (UK 3:66). Toinen vaihtoehto on pyytää osakeyhtiöstä osakas- tai osakeluettelo, jonka ylläpitämiseen yrityksellä on osakeyhtiölain 3:15:n⁵¹ mukainen velvoite. Toisaalta velallinen saattaa olla itse (niin kuin varmasti onkin) määräävässä asemassa ko. yhtiössä, minkä takia hänen tulisi itse toimittaa ulosottomiehelle osakas- tai osakeluettelo, josta yhtiön osakkaat selviävät. Tätä kautta tiedonsaanti voi kuitenkin olla varsin epävarmaa, esimerkiksi jos velallinen ilmoittaa, että asiasta ei ole tietoa. Tällöinhän velallinen saattaa syyllistyä ainakin *osakeyhtiörikkomukseen* (OYL 25:2.1) jos osakasluettelot puuttuvat tai ovat hävinneet. Kyseeseen voinee tulla myös RL 39 luvun velallisrikokset, jos velallinen ei anna tietoa ulosottomiehelle ja kyse on hyötymistarkoituksesta. Tällöin velallisen asia siirtyisi rikosprosessuaaliseksi, jota tarkastellaan lähimmin tämän tutkielman kuudennessa jaksossa.

Mikäli osakeyhtiöllä ja velallisella ei ole tarvetta peitellä omistussuosuuksiaan ja asiat ovat

⁵⁰ HE 13/2005 vp, s.70.

⁵¹ Osake- ja osakasluettelorekisterin ylläpitämisen vaatimuksista sellaisessa osakeyhtiössä, joka ei ole julkisesti pörssissä noteerattu. Ks. *Airaksinen ym.* 2010a, s.186–190; *Villa ym.* 2014, s.300.

ulosotto pois lukien kohtuullisessa kunnossa, ongelmaa ajantasaisen osakasluettelon saamiselle tuskin ilmenee. Mikäli velallinen osakeyhtiön edustajan ominaisuudessa ei suostu ulosottomiehelle edes rangaistuksen uhalla antamaan ajanmukaista osakeluetteloa, luo se jo oletettaman siitä, että asiassa on jotain epäilyttävää.⁵²

Yrityksen perustamissopimus (OYL 2:1–2) on saatavilla patentti- ja rekisterihallituksen rekistereistä, josta ne voidaan pyytää saatavaksi yritys- ja yhteisötietolain (16.3.2001/244) 16 §:n perusteella. Ulosottomiehen erityisestä tietojensaantioikeudesta sivulliseen nähden on säännelty UK 3:66:ssä, tosin kaupparekisterin tiedot ovat kaikkien saatavilla. Kaupparekisterilain (2.2.1979/129) 9 §:ssä on säännelty siitä mitä tietoja perusilmoituksen tulee sisältää.⁵³ Tämä ei välttämättä kuitenkaan anna totuudenmukaista kuvaa yhtiön osakkaista, koska osakkeenomistajia on voinut tulla lisää tai heitä on vähentynyt ja vaihtunut.^{54 55} Kirjattuina rekisteriin ovat vain ne osakkaat, jotka ovat olleet perustamassa yritystä.⁵⁶

Johtopäätöksenä voisikin vetää, että joissain tapauksissa tiedoksianto muille osakkaille henkilökohtaisesti ei ole mahdollista antaa muutoin kuin osakeyhtiön tai sen edustajan kautta (OYL 24:5). Viime kädessä tiedoksianto voidaan antaa osakeyhtiön työntekijälle tai yhtiön alueella toimivalle poliisilaitokselle, jolloin tiedoksiannon katsotaan olevan annettu (OYL 24:5.2). Toinen asia on saavatko osakkaat asian tiedoksi oikeasti, koska edustajana useimmiten on velallinen itse. Käytännössä tiedoksianto ulosmittauksesta ja määräämiskiellosta on annettavissa sijaistiedoksiannonakin, kuten toimitaan esimerkiksi osakeyhtiön työntekijän

⁵² Samansuuntaisesti myös *Lindström* 2014, s.43. Kyseessä tosin on luotonantajan näkökulma, kun yritys laininlyö ajantasaisten kaupparekisteritietojen ylläpitämisen.

⁵³ Kaupparekisterilain 10 § edellyttää, että perusilmoituksessa tulee olla myös rekisteröitynä hallituksen puheenjohtaja, jäsenet ja varajäsenet.

⁵⁴ Näin myös *Määttä* 2005, s.55. Määttä käsittelee vanhojen rekisteritietojen haittavaikutuksia yrityksen ja sen toiminnan kannalta katsottuna. Kaupparekisterin tiedoista tehdään usein käytännön tarkistuksia, jolloin vanhentuneet tai päivittämättömät tiedot voivat olla yritykselle haitallisia. Asia voidaan mielestäni myös kääntää toisinpäin, kuten olen asian ilmaissut.

⁵⁵ Yritys- ja yhteisötietolaki tosin edellyttää tietyiltä osin muutosilmoitusten tekemisen, mutta ainoastaan rangaistavaksi on säännelty perustamis- ja lopettamisilmoituksen tekemättä jättäminen sekä erikseen mainitut seikat, joita ovat: Toiminnan harjoittamisen oikeudelliseen muotoon liittyvät seikat sekä, 2) arvonlisäverovelvollisten rekisteriin merkitseminen ja sen peruste, 3) vakuutusmaksuverovelvollisuus 4) ennakkoperintärekisteriin merkitseminen, 5) työnantajarekisteriin merkitsemiseminen, 6) yrityksen tai yhteisön merkitseminen muuksi kuin verotuksen yksiköksi, 7) ilmoittautuminen ja merkitseminen kaupparekisteriin, 8) ilmoittautuminen ja merkitseminen säätiörekisteriin, 9) yrityksen tai yhteisön purkautuminen, toiminnan keskeytyksestä ja lopettamisesta sekä luonnollisen henkilön elinkeinotoiminnan lopettamisesta (YytL 4 §:n 2 momentin kohdat 2–10). Osakeyhtiön osakkaiden ja hallituksen jäsenien muutosista kaupparekisteriin yksityisessä osakeyhtiössä ei ole säännelty.

⁵⁶ Ks. tarkemmin *Airaksinen ym.* 2010a, s.92–99; ks. myös *Mähönen* 2009, s.33–34.

suhteen, jos osakeyhtiön edustajasta tai osakkaista ei saada tietoa. Pääsääntönä ulosottoakaari kuitenkin pitäisi todisteellista tiedoksiantoa sivulliselle, kuten edellisellä sivulla olen esittänyt (UK 3:40).

2.5 Vilpittömän mielen suoja määräämiskiellon julkivarmistuksissa

Ulosottoakaaren 4:37:ssä on säännelty määräämiskiellon lisäksi myös siitä, että *vilpittömän mielen suoja* voidaan antaa luovutuksensaajalle tai muulle sivulliselle, mikäli hän ei ole tiennyt tai hänen ei olisi pitänyt tietää omaisuuden olleen ulosmitattu.⁵⁷ Käytännössä tällä tarkoitetaan sivullista, joka on tehnyt velallisen⁵⁸ kanssa oikeustoimen jostain ulosmitatusta omaisuudesta, esimerkiksi kiinteistöstä. Oikeustoimi on velkojiin nähden pätemätön, mutta sivullisen ja velallisen väliseen oikeustoimeen välttämättä ei. Vilpittömän mielen suoja voidaan antaa sivulliselle tietyin edellytyksin, joita tässä tutkielmassa ei kuitenkaan voida perustavanlaatuisesti aiheen laajuuden takia tarkastella.⁵⁹

Julkivarmistuksella on tärkeä osa vilpittömän mielen suojaa tarkasteltaessa. Jos ulosottomies on tehnyt ulosmittaamisen varmistustoimen, eli ilmoittanut tietyn omaisuuden ulosmittaamisesta julkiseen rekisteriin (UK 4:33), ei vilpittömän mielen suoja ole mahdollista saada, koska tällöin sivullisen olisi pitänyt tietää ulosmittauksesta ja velallista koskevasta määräämiskiellosta. Ulosmittaamis päätöksen tekeminen ennen oikeustointia (aikaprioriteetti)⁶⁰ ja julkivarmistus yleensä poissulkevat vilpittömän mielen suojan.⁶¹ Yksilöiden välisissä oikeustoisuhteissa julkivarmistuksien toimittaminen on mielestäni melko selkeää, jos ne koskevat kiinteää omaisuutta eikä irtaimistoa, jotka voivat kuulua velallisen *beneficium* l.

⁵⁷ Linna – Leppänen 2015, s. 239–240; Havansi ym. 2011, s.546.

⁵⁸ Mikäli velallinen on tehnyt oikeustoimen, joka rikkoo määräämiskielloa, on kyseessä *määräämiskiellon rikkominen*, jonka seuraamuksista tarkemmin tutkielman jaksossa 6.

⁵⁹ Vilpittömän mielen suoja perustuu yleisesti vakiintuneisiin periaatteisiin, joten sen saaminen ei edellytä aina määriteltyä lain säännöstä. Tämän seikan takia vilpittömän mielen suoja ei voida tässä tutkielmassa lähemmin tarkastella muutoin kuin ulosmitatun omaisuuden ja määräämiskiellon kontekstissa. Luovutuksensaajan esineoikeudellisesta suojasta ks.tarkemmin esim. Kartio 2001, s.296–301; Vilpittömän mielen suojan sivullis-keskeisyydestä kokoavasti ks. Kaisto LM 1997, s.607–616; Mähönen 2009, s.50–51, jossa selostettu kaupparekisterimerkinnän julkisuusvaikutuksesta.

⁶⁰ Vrt. konkurssilain (20.2.2004/120) 3:2 ja siitä HE 26/2003, s.47, jossa vilpittömän mielen suoja on liitetty konkurssin alkamisessa tehtävään kuuluttamiseen.

⁶¹ Linna – Leppänen 2015, s.239.

*erottamisedun*⁶² piiriin, joita muutenkin koskee luonnolliseen henkilöön kohdistuva ulosmittauskielto (UK 4:21).⁶³

Velallisen ja sivullisen välisen oikeustoimen ja vilpittömän mielen suojan suhteen voi esiintyä problematiikkaa, mikäli velallinen tekee samaisen, aiemmin esimerkkinä annetun kiinteistöä koskevan kaupan, joka on tehty oikeustoimena osakeyhtiön nimissä, jossa hän käyttää määräysvaltaa. Tällöin muodollinen oikeustoimen tekijä on osakeyhtiö ja sivullinen.

Oletetaan, että ulosottomies on ulosmitannut velalliselta osakeyhtiön osakkeet, jotka oikeuttavat häntä käyttämään osakeomistukseen perustuvaa määräysvaltaa yhtiössä, eli tässä tapauksessa 51 % yrityksen osakkeista. Muut osakkeenomistajat omistavat loput 49 % erisuuruisin omistusosuuksin. Osakeyhtiö on yksityinen, eli sitä ei ole liitetty arvosuusjärjestelmään, josta olisi nähtävissä julkisesti noteerattujen osakeyhtiöiden osakkaat ja osakkeiden omistusosuuksien suhde sekä ulosottomiehen varmistustoimena tekemä julki-varmistus ulosmittaamisesta (UK 4:33) ja siitä johtuva määräämiskielto (UK:4:38).

Koska yksityisellä osakeyhtiöllä ei ole velvoitetta ilmoittaa rekistereihin osakkeistaan tai osakasluettelosta, ei sivullisella ole mitään keinoa saada tietoonsa velallisen määräämiskieltoa osakeyhtiössä ja täten sitä, että oikeustoimi voisi olla esimerkin mukaisen kiinteistökaupan suhteen pätemätön. Uskallan väittää, että tällaisessa tilanteessa sivulliselle oikeustoimen tekijälle voitaisiin antaa vilpittömän mielen suojaa ja kiinteistön omistajan vaihdosta osakeyhtiöltä sivulliselle pitää pätevänä, koska sivullisella ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta saada selville sellaisia tosiseikkoja, jotka kumoaisivat oikeustoimen pätemättömyyden. Asiaan vaikuttaa myös se, että kiinteistökauppa on kaupanvahvistajavarmenteinen, jolloin se tukisi ehdottomasti myös vilpittömän mielen suojaa.⁶⁴ Väitettäni tässä asiayhteydessä tukee myös maakaaren (12.4.1996/540) 3 luvun 10 §,

⁶² Erottamisetu tarkoittaa velallisen sellaista omaisuutta, jota ei ole oikeutta ulosmitata. Tällaisia ovat esimerkiksi tavanomainen koti-irtaimisto, henkilökohtaiset esineet, tarpeelliset työ- ja opiskelutarvikkeet, sekä sosiaaliavustukset kuten toimeentulotuki, lapsilisä tai elatusapu. *Koulu - Lindfors* 2010, s.150.

⁶³ Hallituksen esityksessä ja siihen liittyvässä lakivaliokunnan mietinnössä on painotettu sitä, että erottamisetu koskettaa ainoastaan luonnollista henkilöä ja tästä syystä lain säännökseen on ehdotettu otettavaksi siitä nimenomainen maininta. *HE 13/2015 vp*, s.55 ja *LaVM 5/2006 vp*, s.7.

⁶⁴ Kiinteistökaupassa on ulosmittauksen suhteen tuplavarmistus, rekisteri-ilmoitus ja kaupanvahvistaja.

jossa on säännelty sivullisen suojasta pakkotäytäntöönpanossa.⁶⁵ Merkitystä ei ole sillä, että velallinen on rikkonut määräämiskieltoa, koska kyse on sivullisen suojasta. Vaikka ulosottomiehen tehtävänä on viran puolesta varmistaa ja ottaa huomioon oikeustoimen tehottomuus, on osakeyhtiön nimissä tehty oikeustoimi ulosottomiehen toimivallan ulottumattomissa.⁶⁶ Ainut jäljellejäävä vaihtoehto on velkojien toimesta ajettava omaisuuden takaisinsaantikanne ja määräävässä asemassa olevan osakkaan vahingonkorvausvastuu, joka voidaan sisällyttää takaisinsaantikanteeseen.

2.6 Omaisuuden takaisinsaantikanne

Omaisuuden takaisinsaantikanne⁶⁷ edellyttää velkojan oma-aloitteista erityistä kanneoikeutta, jonka tarkoituksena on saada epäedullinen oikeustoimi peräytettyä siihen tilaan, jossa se oli ennen oikeustoimen tekemistä. Tällä tarkoitetaan velkojille suotua ylimääräistä suojaa sellaisessa tilanteessa, jossa tehty oikeustoimi on muutoin pätevä velallisen ja sivullisen suhteen, mutta varoja on siirretty velkojien ulottumattomiin.⁶⁸ Ulosottomiehellä ei ole kyseisen asian osalta kanneoikeutta.⁶⁹ Havaitessaan takaisinsaantiperusteen omaisuuden hukkaamisvaaran takia, voi ulosottomies kuitenkin asettaa tietyin edellytyksin omaisuuden turvaamistoimenä väliaikaisesti takavarikkoon, vaikka kyseessä olisi sivullisen tosiasiallinen oikeus (UK 8:14), minkä jälkeen hänen pitää ilmoittaa ulosottokaaren 3 luvun 91 §:n mukaisesti asiasta velkojille.⁷⁰

Takaisinsaannista on säännelty laissa takaisinsaannista konkurssipesään (26.4.1991/758, TakSL), joka on yleisinsolvenssioikeudellinen säädös. Sitä voidaan soveltaa konkurssin lisäksi soveltuvien osin kaikissa insolvenssioikeudellisissa menettelyissä, joita ovat

⁶⁵ Säännösteksti on kiinteistökaupan suhteen yksiselitteinen: Kiinteistön kauppa on pysyvä, vaikka myyjä on menettänyt oikeutensa kiinteistön luovuttamiseen ulosmittauksen, turvaamistoimen tai konkurssin vuoksi, *jollei määräämisvallan rajoitusta ollut kauppaa tehtäessä merkitty lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin* eikä ostaja muutoinkaan tiennyt eikä hänen pitänyt tietää, ettei myyjällä enää ollut oikeutta luovuttaa kiinteistöä.

⁶⁶ Poikkeuksena mainittakoon se, että jos kyse on keinotekoisesta järjestelystä, on ulosottomiehellä mahdollisuus samaistaa UK 4:14:n perusteella osakeyhtiön omaisuus velallisen omaisuudeksi, jolloin oikeustoimi sivullisen (epäaito sivullinen) ja velallisen välillä on suoraan pätemätön. Aihetta tarkastellaan tarkemmin jaksossa kolme.

⁶⁷ Tämän tutkielman yhteydessä on mahdollista takaisinsaantikannetta tarkastella asian laajuuden vuoksi vain yleisesti. Tarkemmin takaisinsaannista ja edellytyksistä kts. esim. *Linna – Leppänen* 2014, s. 647–684; *Koulu* 2009, s. 157–160; *Kukkonen* 2007, s. 79–88.

⁶⁸ *Linna – Leppänen* 2014, s.64; *Havansi ym.* 2011, s.557; *HE 102/1990 vp*, s.47–48.

⁶⁹ *Linna – Leppänen* 2014, s.649; *Havansi ym.* 2011, s.557; *Kukkonen DL* 2008, s.529.

⁷⁰ Ks. tarkemmin *Linna – Leppänen* 2014, s.651–653; *Kukkonen DL* 2011, s. 278.

yksityishenkilön velkajärjestely, yrityssaneeraus ja ulosotto.⁷¹

Takaisinsaanti ulosottomenettelyssä on harvinainen toimenpide, toisin kuin yleistäytäntöönpanomenettelyssä (konkurssi). Tähän lienee syynä se, että takaisinsaanti vaatii ulosottoa hakeneelta velkojalta paljon itsenäisiä toimia, kuten kanteen nostaminen nimissään tuomioistuimessa. Tällöin takaisinsaantikanteen myötä myös kuluriskit velkojan suhteen nousevat, koska kyse ei ole enää virallistoimintoisuudesta, vaan yksityisen subjektin yksityisoikeudellisesta kanteesta tuomioistuimessa.⁷²

Mikäli velkojan kanne menestyy tuomioistuimessa, joutuu vastaaja, eli luovutuksensaaja luovuttamaan peräytetyksi tuomitun kohdeomaisuuden tai joissain tapauksissa sen arvon verran ulosottomiehelle. Vastaaja joutuu sietämään peräytymisen seuraamukset, vaikka kyse olisi ollut vilpittömästä mielestä oikeustoimen suhteen.⁷³

2.7 Yhtiöoikeudellisesta samaistuksesta

Aihealueeseen ja aiemmin esitettyihin esimerkkeihin liitettynä asian problematiikka on siinä, että ulosmitattu omaisuus ei ole velallisen suorassa omistuksessa. Kyseessä on erillisen oikeushenkilön, eli osakeyhtiön omaisuus, joka on jälleen luovutettu. Toisaalta velallinen on ollut osakeomistukseen perustuvassa määräävässä asemassa yhtiössä, josta hänen arvosuutensa l. osakkeet on ulosmitattu ja tämän johdosta hänelle oli langennut määräämiskielto osakeyhtiössä tavanomaista liiketoimintaa lukuun ottamatta tehtäviin oikeustoimiin.

Tällöin kyseeseen voinee tulla myös *yhtiöoikeudellinen samaistus*^{74 75} ja siihen liittyvät yhtiöoikeudelliset vastuukysymykset sekä vahingonkorvausvelvollisuus kolmannen osapuolen

⁷¹ Linna – Leppänen 2014, s.648; Koulum. 2011, s. 306.

⁷² Linna – Leppänen 2014, s.650; Havansi ym. 2011, s.559.

⁷³ Samansuuntaisesti Havansi ym. 2011, s.559.

⁷⁴ Yhtiöoikeudellisella samaistuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa osakeyhtiön nimissä tehty oikeustoimi voidaan katsoa olevan samaistettavissa määräävässä asemassa olevaan osakkeenomistajaan. Tällöin kyse on vastuun samaistuksesta ja yhtiöoikeudellisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Kysymys on erityisen harvinaisesta poikkeuksesta, koska osakkeenomistajan ja osakeyhtiön on pääsääntöisesti katsottu olevan lähes aina erilliset oikeussubjektit. Asiasta kokoavasti Pönkä 2008, s.319–321. Ks. myös Brocker – Grapatin 1996, s.36.

⁷⁵ Ruotsissa on käyty laajaa keskustelua nimenomaisen vastuun samaistussäännöksen ottamisesta Ruotsin uuteen osakeyhtiölakiin. Säännöstä ei kuitenkaan siihen lisätty. Ruotsissa samaistus tunnetaan ansvargenombrott-ilmionä. Ks. Villa LM 2015, s.537. Ks. myös Nial 1991, s.219, jossa on arvioitu Ruotsin korkeimman oikeuden samaistukseen liittyvää oikeuskäytäntöä.

suhteen, kuten on havaittavissa verrattain harvinaisessa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2015:17:

KKO 2015:17 Kysymys oli siitä harjoittiko suomalainen osakeyhtiö A liiketoimintaansa virolaisen rajavastuuyhtiö B:n kautta ja vältti näin Suomessa perittävien tekijänoikeuslain (8.7.1961/404) 26a §:n 1 momentissa tarkoitettuja hyvitysmaksoja. Selvityksistä ilmenee, että yhtiön omistus- ja määräyssuhteet huomioon ottaen järjestelyn tarkoituksena katsottiin olleen lakisääteisen velvoitteen välttäminen. A velvoitettiin yhteisvastuullisesti B:n kanssa suorittamaan hyvitysmaksujen korvaus Teosto Ry:lle.

Ulosotossa samaistus voidaan tehdä ulosottokaaren 4:14:n perusteella, ja sen soveltamisala ei ole tarkoitettu pelkästään oikeushenkilöiden välisiin suhteisiin, vaan voi koskettaa myös luonnollisen henkilön käyttämistä keinotekoisena omistajana l. nimiperiaatteen vääränlaista hyväksikäyttöä.⁷⁶ Lindfors toteaa väitöskirjassaan, että yhtiöoikeudellinen samaistus ja keinotekoisien järjestelyn sivuuttaminen eivät tarkemmin tutkittuna ole niin samanlaisia kuin lähtökohtaisesti voisi olettaa. Tätä Lindfors perustelee sillä, että yhtiöoikeudellisessa samaistuksessa voidaan puuttua vain osakkaan rajoitetuista vastuista johtuviin tiettyihin ongelmiin, toisin kuin keinotekoisien järjestelyn sivuuttamisessa, jolloin kysymykseen tulee sen soveltaminen laajemmin ja useammanlaisiin tilanteisiin. Vastuun samaistus eroaa myös siinä, kuka on vastuussa tietyn velvoitteen suorittamisesta. Keinotekoisessa järjestelyssä on taas kyse siitä, kenen omaisuus on tosiasiallisesti ja kenen veloista omaisuus voidaan ulosmitata⁷⁷ Tällainen keinotekoinen järjestely voi olla käsiteltävissä esimerkiksi silloin, kun kyse on luonnollisen henkilön järjestelyistä, joilla pyritään saamaan omaisuutta velkojien ulottumattomiin osakeyhtiön kautta.

Yhtiöoikeudellista samaistusta ei kuitenkaan ole mahdollista tämän tutkielman rajauksen vuoksi lähemmin tarkastella, koska painopiste on ulosotto-oikeudessa. Seuraavaksi tarkastelemme ulosmittaamiseen johtavia esitoimia ja kyseisen aihealueen problematiikkaa ulosmittauskeinojen osalta.

⁷⁶ Linna – Leppänen 2015, s.149. Ks.myös keinotekoisesta järjestelystä tarkemmin tämän tutkielman jaksosta 3.3, s.26–29.

⁷⁷ Lindfors 2008, s.318–319.

3 ULOSMITTAAMISKEINOT OSAKKEEN ULOSMITTAAMISEKSI

3.1 Yleistä ulosottoperusteista ja ulosmittaamisen esivalmisteluista

Ulosotto on täytäntöönpanoviranomainen, jonka tehtävänä on toimeenpanna tuomioistuimen vahvistama maksuvelvoite yksityisoikeudellisissa riita-asioissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että velkoja nostaa tuomioistuimessa kanteen, joka ensin tutkitaan ja sen jälkeen vahvistetaan maksusaatavan olemassaolo, jos tällainen on.⁷⁸ Mikäli maksusaatava vahvistetaan tuomiolla, syntyy ulosottoperuste⁷⁹, jolloin ulosottoviranomainen voi ryhtyä vaadittaviin toimiin asian suhteen.⁸⁰ Maksuvelvoitteen täytäntöönpanon yleinen toimivaltasäännös on ulosottokaaren 4 luvun 1 §:ssä.

Tuomioistuimen määrättyä suoritustuomion jatkuu prosessi täytäntöönpanoon. Velallinen tai maksuvelvollinen määrätään maksamaan tietty rahasaatava velkojalle. Mikäli velallinen ei sitä itsenäisesti maksa, voidaan asia antaa ulosottoviraston toimeksi. Velkojan tulee siis hakea ulosottoa täytäntöönpanoviranomaiselta l. ulosotolta.⁸¹

Velkojan laitettua ulosottoasian vireille, ulosottomiehen tulee selvittää velallisen olinpaikka sekä omaisuus rekisteritietojen (UK 3:48) ja ulosottoselvitysten (UK 3:57) avulla. Koska ulosottomiehellä on viran puolesta velvollisuus etsiä velallisen omaisuutta (UK 3:48), on hänelle myös säädetty *laajat tietojensaantioikeudet*, eikä tämä koske vain velallista itseään, vaan myös muita viranomaisia ja sivullisia.⁸² *Etsimisvelvollisuuden* vähimmäistoimista on säädetty erillisellä valtioneuvoston asetuksella ulosottomenettelystä (1322/2007) 2 luvun 4-

⁷⁸ Linna – Leppänen 2014, s.72–73; Havansi ym. 2011,s.437–438.

⁷⁹ Ulosottoperusteiden luettelo on ulosottokaaren 2:2:ssä. Ulosottoperusteiksi määritellään tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antama maksuvelvoitetta koskeva tuomio, päätös tai määräys (maksutuomio), tuomioistuimen vahvistama sovinto, hallintotuomioistuimen päätös ja muun viranomaisen päätös hallintolainkäyttöasiassa taikka hallintopäätös. Julkisoikeudelliset maksut ovat suoraan ulosottokelpoisia ilman erillistä ulosottoperustetta, tällaisia voivat olla esimerkiksi kiinteistövero tai pysäköintivirhemaksu. Edellä mainituista on säännelty erikseen laissa verojen ja maksujen täytäntöönpanosta.

⁸⁰ Myös Ruotsissa täytäntöönpanotoimet voivat tulla käytettäväksi vain, jos maksuvelvollisuudesta on ulosottoperuste. Velkojan tulee kääntyä yleisen tuomioistuimen puoleen ja vaatia velvoitteen suorittamista maksutuomiolla. Tämän jälkeen velkojan on mahdollista vaatia täytäntöönpanoa vetoamalla ulosottoperusteeseen. Ulosottoperusteet on lueteltu Ruotsin ulosottokaareissa UB 3:1:ssä. Ks. Heuman 2014, s.113.

⁸¹ Linna – Leppänen 2015, s.16.

⁸² Ulosottokaareissa on yksityiskohtaiset säännökset siitä mitä tietoja, keneltä ja mitä tarkoitusta varten ulosottomiehellä on oikeus saada. Sääntelyn yksityiskohtaisuus johtuu tietojenantovelvollisen oikeusturvasta ja velallisen yksityisyyden suojasta. Linna - Leppänen 2014, s.452.

7 §:ssä.

Velallinen on velvollinen antamaan ulosottomiehelle tietoja varallisuudestaan ja omistussuhteistaan. Velallisen ollessa luonnollinen henkilö tulee hänen vastata ulosottomiehen esittämiin kysymyksiin itse.⁸³ Muita tietojenantovelvollisia velallisen lisäksi ovat lain hoidtoimesta (442/1999) 1:4:n mukainen edunvalvoja, joka vastaa päämiehensä puolesta, mutta vain hoidettavinaan olevien varojen osalta. Kuolinpesää hallussaan pitävä osakas tai pesänselvittäjä ja yhteishallintotilanteessa myös osakkaat ovat tietojenantovelvollisia (UK 3:52).

Tietojenantovelvollisuus velvoittaa myös henkilöitä, jotka tosiasiallisesti johtavat tai ovat aikaisemmin johtaneet velallisen elinkeinotoimintaa, samoin henkilö, joka on hoitanut velallisen omaisuutta.⁸⁴ Mikäli velallisena on *yhteisö*, jolla tarkoitetaan yhtiötä tai säätiötä, tietojenantovelvollisia ovat *muodollisen* asemansa perusteella hallituksen jäsen, toimitusjohtaja tai vastaavassa asemassa oleva, vastuunalainen yhtiömies ja toiminimen kirjoittaja (prokura tai yhteisprokura).⁸⁵ Tietojenantovelvollinen on myös toiminnan *tosiasiallinen* johtaja ja omaisuuden tai hallinnon hoitaja.⁸⁶ Ulosottoaaren 3:55:n mukaan tietojenantovelvollisia ovat myös velallisen työntekijä tai muu hänen palveluksessaan ollut henkilö, tosin edellytys edellä mainitun tietojenantovelvollisuuden osalta on se, että ulosottomiehellä ei ole tietoja muualta saatavilla ja niiden saaminen on siten välttämätöntä.

Ulosottoaaren 3:52:ssä on säännelty siitä miten velallinen on ulosottoasiassa velvollinen *erikseen kysyttäessä* totuudenmukaisesti ilmoittamaan täytäntöönpanossa tarpeelliset tiedot.⁸⁷ Edellä mainittu ulosottoaaren säännös on osaltaan samaistettavissa OK 14:1:n totuudessa pysymistä korostavaan säännökseen.

Kun ulosottomies on täyttänyt velvollisuutensa etsiä velallisen omaisuutta, tulee hänen tehdä

⁸³ Linna 2008, s.78.

⁸⁴ Linna - Leppänen 2014, s.474–477.

⁸⁵ Tietojenantovelvollisuus osakeyhtiön edustajien osalta noudattaa pitkälti osakeyhtiölaissa määritellyjä hallinnon elimiä ja rakenteita. Ks. Osakeyhtiölaki 6:1-3 sekä 7, 17, 21 ja 26.

⁸⁶ Linna 2008, s.78.

⁸⁷ Velallisen tietojenantovelvollisuuden nojalla annettavista tiedoista ks. tarkemmin Linna - Leppänen 2014, s.478 -483.

päätös mitä omaisuutta voidaan ulosmitata velalliselta velkojen kattamiseksi. Mitä tahansa omaisuutta ei kuitenkaan ole mahdollista ulosmitata suoraan, vaan pääsääntöisesti tulee noudattaa ulosmittausjärjestystä⁸⁸, jonka ulosottokaari määrittelee 4 luvun 24 §:ssä⁸⁹. Kuten huomattavissa on, ulosottomiehen tulee tehdä monia virkatoimia ennen omaisuuteen kohdistuvaa ulosmittaamistoimea.

3.2 Ulosmittaaminen omistamisen tai hallinnan perusteella

Määräämiskielto on ulosmittauksen suora oikeusvaikutus. Jotta määräämiskielto saavutettaisiin, tulee ulosmitatun omaisuuden ulosmittaaminen olla voimassa. Velallisen omistusosuuden ulosmittaamistapoja osakeyhtiöstä on useita ja osa niistä saattaa olla erittäinkin monimutkaisia virkatoimia.

Mikäli tilanne on yksinkertainen, velallinen omistaa koko yhtiön osakekannan ja osakkeilla on tosiasiallista arvoa yrityksen osalta, voidaan osakkeet ulosmitata suoraan ulosottokaaren 4:8:n perusteella, jolloin määräämiskielto tulee voimaan. Edellä mainitussa säännöksessä edellytetään, että ulosmitattava esine tai oikeus voidaan ulosmitata, jos sillä on varallisuusarvoa. Ulosmittaus kattaa myös esineen aineosat, tuoton ja tarpeiston, jolla tässä tilanteessa voitaisiin tarkoittaa yrityksen omistamia koneita, muita arvokkaita esineitä tai omaisuutta (UK 4:8.1). Mainittu säännöksen momentti onkin käyttökelpoinen, koska tavanomaisesti velalliset voivat ”upottaa” yhtiöön saamisiaan muilta yhtiöiltä tai muuta omaisuutta, jolloin käyttöoikeutta niihin käytetään yhtiön kautta.⁹⁰ Myös ulosmittauksen jälkeinen tuotto ja omaisuuden *sijaan tuleva*⁹¹ omaisuus kuuluvat ulosmittauksen oikeusvaikutusten piiriin.

⁸⁸ Ulosmittausjärjestyksestä voidaan poiketa muun muassa, jos osapuolet niin sopivat tai sillä voidaan välttää riittaisen omaisuuden ulosmittaaminen tai ulosmittaaminen sivullisen haitaksi. Poikkeaminen on myös mahdollista, jos omaisuuden rahaksi muuttaminen on hankalaa tai jos velallinen osoittaa ulosmitattavaksi muuta omaisuutta (UK 4:25).

⁸⁹ Ensisijaisesti tulee ulosmitata raha, rahasaatava taikka palkka, eläke tai muu toistuvaistulo. Seuraavaksi ulosmitataan muu irtain omaisuus, jollaiseksi esimerkiksi osake tai arvo-osuus määritellään. *HE 13/2005 vp*, s. 57. Kolmanneksi on ulosmitattavissa kiinteä omaisuus (kiinteistö). Viimeiseksi voidaan ulosmitata omaisuus, jota velallinen tarvitsee vakituiseen asumiseen (oma asunto) tai on välttämätön toimeentuloaan varten. Myös omaisuus, jonka edellytyksenä on velallisen liike- tai elinkeinotoiminnan jatkaminen tai siihen liittyvät tuotantokoneet jäävät ulosmittausjärjestyksessä viimeiselle sijalle.

⁹⁰ Saatava ulosmitataan velalliseen nähden suoritusvelvolliselta eli yhtiöstä.

⁹¹ *HE 13/2005 vp*, s. 42. Sijaan tulevalla (surrogaattiomaisuus) tarkoitetaan hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi tulipalossa tuhoutuneesta omaisuudesta saatuja vakuutusrahoja.

Hallituksen esityksessä on otettu esimerkinomaisesti kantaa metsän kasvusta kertyvään tuottoon tai vuokratuloon.⁹²

Ulosottokaaren 4:10:ssä on säännelty velallisen hallinnassa olevasta omaisuudesta. Omaisuus voidaan ulosmitata, jos irtain omaisuus on velallisen hallinnassa.⁹³ Velallisen käytössä voi olla esimerkiksi omistamansa yrityksen auto, jolloin ko. esine voidaan ulosmitata suoraan velallisen omaisuutena. Sivullisen tulee osoittaa tai asiassa muutoin käydä ilmi se, että omaisuus kuuluu sivulliselle. Sama koskee myös sellaista irtainta omaisuutta, joka on merkitty julkisiin rekistereihin (UK 4:13).⁹⁴ Ulosmittaus on mahdollista vaikka omistusoikeutta ei olisi täysin selvitetty.⁹⁵ Tällöin sivullisen tulee esittää näyttöä todellisen omistusoikeutensa suhteen, kuten korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2002:84⁹⁶ ilmenee:

KKO:2002:84 Kysymys siitä, oliko sivullisella C:llä todellinen omistusoikeus ulosmitattuun tilaan, joka oli lainhuuto- ja kiinnitysrekisterissä merkitty A:n ja B:n yhteisomistukseen. Vuonna 1998 oli ulosmitattu A:n velasta hänen osuutensa tilasta. C:n valituksesta ulosmittaus kumottiin, kun hän pystyi osoittamaan vuonna 1986 vahvistetulla kauppakirjalla, että hän oli ostanut A:lta ja B:ltä tila X:n erään toisen tilan kanssa, vaikka tila X oli erehdyksestä jäänyt mainitsematta kauppakirjassa. Tilan todellisen omistusoikeuden katsottiin kuuluvan C:lle.

Omistusoikeuspresumptioiden⁹⁷ perusteella on siis mahdollista ulosmitata omaisuus, joka on velallisen hallinnasta tai jos hän on rekisteriin merkittynä haltijana, jonka perusteella omaisuuden katsotaan kuuluvan hänelle itselleen.⁹⁸ Mikäli sivullinen esittää näyttöä omistusoikeudestaan ulosottomenettelyn aikana, voi ulosottomies itseoikaista asian päätöksellä (UK 10:1) tai antaa siitä valitusosoituksen täytäntöönpanoriitana käräjäoikeudelle (UK

⁹² HE 13/2005 vp, s.42.

⁹³ Myös Ruotsin ulosottolain UB 4:18:n mukaan velallisen hallinnassa oleva esine katsotaan velallisen omaisuudeksi, ellei käy ilmi, että omaisuus kuuluu toiselle. Ks. esim. *Walén ym.* 2014, s.164–168.

⁹⁴ Rekisteriin merkitty omistusolettama voi tulla esille esim. lainhuudossa tai maanvuokraoikeuden tai muun käyttöoikeuden kirjauksissa. Ks. Tarkennettuna HE 13/2005 vp, s.47.

⁹⁵ HE 13/2005 vp, s.45.

⁹⁶ Kyse oli myös sopimustulkinnan vaikutuksista sivulliseen ja myyjän ulosmittausvelkojaan. Ks. *Tammi-Salminen OT* 2003, s.4.

⁹⁷ Omistusolettamista ulosotossa ja niiden vaikutuksista tarkentavasti, ks. *Lindfors* 2008, s. 167–178.

⁹⁸ HE 13/2005 vp, s.45.

10:7).⁹⁹

3.3 Keinotekoinen varallisuusjärjestely

Keinotekoinen järjestely on valeoikeustoimi lain kiertämiseksi. Ulosottokaaren 4:14 tulee sovellettavaksi vasta toissijaisesti muihin ulosmittauskeinoihin nähden, mikäli saatavaa ei ole mahdollista saada täysimääräisesti perityksi kohtuullisessa ajassa.¹⁰⁰ Mikäli osakeyhtiön osakkeet kuuluvat nimellisesti jollekin muulle kuin velalliselle, voidaan ne silti ulosmitata *keinotekoisien järjestelyyn*¹⁰¹ sivuuttamispäätöksellä, josta on säännelty ulosottokaaren 4:14:ssä. Kyseinen päätös sen tekemisestä kuuluu vaativuutensa takia kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan (UK 1:9.1), mutta toimenpiteenä ulosmittauksen kihlakunnanvoudin sivuuttamispäätökseen on toimivaltainen tekemään myös kihlakunnanulosottomies.¹⁰²

Sivuuttamispäätöstä¹⁰³ tehdessään voudin tulee ottaa huomioon lain sanamuodon mukaisesti se, perustuuko sivullisen asema sellaiseen varallisuus- tai muuhun järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, kun otetaan huomioon velallisen käytettävissä oleva omistajan määräysvaltaan verrattava valta, omistajan toimiin verrattavat toimet sekä velallisen järjestelyistä saamat edut ja muut vastaavat seikat. Keinotekoisessa järjestelyssä tulee selkeästi olla huomioituna, että sen ainut tarkoitus on ulosoton välttely tai omaisuuden pitäminen velkojien ulottumattomissa. Kolmantena edellytyksenä on, että velkojien saatavaa ei olisi muilla tavoin mahdollista saada kohtuullisen ajan sisällä perittyä (UK: 4:14).

Koska kyse on sivullisen oikeusasemasta, ei keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamiseen voida ryhtyä kevein perustein.¹⁰⁴ Omistusoikeus on perusoikeus, josta on säännelty perustuslain

⁹⁹ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2002:84 oli tosin kysymys täytäntöönpanoriidan sijaan ulosottovelituksen yhteydessä tehdystä sivullisoikeuden näyttökysymyksestä.

¹⁰⁰ Linna – Leppänen 2015, s. 151; Lindfors 2008, s. 333.

¹⁰¹ Keinotekoisista järjestelyistä on kutsuttu myös perustellusti *keinotekoisiksi varallisuusjärjestelyiksi*. Ks. tarkemmin esim. Kukkonen 2007, s.16–19.

¹⁰² HE 13/2005 vp, s.33.

¹⁰³ Keinotekoisien järjestelyjen ”sivuuttamisesta” käytetään usein myös ilmaisua ”samaistus”. Linna – Leppänen 2015, s.161.

¹⁰⁴ LaVM 5/2006 vp, s.7.

(731/1999, PL) 15 §:ssä. Ensisijaisesti ulosottomiehen tulee huomioida ja saada selville onko sivuuttamispäätöksen sivullinen ”aito” vai ”epäaito”. Tähän tilanteeseen osaltaan perustuukin UK 4:14.4:ssä säännelty sivullisen oikeus tehdä ulosottomiehelle väite siitä, että ulosmittaus loukkaa hänen todennäköistä oikeuttaan. Todistustaakka¹⁰⁵ omistusoikeuden suhteen on ulosottomiehellä, jolloin ulosmittaamisen peruuntumiseen riittäisi sivullisen omistusoikeuden todennäköisyys, mikäli sivullinen esittää näyttöä todellisesta omistusoikeudestaan.¹⁰⁶ Tällöin ulosmittausta ei saa toimittaa ja päätös on oikaistava ulosottomiehen toimesta itseoikaisuna, tai annettava täytäntöönpanoriidan¹⁰⁷ osalta valitusosoitus käräjäoikeudelle, joka ratkaisee näyttökysymykset (UK 1:9.9). Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että UK 4:14:n mukainen sivuuttamispäätöksen tekeminen osakkeiden suhteen ei olisi kovin käyttökelpoinen, mikäli yhtiö olisi todellinen ja sillä olisi oikeaa liiketoimintaa. Aihealueen näyttökysymyksien vaikeudesta ja omistusoikeuden todennäköisyysarvioinnista korkeimman oikeuden viimeisin ratkaisu KKO 2011:47¹⁰⁸:

KKO 2011:47 Kysymys oli siitä, oliko C:n todellinen omistus osakkeisiin vain luottojärjestely, jolla oli pyritty salaamaan A:n ja B:n omistus osakeyhtiössä. Korkein oikeus arvioi perustuiko osakkeiden ostaminen ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentissa tarkoitettuun keinotekoiseen järjestelyyn. C oli ostanut D:ltä ja E:ltä asunto-osakeyhtiön osakekannan, jotka oikeuttivat hallitsemaan kiinteistön vuokraoikeutta ja sillä sijaitsevia rakennuksia. A ja B asuivat kiinteistöllä. Kaupan jälkeen osakkeet olivat ulosmitattu avustavan ulosottomiehen toimesta A:n ja B:n veloista

Korkein oikeus oli perusteluissaan selventänyt sitä millä perusteilla keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen on mahdollista tehdä ja mitä esteitä sen tekemiseen sisältyy. Mikäli sivullinen saattaa tiedoksi todennäköisyyden todellisesta omistusoikeudestaan, ei ulosmittausta voida tehdä.¹⁰⁹ Huomiota on kiinnitetty yhtäältä siihen, ettei velallisen ole näytetty rahoittaneen hankintaa, ja toisaalta siihen, että sivullinen on kyennyt esittämään selvityksen

¹⁰⁵ Objektiiivisista keinotekoisien järjestelyjen tunnusmerkistöistä ks. *Linna – Leppänen* 2015, s. 152 ja tarkemmin *Lindfors* 2008, s. 368–392.

¹⁰⁶ *Linna – Leppänen* 2014, s.55–56 ja *Linna* 2008, s.210–212.

¹⁰⁷ Täytäntöönpanoriidasta ja sen edellytyksistä ks. tarkemmin *Lindfors* 2005, s. 182–185.

¹⁰⁸ Korkein oikeus oli viitannut perusteluissaan useassa kohdassa aikaisempaan oikeuskäytäntönsä keinotekoisista järjestelyistä ulosotossa (KKO 2004:96; KKO 2005:98 ja KKO 2007:24).

¹⁰⁹ Korkein oikeus siteerasi suoraan tältä osin lain esitöitä. *HE 275/1998 vp*, s.13.

siitä, että hänellä on ollut taloudelliset edellytykset rahoittaa hankinta omilla varoillaan. Mainittujen seikkojen on katsottu tukeneen sivullisen väitettä siitä, että kysymyksessä ei ole ollut lainkohdassa tarkoitettu järjestely. Oikeuskäytännössä on myös nimenomaisesti todettu, että vaikka pyrkimys ulosoton välttämiseen kuuluu olennaisena osana ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin tunnusmerkistöön, se ei yksin riitä.¹¹⁰ Säännöksen soveltaminen edellyttää lisäksi, että kysymys on näennäisjärjestelystä, jolle on tunnusomaista harhaanjohtava oikeudellinen muoto ja velallisen todellinen määräysvalta. Ratkaiseva merkitys on sillä, toteutuuko tunnusmerkistö näiltä osin. Edellä mainitun osalta korkein oikeus viittasi nimenomaisesti aiemmin tekemäänsä ratkaisuun KKO 2005:98. Korkein oikeus painotti, että riittävä näyttö tulee hankkia ulosottomiehen toimesta, näiltä osin oli myös siteerattu lain esitöissä mainittuja edellytyksiä. Ulosottomiehen asiana on hankkia näyttö tällaisista ristiriitaisuuksista, jotka vallitsevat oikeudellisen muodon ja asian varsinaisen luonteen ja tarkoituksen välillä. Tällaisesta näytöstä huolimatta täytäntöönpano estyy, jos sivullinen puolestaan saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaisi hänen todellista oikeuttaan.¹¹¹

Omistusoikeuden näyttöedellytys on siten huomattavasti lievempi UK 4:10:ssä, kuin UK 4:14:ssä suoritettavalla samaistuspäätöksessä, vaikka molemmissa on kyseessä ”sivullisen” muodollinen omistusoikeus. Tämä johtuu aiemmin mainituista omistusoikeusolettamuksista hallinnan perusteella, sekä UK 4:14:ssä säännellyistä tiukoista ulosmittauksen edellytyksistä keinotekoisien järjestelyjen suhteen.

Sovellettaessa UK 4:14:ää kyseeseen voisi tulla tilanne, jossa yhtiössä olisi selkeästi jokin täysin toiminnan ulkopuolinen tase-erä, kuten lentokone tai huvijahti, jolla ei olisi mitään yhteyttä yrityksen liiketoiminnan kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että ulosmittaessa todellista määräämisvaltaa käyttävän velallisen omistamat yhtiön osakkeet, voitaisiin UK 4:14:n perusteella myös samaistaa velallisen henkilökohtaiseksi omaisuudeksi aiemmin mainitut yhtiön omistamat omaisuudet. Tällöin kyseisten tarpeistojen osalta olisi voimassa tavanomainen määräämiskielto (UK 4:37). Mikäli ulosmittaus kohdistuisi suoraan yhtiön omistamaan omaisuuteen, koskisi tätä samainen määräämiskielto, tosin yhtiö olisi tässä tapauksessa sivullisen muodollisessa asemassa.

¹¹⁰ Nykyisin ulosottokaaren 4 luvun 14 §:n 2 momentti.

¹¹¹ HE 275/1998 vp s. 8 ja 14 sekä LaVM 29/1998 vp s. 3.

Kyseinen tilanne olisi helpoin siinä tapauksessa, jossa velallinen omistaisi yhtiöstä 100%, jolloin samaistaminen omaisuuteen olisi helpoimmin näytettävissä toteen. Tällöin ulosottomiehen esittämä näyttö tuomioistuimessa olisi mielestäni tarpeeksi selvä, vaikka sivullinen l. osakeyhtiö yrittäisi toisin näyttää toteen. Epäselvyyttä omistussuhteista ei tällöin olisi, jolloin omaisuuden siirtyminen varallisuuspiiristä toiseen voisi osoittautua näennäiseksi, koska varallisuuspiirien erillisyyttä ei olisi havaittavissa.¹¹²

3.4 Tosiasiallisen määräämisvallan määritelmä osakeyhtiössä

Tosiasiallisella määräämisvallalla tarkoitetaan osakeyhtiössä sitä, että velallinen voi tehdä yhtiön toimintaan liittyviä päätöksiä yksin ollessaan hallituksessa, toimitusjohtajana tai omistajana, mutta tämän tulee olla aina sidottu omistussuuteen. Pääsääntöisesti määräämisvalta yhtiössä perustuu osakeyhtiössä ääni- ja osakeperiaatteelle. Määräysvalta jakautuu omistajien kesken heidän yhteistoimintaan sijoittamiensa pääomapanosten mukaisessa suhteessa.¹¹³ Osakeyhtiöoikeudessa määräämisvalta yhtiössä on selkeimmillään silloin, kun osakkeiden omistus on vähintään määräenemmistöllä 3/5. Tällöin velallinen pystyisi toteuttamaan päätöksiä osakeyhtiön yhtiökokouksessa ilman muiden osakkeenomistajien myötävaikutusta. Määräenemmistöpäätöksistä on säännelty OYL 5:27:ssä.¹¹⁴ Määräenemmistö voidaan myös saavuttaa, jos osakkeiden määrästä 3/5 yhtyy tehtävään päätökseen. Tällöin velallisen omistussuus saattaa olla vähäinenkin.

Velallinen voi esimerkiksi olla toimitusjohtajan ominaisuudessa perheen omistamassa yhtiössä, josta hän omistaa 10% ja hänen perheensä loput. Tällöin hänen osakkeidensa ulosmittaaminen ei ole mahdollista suoraan hänen omistuksessaan olevien osakkeiden perusteella, koska osakemäärä ei oikeuta käyttämään suoraa määräämisvaltaa osakeyhtiön päätöksenteossa, joka taasen on edellytys osakkeen ulosmittaamiselle. Mikäli huomioidaan velallisen perheen kaikki osakkeet, voidaan kyseinen ulosmittaustoimi tehdä, koska tällöin tosiasiallisen määräämisvallan kriteerit täyttyvät. Toinen asia on jos yrityksen osakekanta

¹¹² Kukkonen 2007, s.119.

¹¹³ Pönkä DL 2008, s.739.

¹¹⁴ Osakkeiden määräenemmistöstä ja päätösvallasta tarkemmin *Villa ym.* 2014, s.196; *Airaksinen ym.* 2010a, s.384–385.

on velallisen ystävällä. Tällöin keinotekoinen järjestely ja osakkeiden ulosmittaaminen määräämiskiellon saavuttamiseksi on huomattavasti vaikeammin näytettävissä omistusolettamuksien valossa toteen, vaikka tosiasiallisesti päätösvaltaa käyttäisi velallinen itse ystävänsä osakekannan kautta. Tällöin ulosottomiehen näyttövaatimus on mielestäni varsin korkea, ellei lähes mahdoton tehtävä.

Omistusosuuden ei siis tarvitse olla 100 %, tai edes 50 %, jotta se oikeuttaisi huomattavaan määräämisvaltaan yhtiössä, vaan se voi olla esimerkiksi huomattavasti pienempikin, jos muu osakekanta on jakaantunut huomattavan laajasti pienempiin omistusosuuksiin, kuten edellä olen asiaa selventänyt. Väitettäni näiltä osin tukevat *Pönkän* artikkelissaan selventämät seikat tosiasiallisesta määräämisvallasta osakeyhtiössä.¹¹⁵ Aiemmin mainittujen seikkojen perusteella ulosottomies voi helpommin arvioida kysymystä siitä käyttäkö velallinen tosiasiallista määräämisvaltaa toisten osakkeenomistajien kautta. Osakeomistuksien suhdetta tulee mielestäni erityisesti tarkastella sen perusteella koostuvatko ne lähiomaisten omistusosuuksista, jotka olisivat samaistettavissa velallisen omaisuudeksi keinotekoisen järjestelyn perusteella (UK 4:14).

3.5 Osakeyhtiön osakkeiden ulosmittaamisen ja määräämiskiellon problematiikka

Ulosmitattaessa osakeyhtiön osakkeita tulee niillä olla ulosmittausarvoa, koska ulosottokaari kieltää turhan ulosmittauksen (UK 4:16). Ongelmalliseksi on koettu tilanteet, joissa yrityksellä on paljon velkaa tai panttauksia ja tämän seurauksena osakkeiden voidaan katsoa olevan ulosmittauskelvottomia. Käytännössä tilanne tuntuu olevan varsin yleinen, koska osakeyhtiön normaaliin liiketoimintaan kuuluu rahoituksen hankkiminen omaan toimintaansa, josta velallinen itse voi määrätä. Velkavakuuden asettaminen osakeyhtiön velasta kuuluu *Kärkkäisen* mukaan yhtiön normaaliin liiketoimintaan.¹¹⁶

Osakeyhtiöt voidaan varsin helposti saada näyttämään kannattamattomilta ”upotettaessa”

¹¹⁵ *Pönkä* DL 2008, s.740.

¹¹⁶ *Kärkkäinen* Edilex 2009, s.297.

niihin paljon lainoja ja panttauksia, jolloin osakkeiden voidaan katsoa olevan ulosmittauskelvottomia.¹¹⁷ Edellä mainitusta johtuen ulosottomies joutuukin tekemään selvityksen yrityksen kannattavuudesta yleensä kevyen tason *due diligence*¹¹⁸ tarkastuksella, *tilinpäätösanalyysillä* sekä yrityksen *arvonmäärityksellä*¹¹⁹ saadakseen selville onko ulosmitattavilla osakkeilla ulosmittausarvoa. Edellä mainituista tilinpäätösanalyysi ja osakkeiden arvonmääritys ovat sellaisia toimia, joiden perusteella osakkeiden ulosmittausarvo on helpoimmin määriteltävissä.¹²⁰

Osakkeiden ja yrityksen arvonmäärityksessä tärkeänä osana korostuu myös ulosottomiehen oikeus saada ulosottomenettelyssä tarpeelliset tiedot velalliselta (UK 3:52). Vaativammissa osakeyhtiön arvonmäärityksissä ulosottomies saa käyttää apunaan asiantuntijaa, jos siihen on erityistä tarvetta. Tämä koskee kirjanpitoaineiston selvittämistä tai muuta vastaavaa tehtävää (UK 3:109).

Mikäli velallisen yhtiön osakkeilla ei ole niin sanottua ulosmittausarvoa, niitä ei voida ulosmitata, kuten tämän jakson alussa on mainittu. Tällöin velallista ei myöskään kosketa määräämiskielto yhtiön yritystoiminnan suhteen, jolloin hänellä on normaali määräämisvalta tehdä oikeustoimia ja järjestelyjä mielensä mukaan. Toinen asia on se, toteutuuko velallisen tekemien toimien johdosta jonkin velallisen rikoksen tunnusmerkistö, kuten velallisen petos tai velallisen epärehellisyys. Kyseisessä tapauksessa ei siis olisi muuta vaihtoehtoa kuin saada velalliselta yritykselle muodollisesti kuuluvaa omaisuutta ulosmitattua keinotekoisien järjestelyjen (UK 4:14) tai hallinnan kautta (UK 4:10).

¹¹⁷ Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, onko osakkeisiin sidottu vakuusoikeuksia, kuten esimerkiksi yli-pantattu yrityskiinnitys. Ks. yleisesti *Linna* 2008, s.122.

¹¹⁸ Tällä voidaan esimerkiksi selvittää kohteen antamien takuiden ja vakuutusten sisältö, sekä millaisia taloudellisia riskejä yritykseen voi sisältyä. *Mäkelä* Edilex 2011, s.118.

¹¹⁹ Arvonmäärityksestä ks. tarkemmin esim. *Savolainen* Edilex 2014a, s.8–15.

¹²⁰ Huomioitavaa kuitenkin on se, että ulosotto on summaarista viranomaistoimintaa, jolloin edellä mainitut tarkastukset ja analyysit eivät ole välttämättä niin täydellisiä, kuin ne voisivat olla. Nämä tehtävät kuuluvat nimenomaisesti erikoisperinnälle, joihin vaativimmat yritysvelalliset ja niihin liittyvät väärinkäytöksistä epäillyt velalliset ovat normaalisti siirretty. Näin tehdään lähinnä resurssien puutteen ja erikoisperinnässä saadun erityisammattitaidon vuoksi. Erikoisperinnässä on mielestäni myös perusteltavampaa ja paremmat mahdollisuudet käyttää ulosottokaassa säänneltyjä asiantuntijapalveluja tiettyjen toimien tekemiseen, kuten tilintarkastamiseen ym. Asiantuntijan käyttäminen kuuluu kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan, josta on säännelty UK 1:9.1:ssä. Erikoisperinnästä ja toimenkuvasta ks. *Valtakunnanvoudinviraston julkaisu 2010:2*, s. 2–3.

4 SUHTEELLISUUSPERIAATE JA TURHAN ULOSMITTAAMISEN KIELTO

4.1 Suhteellisuusperiaate ulosotossa

Ulosottoviranomaiseen vaikuttavasta suhteellisuusperiaatteesta on säännelty UK 1:19:ssä asianmukaisuuden vaatimuksena. Täytäntöönpanotehtävät tulee suorittaa tarkoituksenmukaisesti aiheuttamatta vastaajalle tai sivulliselle suurempaa haittaa kuin täytäntöönpanon tarkoitus vaatii. Vaikka suhteellisuusperiaate on vakiintunut ulosotto-oikeudessa, on siitä haluttu ottaa erityinen maininta säännöstekstiin, jolloin sen ulottuvuus kattaa kaikki täytäntöönpanotoimet. Suhteellisuusperiaatteen vaikutus ulosotossa ilmentyy lähinnä niin, että valittavan täytäntöönpanotoimen tulee olla tarpeellinen ja välttämätön täytäntöönpanon toteuttamiseksi, sekä valita sellainen keino, joka aiheuttaa mahdollisimman vähän haittavaikutuksia asianosaisten suhteen.¹²¹ Asianmukaisuuden vaatimus on lisätty ulosotto-kaareen ulosottoviranomaisen laajojen toimivaltasäännöksiä vastapainoksi.¹²²

Huomioitavaa on kuitenkin se, että ulosoton tarkoitus on saada velkojille mahdollisimman suuri osa veloista perityksi ulosottooperusteen ollessa voimassa, esimerkiksi tuomioistuimen maksutuomion perusteella. Tällöin ulosotto toimii oikeudenkäynnin jatkumona ja toteuttaa oikeudenkäynnin toista vaihetta, jolla tuomio saadaan reaalisesti täytäntöön pantua.

Ulosottoon ei voida soveltaa hallinto-oikeudellisia säännöksiä, koska kyseessä on lainkäyttöviranomainen. Tämä tarkoittaa sitä, että kyse on puolueettomasta lainkäyttöviranomaisesta. Ulosotto ei siis toimi velkojan toimeksiannosta tai edusta velallista.¹²³ Tällöin ulosottomiehen harkintavalta ja asianmukaisuuden vaatimus (UK 1:19) ulosmittaustoimien suhteen on vallitsevassa asemassa. Harkintavalta velvoittaa tekemään suoritettavien toimien kokonaispunnintaa paitsi keinojen myös tavoitteiden suhteen suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta.¹²⁴

¹²¹ HE 216/2001 vp, s.45. Suhteellisuusperiaate on huomioitu näin myös vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa. Ks. Ellilä 1970, s.12.

¹²² Linna 2012, s.24; HE 216/2001 vp, s.45.

¹²³ Linna 2012, s.25; Havansi ym. 2011, s.479.

¹²⁴ HE 216/2001 vp, s.46.

Suhteellisuusperiaatetta ja siihen liittyvää ulosottomiehen harkintavaltaa on kavennettu erilaisilla ulosmittauskielloilla, joiden syyt ovat lähinnä sosiaaliset, eli niillä pyritään turvaamaan velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa.¹²⁵ Esimerkkinä suhteellisuusperiaatteen vaikutuksista ja ulosmittauskielloista voidaan mainita muun muassa palkan tai toistuvaistulon ulosmittauksen *suojaosuudet* (UK 4:48), *ulosmittauksesta kertyvä vähäinen määrä* (UK 4:17), *pirstomiskiello* (UK 4:18), jolla tarkoitetaan sitä, että irtaimesta tai kiinteästä omaisuudesta ei voida ulosmitata erikseen aineosia, tarpeistoa tai tuottoa ilman asianosaisten lupaa sekä *turhan ulosmittauksen kiello* (UK 4:16). Muita ulosmittauskielloja on vielä erikseen säännelty ulosottokaaren 4:19:ssä. Myös *ulosmittauksesta vapaiden kuukausien* (UK 4:52–53), sekä *olennaisesti heikentyneen maksukyvyn* (UK 4:51) voidaan katsoa kuuluvan samaan ryhmään. Tutkielman kannalta olennaisin ulosmittauskiello suhteellisuusperiaatteen kannalta katsottuna on turhan ulosmittauksen kiello tarkasteltaessa osakeyhtiön osaketta ulosmittauksen kohteena. Ulosotto-oikeudessa suhteellisuusperiaate on siis käytännössä sisäistetty erillisillä säännöksillä huomioitavaksi täytäntöönpanotoimissa, kuten edellä olen asiaa selventänyt.

4.2 Turhan ulosmittaamisen kiello

Turhan ulosmittauksen kiellosta on säännelty ulosottokaaren 4 luvun 16 §:ssä. Säännöksen ajatuksena on, että olisi hyödytöntä ulosmitata omaisuutta, josta ei kuitenkaan kertyisi riittävää suoritusta. Tällöin myös ehkäistään velalliseen kohdistuvaa tarpeetonta haittaa. Hallituksen esityksessä on turhan ulosmittauksen kiellon suhteen viitattu suoraan UK 1:19:ssä säänneltyyn asianmukaisuuden vaatimukseen ja nimenomaisesti suhteellisuusperiaatteeseen.¹²⁶ Säännöksen toisessa momentissa on myös säännelty ulosottomiehen velvollisuudesta peruuttaa ulosmittaus itseoikaisuna mikäli mahdollista, jos ulosmittaus havaitaan turhaksi vasta omaisuutta myytäessä (UK 4:16.2). Itseoikaisusta on säännelty erikseen UK 10:1:ssä *asiavirheen oikaisuna*. Itseoikaisua koskevassa hallituksen esityksessä on nimenomaisesti korostettu ulosottomiehen toimintavelvollisuutta silloin, kun itseoikaisun

¹²⁵ Linna – Leppänen 2015, s.44. Ks. myös HE 13/2005 vp, s.49, jossa mainitaan, että ulosmittauskiellon säättäminen edellyttää riittäviä perusteita, kuten esimerkiksi sosiaalisia syitä.

¹²⁶ HE 13/2005 vp, s.50.

edellytysten havaitaan olevan käsillä.¹²⁷

Arvioitaessa osakkeen ulosmittaamista turhan ulosmittaamisen kiellon ja suhteellisuusperiaatteen valossa, tulee ensisijaisesti huomioida se, että velallisen osakeyhtiössä omistamalla osakkeilla tulee olla ulosmittausarvoa. Osakkeen arvonmääritykseen turhan ulosmittauksen kiellon perusteella vaikuttaa myös se, millaista omaisuutta yhtiöllä on omistuksessaan. On tietenkin turhaa ulosmitata velallisen osakkeet, jos yhtiö on ns. *pöytälaatikkoyritys* ja sillä ei ole mitään rahallista tai todellista toimintaa. Tällöin ulosottomiehellä tulee olla ainakin valmius tehdä yrityksestä ja sen omaisuudesta tutkielman jaksossa 3.5 selventämäni tarkastukset, joiden perusteella voidaan selvittää yrityksen tase-erät ja niiden kuranntius, sekä näihin kohdistuvat rasitteet ja vaihdantaa rajoittavat tekijät. Kysymykseen voi tulla myös yritykseen kohdistuvia sopimusriskien kartoituksia. *Tievan* mukaan tällaisia voivat olla erityisesti pitkäkestoissa liiketaloudellisissa sopimuksissa muun muassa vakuutukset, vakuudet, takuut ja räätälöidyt sopimusehdot ja –mekanismit.¹²⁸

4.3 Osakkeen ja yrityksen arvonmäärityksen problematiikka ja turhan ulosmittauksen kieltö

Osakeyhtiön ja välillisesti niihin liittyvien osakkeiden arvonmääritys on ulosmittauksen ja turhan ulosmittauksen kiellon osalta kriittinen tilanne. Ulosmittausta edeltävänä toimena tulee aina arvioida ennen toimenpiteen tekemistä miten ulosmitattava omaisuus on muutettavissa rahaksi ja mitä toimia tähän vaaditaan. Yleisesti yhtiön arvo määritellään *käyvän arvon* mukaisesti. Käypä arvo sisältää kaksi alakäsitettä, jotka ovat *vaihtoarvo* ja *omistajanarvo*.¹²⁹ Ulosotto-oikeuteen ja ulosmittaukseen, sekä tämän tutkielman teemaan suhteutettuna sopivana voidaan pitää vaihtoarvoa. Vaihtoarvolla tarkoitetaan omaisuudesta vaihdossa maksettavaa todennäköistä hintaa, joka jo sinänsä kiinnostaa ulosottoviranomaista tämän täyttäessä täytöntöönpanovelvollisuuttaan. Omistajanarvo tarkoittaa omistajalleen tuottavaa hyötyä, jolloin asiaa tarkasteltaisiin ulosotto-oikeudessa velallisen arvokäsityksen perusteella.¹³⁰

¹²⁷ HE 83/2006 vp, s.57.

¹²⁸ *Tieva* 2008 DL, s.122.

¹²⁹ *Savolainen Edilex* 2014b, s.4.

¹³⁰ Samansuuntaisesti yhtiön arvonmäärityksestä ja omistajanarvosta yleisemmin ks. *Savolainen Edilex* 2014a, s.7.

Tarkasteltaessa yrityksen omaisuutta ja arvoa kokonaisuutena, suhteutettuna ulosmitattavan velallisen osakemäärään ja siihen perustuvaan määrittämismääränsä, tulee arvonmäärityksessä ottaa huomioon yrityksen kiinteän omaisuuden lisäksi vaihto-omaisuus. Vaihto-omaisuudella tarkoitetaan KPL 4:4.2:ssä määritellyjä sellaisenaan tai jalostettuina luovutettaviksi tai kulutettaviksi tarkoitettuja hyödykkeitä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi yrityksen liiketoiminnassa käyttämänsä tarveaineet, kuten kemikaalit ja voiteluaineet tai käärepaperit ja vastaavat. Vaihto-omaisuudeksi voi kuulua myös arvopapereita tai kiinteistöjä.¹³¹ Pääsääntönä on, että omaisuuden tarkoitus määrittelee onko se vaihto-omaisuutta, eli yrityksellä ”ei pysyvää”, vai ”pysyvää”, jolloin kyseessä katsotaan olevan yritykselle pysyvästi kuuluva omaisuus.¹³² Nämä kaikki tulisi näkyä yrityksen kirjanpidon taseessa, jonka ulosottomies tarkastaa tehdessään yrityksestä arvonmääritystä.

Tarkasteltaessa yrityksen *substanssiarvoa* voidaan huomata, että velat voivat ylittää varat, jolloin yritys on osakkeidenkin osalta käyvältä hinnaltaan arvoton. Tällöin tilanne on juuri sellainen, kuten olen aiemmin kuvaillutkin, eli yrityksellä on paljon panttauksia ja velkaa, jolloin se on saatu näyttämään kirjanpidossa ulosmittausarvottomalta. Yrityksen substanssiarvolla siis tarkoitetaan sen varojen ja velkojen erotusta. Toimivien yhtiöiden osalta yleisemmin käytetty menetelmä yrityksen arvon määrittämisessä on kuitenkin *tuottoarvo*, joka perustuu yhtiön tulevaisuuden kassavirtojen diskonttaamiseen arviointihetkellä.¹³³ Omaisuuden arvo tulee pääsääntöisesti olla arvioitu ennen ulosmittauspäätöksen tekemistä, toisaalta ulosottomiehen on mahdollista tehdä ulosottokaaren 3:18:ssä tarkoitettu väliaikaistoimi täytäntöönpanon jatkamisen turvaamiseksi, jolloin saadaan ”peliäikää” omaisuuden tarkan arvon määrittämiseksi. Väliaikaistoimen seurauksena oikeusvaikutukset ovat samat kuin omaisuuden ulosmittauksella.¹³⁴

¹³¹ HE 120/1972 vp, s.7. Vuoden 1973 kirjanpitolain (10.8.1973/655) hallituksen esitykseen, joihin kirjanpitolain nykyisessäkin tulkinnassa voidaan edelleen nojautua säännösten samanaisuuden perusteella, sopii kyseinen hallituksen esitys myös tulkinta-avuksi tarkasteltaessa vaihto-omaisuuden käsitettä. *Villa ym.* 2014, s.699.

¹³² *Villa ym.* 2014, s.699–700; Savolainen Edilex 2014a, s.7.

¹³³ *Savolainen Edilex* 2014b, s.55; *Ossa* 2003, s.84.

¹³⁴ Ulosottomiehen tehdessä osakkeeseen (tai mihin tahansa omaisuuteen) kohdistuvan väliaikaistoimen, tulee omaisuuden arvo selvittää viimeistään kolmen viikon kuluessa. Mikäli kohteena oleva omaisuus ulosmitataan, katsotaan väliaikaistoimen peruuntuvan automaattisesti (UK 3:20). Kyseinen toimenpide on säännelty erityisesti ulosmitattavan omaisuuden ja sen arvon selvitystä varten, ei oikeudellisten ongelmien harkitsemiseen. *HE* 216/2001 vp, s.108.

Varsin yleinen ongelma yrityksen ja velallisen omistaman osakemäärän osalta on se, että velallisen lisäksi, myös yritys on velallinen, tai sen nimissä on otettu velkaa tai panttauksia siinä määrin, että arvonmäärityksessä osakkeiden ulosmittaamisen voidaan katsoa olevan turhss, koska osakekannan arvo vakuutena perustuu myös yhtiövarallisuuden arvoon.¹³⁵ Osakkeen ulosmittaukseen ja yrityksen arvonmääritykseen on verrattavissa ulosotto-oikeudessa hyvin tunnettu termi ”savupiippu-ulosmittaus”, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa esimerkiksi hyvinkin arvokas kiinteistö ei ole ulosmittavissa siihen kohdistuvien rasitteiden ja velkataakan vuoksi. Myynnistä ei kertyisi tällöin vähäistä suurempaa suoritusta, koska kiinteistössä on ”kiinnityksiä savupiipun päälle asti”.¹³⁶ Sama pätee myös osakeyhtiön omaisuuden ja sen osakkeisiin.¹³⁷

Yrityksen toiminta voi olla kannattavaa ja sen toiminnasta kertyy yritykselle tosiasiallista voittoa tai sillä on säästöjä ja varoja, joiden voidaan katsoa ylittävän veloista ja panttauksista johtuvat rasitteet. Tällöin osakemäärän ulosmittaaminen velalliselta voinee mielestäni olla oikeinkin toimiva toimenpide turhan ulosmittaamisen kiellon sitä estämättä. Samoin voidaan toimia tilanteessa, jossa velallisen osakemäärä on yrityksessä pieni, mutta enemmistöosakkeet kuuluvat hänen lähipiirilleen. Tällöin on mahdollista tehdä keinotekoisen järjestelyn sivuutus päätös (UK 4:14), jonka edellytyksiä ja problematiikkaa on käsitelty jo aiemmin.

Yrityksen ja välillisesti sen osakkeiden arvonmääritys on ulosoton kannalta erittäin hankala tehtävä, koska osakeyhtiön katsotaan yleisesti olevan velallisesta riippumaton *itsenäinen oikeussubjekti*¹³⁸. Edellä mainitusta johtuen velallisen yrityksen varoihin voi olla vaikea edes ulosoton päästä käsiksi, vaikka omaisuuden samaistamiseen teoreettisesti olisikin mahdollisuus.

Se miten ulosottomies arvioi yrityksen arvon ja sen osakkeisiin perustuvan määräämisvallan, perustuu harkintavaltaan, jota rajoittaa aiemmin mainitsemani, suhteellisuusperiaatetta ulosotossa kuvastavat, säännöstasoinen asianmukaisuuden vaatimus ja ulosmittauskiellot, kuten

¹³⁵ Samansuuntaisesti Tammi-Salminen LM 1998, s.434.

¹³⁶ Linna – Leppänen 2015, s.49–50.

¹³⁷ Näin myös Tammi-Salminen LM 1998, s.435. Kyse on erityisesti panttivelkojan riskin aktualisoitumisesta, kun osakeyhtiö tulee maksukyvyttömäksi ja hakee saatavansa suoritusta pakkotytäntöönpanoteitse.

¹³⁸ Villa ym. 2014, s.190; Mäntysaari 2013 DL, s.588; Airaksinen ym. 2010a, s.15–16; Pönkä 2008, s.321.

turhan ulosmittauksen kieltö.¹³⁹

4.4 Velkojien oikeudet - velallisen oikeudet

Ulosottovelkojan tulee hakea täytäntöönpanoa saatuaan tuomioistuimelta ulosottoperusteen. Kuten olen aiemmin kertonut, ulosotto on Suomessa puolueetonta lainkäyttöä. Ulosotto ei siten toimi niin velkojan kuin velallisenkaan etujen mukaisesti, vaan objektiivisesti viran edellyttämällä tavalla noudattaen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia.¹⁴⁰

Velallisen oikeudet suhteellisuus- ja kohtuullisuusperiaatteen osalta on huomioitu suoraan ulosottokaassa asianmukaisuuden vaatimuksena (1:19) ja siitä erillisinä johdettuina lain säännöksinä, kuten ulosmittauskieltoina, joita olen tarkastellut tutkielman neljännen jakson ensimmäisessä kappaleessa. Mielestäni suhteellisuusperiaate on huomioitu ulosottomenettelyssä - sen funktiot huomioon ottaen - tyydyttävällä tavalla velallisen osalta, perusoikeudet selvästi huomioituina.

Velkojien oikeuksia ulosottomenettelyssä, erityisesti ulosmittauskieltojen osalta, ei kuitenkaan suoranaisesti ole paljon huomioitu. Jotta velkojien oikeuksia voidaan tarkastella ulosottomenettelyssä ja sitä koskettavien suhteellisuutta kuvastavien ulosottokaaren oikeusnormien valossa, tulee ensin tarkastella ulosottomenettelyä velkojan näkökulmasta kokonaisuutena, minkä jälkeen yksityiskohtainen tarkastelu esimerkiksi turhan ulosmittauksen kiellon (UK 4:16) suhteen on helpommin ymmärrettävissä. Edellä mainitun perusteella voidaankin tutkia velallisen ja velkojien oikeuksia *pro & contra* -tyylisellä asetelmalla. Ulosottomenettelyssä on velallisen perusoikeuksien suhteen otettu huomioon omaisuuden suoja (PL 15.1 §), yksityisyyden suoja (PL 10.1 §) sekä henkilökohtaisen koskemattomuuden suoja (PL 7.1 §).

¹³⁹ Huomioitavaa ulosotto-oikeudessa on se, että suhteellisuusperiaate on sisällytetty säännöstasoisiksi monilta osin, jolloin ne ovat vahvasti velvoittavia oikeussääntöjä normihierarkiassa. Oikeuslähdeopin normihierarkista ks. *Aarnio* 2014, s.230–231; *Husa – Pohjolainen* 2014, s.16–18; *Virolainen – Martikainen* 2010, s.363–370. Toisaalta ulosotossa harkintavalta perustuu arvioon siitä, täytyvätkö mainitut suhteellisuusperiaatetta kuvastavat laintasoiset ulosmittauskieltojen edellytykset täytäntöönpanossa, vai onko täytäntöönpanoa siltä osin mahdollista jatkaa. Tähän seikkaan perustuu myös kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluva itseoikaisun mahdollisuus, mikäli tehty toimi tai päätös on virheellinen, perustuu väärän lain soveltamiseen tai asian osalta selvitys on puutteellista (UK 10:1).

¹⁴⁰ *Linna* 2012, s.25.

Asian hahmottamiseksi olen tehnyt koosteen taulukkona:

Velallista koskettavat perusoikeudet ulosotossa	Erityisesti suhteellisuusperiaatetta kuvastava säännös ulosotto-kaareissa
Omaisuuuden suoja (PL 15.1 §)	Erottamisetu (UK 4:21)
	Turhan ulosmittaamisen kieltö (UK 4:16)
	Suojaosuuus palkan ulosmittauksessa (UK 4:48)
	Kertymän vähimmäismäärä (UK 4:17)
Yksityisyyden suoja (PL 10.1 §)	Perusoikeutta rajoittavat säännökset ulosotto-kaareissa (velkojan intressiä puoltavat)
	Ulosottomiehen velvollisuus etsiä omaisuutta (UK 3:48)
	Ulosottomiehen tietojensaannin laajuus (UK 3:52–68)
	Ulosottomiehen oikeus etsiä omaisuutta (UK 3:49–51)
Henkilökohtaisen koskemattomuuden suoja (PL 7.1 §)	Henkilöön kohdistuva omaisuuden etsintä (UK3:50)
	Voimakeinojen käyttö (UK 3:82–83)

Taulukko 1. Suhteellisuusperiaatetta ja velallisen perusoikeuksien rajoittamista kuvastavat ulosotto-kaaren säännökset ulosmittaustoimenpiteessä.¹⁴¹

Velkojan oikeusasemaa tarkasteltaessa huomataan, että velallisen oikeussuojan tarve keskittyy osaksi siihen millainen velkoja on ulosotossa hakijana. Mikäli hakijana on julkisyhteisö, (valtio, kunta) ei oikeussuojan tarve velkojalle ole niin korkea kuin luonnollisten henkilöiden välisessä velkasuhteessa.¹⁴² Velkojan (luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön) näkökulmasta katsottuna oikeussuojan tarve koostuu lähinnä omaisuuden suojasta. Valtiovallan tehtävä on suojella perustuslaissa säänneltyä omistusoikeutta toisten loukkauksilta, jolloin valtiolta myös osaltaan toteuttaa omaisuuden suojaa.¹⁴³ Edellä mainitun johdosta valtiolta tarvitsee täytäntöönpanokoneiston, joka toteuttaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toisen vaiheen, eli täytäntöönpanon, jonka avulla velkoja voi vaatia tuomioistuimen tekemän

¹⁴¹ Velallisen omaisuuden suojassa on huomioituina ne säännökset, jotka kuvastavat suhteellisuusperiaatteen soveltamista omaisuuden ulosmittaustoimissa. Velkojen osalta käsitellään velallisen perusoikeuksia rajoittavia säännöksiä yksityisyyden suojan ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan osalta, koska nämä vaikuttavat olennaisesti velkojen omaisuuden suojaan käytettäessä valtion täytäntöönpanokoneistoa.

¹⁴² Linna 2000 LM, s.703.

¹⁴³ Linna 2000 LM, s.704.

tuomion perusteella saatavaansa täytäntöönpantavaksi. Lisäksi rikoslaissa säännelty velallisen rikokset parantavat ja suojaavat velkojien oikeusturvaa omaisuuden osalta, niin preventiivisesti kuin jälkikäteisestikin (RL 39 luku).¹⁴⁴

Velkoja voi siis käyttää valtiovallan täytäntöönpanokoneistoa omaisuutensa takaisinperimiseksi. Tällöin toteutuu velkojan oikeusturvan vaatimus (PL 21 §). Velkojan näkökulmasta täytäntöönpanon toteutuminen on tärkeä oikeus, koska oikeusturvan reaalin toteutuminen ei muutoin toteutuisi.¹⁴⁵ Koska molemmille, niin velkojalle, kuin velallisellekin tulee antaa omaisuudensuojaa aiemmin mainittujen edellytyksien valossa, on ulosotto-oikeudessa pyritty löytämään kokonaispunninnan kautta tasapainopiste tapauskohtaisesti, joita tässä tapauksessa ovat velalliselle kohdistetut suhteellisuusperiaatteelliset ulosmittauskiellot ja velkojalle valtiovallan antama mahdollisuus käyttää täytäntöönpanokoneistoa (ulosottoa).¹⁴⁶

Velkojalla ei käytännössä ole mahdollisuutta suoranaisesti puuttua ulosottomenettelyssä tehtäviin ulosmittauspäätöksiin. Suhteellisuusperiaate on sijoitettu velkojan osalta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen ja ulosoton virallistoimintoisuuteen, jonka perusteella ulosoton tehokkuus antaa velkojalle oikeussuojaa.¹⁴⁷ Velallisella sitä vastoin suhteellisuusperiaate sisältyy ulosottomenettelyssä lain tasolla annettuihin erillisiin helpotuksiin.

Arvioitaessa turhan ulosmittaamisen kieltoa ja velkojan oikeuksia ulosmittauspäätöksen, tai päätöksen tekemättä jättämisen suhteen, ei velkojalla mielestäni ole muuta mahdollisuutta, kuin osoittaa tai kertoa ulosottomiehelle uutta tietoa velallisen omaisuudesta, mikä voisi vaikuttaa osakkeen ulosmittauspäätöksentekoon. Velkoja voi esimerkiksi antaa ulosottomiehelle saamansa tiedon velallisen yrityksen jostain tietystä varallisuuserästä tai omaisuudesta, mikä voisi vaikuttaa ulosottomiehen tekemään ulosmitattavan osakkeen arvonnääritykseen ja sen perusteella ulosmittaustoimenpiteeseen. Edellä mainitun johdosta ulosottomiehen tulee tarkastaa asia omaisuuden etsimisvelvoitteen perusteella (UK 3:48).

¹⁴⁴ *Frände ym.* 2014, s. 743–744; *Nuutila – Hakamies ym.* 2009, s.1057; *Koponen* 2007, s.103.

¹⁴⁵ *Linna* 2000 LM, s.708.

¹⁴⁶ Ks. Taulukko 1, s. 38.

¹⁴⁷ *Linna – Leppänen* 2014, s.36. Vrt. *Ellilä* 1970, s.12–13. Ellilän mukaan ulosottojärjestelmä on luotu palvelemaan velkojien intressejä. Tärkeimpinä elementteinä ulosotossa ovat tehokkuus, voima ja nopeus.

Tällöinkin, kuten koko ulosottomenettelyssä, ulosottomiestä velvoittaa UK 3:21:n joutuisuusvaatimus¹⁴⁸, jonka voidaan katsoa kuvastavan yhtä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksista täytäntöönpanossa. Tältä osin vaaditaan velkojan oma-aloitteista halua tiedonkeruuseen asian suhteen.

Velkojalla on myös mahdollisuus pyytää ulosottomieheltä perusteltu päätös siitä, miksi jotain omaisuuserää ei ole ulosmitattu (UK 3:28.2). Valituksen voi tehdä täytäntöönpanotoimesta tai ulosottomiehen päätöksestä se, jonka oikeutta toimi tai päätös koskee, eli tässä tapauksessa velkoja (UK 11:1).¹⁴⁹ Valitus käsitellään normaaliin tapaan tuomioistuimessa ulosottovalituksena.

¹⁴⁸ Joutuisuusvaatimus ulosotossa on yksi velkojan oikeussuojan elementeistä. Ulosoton tehokkuus toteuttaa nimenomaisesti velkojien intressejä. *Linna – Leppänen* 2014, s.36. Joutuisuusvaatimuksesta yleisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta katsottuna, ks. *Ervo* 2008, s. 109–154. Ks.myös *Ellilä* 1970, s.11. Ellilä toteaa, että joutuisuusvaatimus aiheuttaa ulosoton summaarisuuden, jonka takia asian perusteellista tutkimista ei voida suorittaa samassa laajuudessa kuin tuomioistuinmenettelyssä.

¹⁴⁹ Näin myös tarkentavasti *Linna* 1999 LM, s.190–195, ulosottovalituksen asialegitimaation suhteen; *Kukkonen* 2011 DL, s.273–274 (alaviitteineen), keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamisen (UK 4:14) ja velkojan valitusoikeuden osalta.

5 TOIMITSIJAN ASETTAMINEN JA KÄYTTÄMINEN OSAKEYHTIÖSSÄ

5.1 Toimitsija turvaamistoimissa ja ulosoton varmistustoimissa

Toimitsijaa voidaan käyttää tuomioistuimen määräämissä turvaamistoimissa (UK 8:10), sekä ulosmitatun omaisuuden varmistustoimissa (UK 4:35). Ulosmitatun omaisuuden suhteen toimitsijan asettaminen kuuluu kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan, josta on säännelty ulosottokaaren 1 luvun 9.1 §:ssä. Turvaamistoimissa toimitsijan asettaa tuomioistuin, mistä on säännelty OK 7 luvun 3 §:n 1 momentin neljännessä kohdassa sekä 7:13:ssä.¹⁵⁰ Turvaamistoimissa ulosotolla on keskeinen tehtävä, se täytäntöönpanee tuomioistuimen määräämät velvoitteet. Tarkastelen ensin yleisesti turvaamistoimia ja lyhyesti siinä toimitsijan roolia. Tämän jälkeen keskityn teeman mukaiseen toimitsijaan ulosmitatun omaisuuden varmistustoimena.

Turvaamistoimella ja turvaamistoimipäätöksellä tarkoitetaan pääsääntöisesti eri asiaa kuin riita-asialla tuomioistuimessa. Turvaamisasiaa ei laiteta vireille haastehakemuksella, vaan sen tarkoitus on olla tuomion suhteen ennakkoturvaava.¹⁵¹ Turvaamistoimen tarkoituksena on se, että oikeudenkäynnin lopputulos on mahdollista toteuttaa täytäntöönpanoon asti, ilman pelkoa siitä, että vastaajan (velallinen) ei olisi mahdollista tehdä kantajan (velkoja) oikeutta tyhjäksi esimerkiksi hävittämällä tai piilottamalla omaisuutta.¹⁵² Saatuaan tuomioistuimelta turvaamistoimipäätöksen, tulee velkojan asettaa turvaamistoimelle vakuus, jonka osalta ulosottomies tekee hyväksyvän tai hylätyn päätöksen (UK 1:9.1).¹⁵³ Turvaamistoimipäätös on ulosottooperuste, joka antaa ulosottoviranomaiselle toimivallan ryhtyä toimenpiteisiin turvaamistoimen täytäntöönpanemiseksi. Turvaamistoimista mainittakoon

¹⁵⁰ Turvaamistoimiin liittyvästä toimitsijasta on myös otettu aiemmin mainittu erillinen säännös ulosottokaaren 8:10:ään. Toimitsijan on hoidettava ja säilytettävä omaisuutta huolellisesti ja annettava tehtävänsä päätyttyä tili ulosottomiehelle. Ulosottomiehen tulee myös antaa toimitsijalle virka-apua, jos tämä sitä pyytää. Lisäksi toimitsijan tulee tehdä UK 4:33:n mukainen rekisteri-ilmoitus (julkivarmistus) siitä, mitä omaisuutta on annettu toimitsijan hoitoon ja haltuun. *HE 83/2006 vp*, s.53.

¹⁵¹ *Linna 2015*, s.343.

¹⁵² *Linna 2015*, s.343; Samansuuntaisesti myös *Leppänen 2008 LM*, s.1106.

¹⁵³ Ruotsissa vakuusjärjestelmä turvaamistoimissa on rakennettu toisin. Vakuus on asetettava jo siinä vaiheessa, kun haetaan takavarikkoa tai turvaamistoimea tuomioistuimelta. Ks. *Ekelöf ym. 2006*, s.26–27. Täytäntöönpanon osalta *Walin ym. 2014*, s.631 ss.

ulosoton osalta takavarikko tai muu turvaamistoimi (UK 8:1 ja OK 7:13).

Tuomioistuimien voi määrätä toimitsijan (esimerkiksi asianajajan) ottamaan haltuun ja huolehtimaan turvaamistoimen kohteena olleesta omaisuudesta. Ulosottomiehen on annettava toimitsijalle virka-apua tämän pyynnöstä, koska toimitsija ei voi käyttää ulosottoviranomaiselle kuuluvia pakkokeinoja. Ulosottomiehen on toimittava oman toimivaltansa rajoissa, esimerkiksi voimakeinojen käytön suhteen, ja virka-apun on oltava toimitsijan tehtävän kannalta tarpeellista. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa vastaaja ei luovuta vapaaehtoisesti tuomioistuimen toimitsijan haltuun ja hoitoon määräämiä osakekirjoja. Ulosottomies voi tällöin virka-apuna ottaa osakekirjat fyysisesti haltuunsa tai myös asettaa asian suhteen uhkasakon (UK 4:31).¹⁵⁴

Toimitsijan asettaminen ulosmitatun omaisuuden varmistustoimena on erilainen tilanne kuin tuomioistuimen määräämänä turvaamistoimena. Tämä siitä syystä, koska ulosottomiehen on mahdollista oman harkintansa perusteella, ilman tuomioistuimen päätöstä, asettaa toimitsija hoitamaan ulosmitattua omaisuutta, jos olosuhteet sitä edellyttävät (UK 4:35). Ulosottomiehellä on siis paljon tapauskohtaista harkintavaltaa asian suhteen, jolloin toimitsijan asettamisen edellytyksiä tulee arvioida pitkälti myös suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.¹⁵⁵ Seuraavaksi tarkastelemme toimitsijan asettamisen edellytyksiä varmistustoimena ulosmitatulle omaisuudelle.

5.2 Toimitsijan asettaminen ja sen edellytykset

Toimitsijan käyttäminen ulosmitatun omaisuuden varmistustoimena on varsin harvinainen toimenpide pelkästään jo kustannussyistä.¹⁵⁶ Arvioitaessa ulosmitatun kohteen arvoa ja siihen kohdistuvaa hukkaamis- tai hävittämisvaaraa, tulee tilanteessa huomioida toimitsijan tarpeellisuusarvio. Voidaanko varmistustoimenpide tehdä jotenkin muutoin, kuten ottamalla ulosmitattu kohde ulosottomiehen haltuun (UK 4:31), riittääkö asiassa pelkästään yleiset julki- ja varmistukset (UK 4:33) vai vaaditaanko kovempia toimia. Tällöin painotus annetaan

¹⁵⁴ Leppänen 2008 LM, s.1124–1125.

¹⁵⁵ Linna – Leppänen 2015, s.220–221; HE 13/2005 vp, s.70.

¹⁵⁶ Linna – Leppänen 2015, s.220–221.

suhteellisuusperiaatteelle (UK 1:19) ja sille onko toimenpide suhteessa saavutettuun hyötyyn.¹⁵⁷ Tutkielman osalta tarkastelen toimitsijan käyttämistä osakeyhtiössä, josta ulosottomies on ulosmitannut velalliselta määräämisvaltaan oikeuttavan osakekannan.

Selvää asiassa on, että toimitsijaa ei voida asettaa vähäisin perustein. Edellytyksenä toimitsijan asettamiselle tulee mielestäni yrityksen olla arvokas, tuottava ja toimintakuntoinen kokonaisuus (osakeyhtiö, josta on tehty arvonmääritys)¹⁵⁸. Lisäksi omaisuuden hävittämisaara velkojia loukkaavalla tavalla tulee olla todellinen. Toimien osalta voi aktualisoitua myös rikosoikeudellinen vastuu, jota tarkastelemme lähemmin tämän tutkielma jaksossa kuusi. Jotta omaisuuden hävittämisaara voidaan minimoida ja määräämiskielto yhteisössä (UK 4:38) saada reaalisiksi, voi toimitsijan käyttäminen olla varsin hyvä keino, vaikkakin raskas, kallis ja erittäin harvinainen.

Lain esitöissä, kuten myös UK 4:35 lainsäädännössä itsessäänkin on mainittu, että toimitsija voidaan olosuhteiden edellyttäessä asettaa hoitamaan ulosmitattua omaisuutta, kantamaan tuloa ja korjaamaan satoa. Omaisuuden hävittämisaaran osalta on mahdollisuus asettaa toimitsija, mikäli omaisuutta aiotaan *selvästi* hävittää.¹⁵⁹ Edellytyksiä toimitsijan asettamiselle voidaan katsoa olevan siis:

- 1) suhteellisuusperiaatetta painottava *hyöty-haitta* -punninta,
- 2) *omaisuuden hävittämisaaran tosiasiallisuus*,
- 3) kokonaisharkintaan perustuvat *olosuhteiden edellytykset*.

Ennen toimitsijan asettamista ulosottomiehen tulee ennakolta kuulla asiassa asianosaisia ulosottokaaren 3 luvun 32 §:ssä säännellyn *yleisen kuulemissäännöksen*¹⁶⁰ mukaisesti. Edellä

¹⁵⁷ HE 13/2005 vp, s.70. Suhteellisuusperiaatteellista arviointia toimitsijan asettamisen suhteen on erityisesti painotettu.

¹⁵⁸ Ks. tämän tutkielman jakso 4.3, s.34–37.

¹⁵⁹ HE 13/2005 vp, s.70. Hallituksen esityksessä hävittämisaaran kohteena on mainittu kiinteistö.

¹⁶⁰ Kuulemisperiaatteesta käytetään oikeustieteissä yleisesti myös latinankielistä fraasia: *audiatur et altera pars* (kuunneltakoon myös toista osapuolta). Kuulemisperiaate on myös yksi tärkeimmistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementeistä. Linna 2012 Oikeus, s.342.

mainitun pykälän perusteella täytäntöönpanoa on kuitenkin mahdollista jatkaa, vaikka kuuleminen ei joidenkin asianosaisten osalta toteutuisi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että jonkin asianosaisten yhteystietoja ei ole tiedossa tai vaihtoehtoisesti jostakin vastaavasta syystä. Tällainen voisi olla mielestäni vaikkapa velallisen haluttomuus osallistua kuulemisprosessiin ja täten tarkoitus viivyttää päätöksentekoa ja hankkia aikaa omaisuuden hukkaamiselle. Kuulemissäännös ei ole siis absoluuttinen edellytys täytäntöönpanon jatkamiselle, joskin se on pääsääntö.¹⁶¹ Kuulemiseen ulosottomenettelyssä kantaa on ottanut myös korkein oikeus, joka kumosi ulosmittauksen ratkaisussa KKO 2002:63. Päätöksessä korostettiin sivullisen oikeutta tulla kuulluksi ulosmittausasiassa, jota heidän oikeutensa oli tosiasiallisesti koskettanut. Kuuleminen olisi tullut suorittaa ennen ulosmittauksen tekemistä. Asiassa ei myöskään katsottu olevan tosiasiallista osakekirjojen hukkaamisvaaraa, joka olisi haitannut täytäntöönpanoa, koska (asunnon)osakekirjat olivat pantattuina pankin hallussa. Osakeyhtiön asetettavan toimitsijan suhteen kuulemiseen olisivat asianosaisina oikeutettuina velkoja/velkojat, velallinen sekä osakeyhtiön muut osakkaat, jos näitä on.

5.3 Toimenkuvasta ja tehtävistä

Jotta toimitsijan asettamisen vaatimukset ja tarkoitus toteutuisivat, tulee tehtävään asetetun olla ennen kaikkea asiantuntija suhteutettuna tehtävän vaativuuteen. Tähän viittaa myös ulosottokaaren 3:110.1:n säännösteksti. Toimitsijan osalta on voimassa se, mitä asiantuntijasta on säännelty UK 3:109:ssä. Selvää sinänsä on se, että ulosottomiehen asettaessa toimitsijan hoitamaan toimivan osakeyhtiön liiketaloudellisia toimia velkojien kannalta parhaalla mahdollisella tavalla, edellyttäisi tämä omaisuuden hoitamisen osaamista ja siihen paneutumista erityisellä ammattitaidolla, jotta vahinkoa ei aiheutuisi velkojille tai velalliselle.

Kelpoisuusedellytyksiä ei ole tarkemmin eritelty, mutta suuntaviivana voisivat toimia samat edellytykset kuin konkurssipesänhoitajalla. Arvion kelpoisuudesta tekisi kuitenkin tuomioistuimen sijaan ulosottomies. Konkurssilaki (20.2.2004/120, KonkL) edellyttää, että pesänhoitajalla on oltava sopiva koulutus, kokemuksella hankittua ammattitaitoa, sekä häntä

¹⁶¹ Lakivaliokunta on mietinnössään *LaVM 34/2002 vp*, s.10, katsonut, että kuulemissäännös voidaan erillistäytäntöönpanossa asettaa väljempään muotoon, koska kihlakunnanvoudilla on virheellisyyden sattuessa laaja itseoikaisun mahdollisuus toisinkuin oikeudenkäynnissä tuomarilla.

pesänhoidossa avustavaa henkilökuntaa (KonkL 11:2.2). Myös pesän laatu ja laajuus vaikuttavat ammattitaidon arviointiin.¹⁶²

Toimitsija ei saisi olla toimessaan esteellinen. Ulosottokaarella on toimitsijan osalta säännely jäävydestä. Toimitsijana ei saa toimia henkilö, joka on asiaan, tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa tai luotettavuutensa voitaisiin katsoa vaarantuvan. Ulosottokaaren 3:110.2 viittaa suoraan asiantuntijan jääviyssäännökseen UK 3:109.2 ja 3 momenttiin.

Toimitsija voisi käytännössä toimia osakeyhtiössä *toimitusjohtajana* ulosottomiehen mandaatilla.¹⁶³ Siinä missä normaalissa yhtiössä toimiva toimitusjohtaja vastaisi toimistaan osakeyhtiön hallitukselle (OYL 6:17), vastaisi toimitsija toimistaan ulosottomiehelle, niin kuin UK 3:110 edellyttää. Velallisella säilyisi kuitenkin määräämisvalta tehdä sellaisia normaaliin verrattavia liiketaloudellisia toimia, jotka eivät rikkoisi UK 4:38:n määräämiskieltoa yhteisössä.¹⁶⁴ Ulosottomiehellä ei ole valtuutta tehdä yksityisoikeudellisia sopimuksia velallisen lukuun ulosmitatulla omaisuudella.¹⁶⁵ Tällöin toimitsijalla ei myöskään voisi olla tällaista legitimaatiota, koska toimitsijan tehtävänä on toimia ulosottomiehen määräämien tehtävien mukaisesti (UK 3:110). Toimitsijan tehtävä toimitusjohtajana jättäisi tällöin ulkopuolelleen yrityksen sopimusoikeudellisen päätöksenteon ja suunnittelun, jotka normaalissa tilanteessa olisivat toimitusjohtajan yksi pääasiallisimmista tehtävistä.¹⁶⁶ Mikään ei kuitenkaan mielestäni estäisi ulosottomiehen asettaman toimitsijan antamista velalliselle tietoa ja ohjeita jonkin asian tekemiseen, kunhan asian luonne, eli liiketoiminnan tavanomaisuus huomioiden, pyydetäisiin asiasta ennen oikeustoimen tekemistä lupa ja päätös ulosottomiehellä (UK 4:39). Ennen päätöksentekoa ulosottomiehen tulee kuulla asiassa hakijaa, jos oikeustoimella olisi tälle huomattava merkitys (UK 3:32).¹⁶⁷

¹⁶² Pesänhoitajan kelpoisuusedellytyksistä kokoavasti *Smalén* 2014 DL, s.328–329.

¹⁶³ UK 3:110 edellyttää toimitsijan haltuun annetun omaisuuden hoitamista huolellisesti, sekä hänen tulee noudattaa ulosottomiehen antamia määräyksiä sekä esitettävä selvitys toimenpiteistään. Ulosottokaaren 4:36 antaa mahdollisuuden ulosottomiehen ryhtyä tarpeellisiin varmistustoimiin omaisuuden suhteen, jolloin toimitsijan käyttäminen ja asettaminen osakeyhtiöön toimitusjohtajaksi voitaneen katsoa olevan mahdollista. Ks.esim *Linna – Leppänen* 2015, s. 221, jossa mainitaan, että toimitsijaa voidaan käyttää myös muihin kuin UK 4:35:ssä mainittuihin nimenomaisiin tehtäviin. Toimitsijan on vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan ulosottoelimen omalaatuinen avustaja. Ks. *Ellilä* 1970, s.132.

¹⁶⁴ Ks. tutkielman jakso 2.2: Ulosottomiehen lupa ja tavanomainen liiketoiminta, s.11.

¹⁶⁵ *Linna – Leppänen* 2015, s. 223.

¹⁶⁶ Toimitusjohtajan toimenkuvasta. Ks. *Airaksinen ym.* 2010a, s. 489–490; *Villa ym.* 2014, s.267–268.

¹⁶⁷ HE 13/2005 vp, s.73.

Toimitsijan funktio osakeyhtiön toimitusjohtajana olisi siis pääasiallisesti *valvova*, sekä *estävä* velkojien oikeuksia loukkaavien oikeustoimien ja omaisuuden hukkaamis- ja hävittämisvaaran suhteen. Valvontafunktioon liittyisi toimet yhtiön kirjanpidon lainmukaisuudesta ja varainhoidosta, kuten OYL 6:17:ssä on säännelty. Varsin itsenäisestä toimesta huolimatta toimitsija vastaisi velvoitteistaan ulosottomiehelle.¹⁶⁸ Toimitsijalla ei myöskään olisi ulosottomiehen toimivaltaa asioissa, vaan tehtävien hoitaminen perustuisi ulosottomiehen asettaman toimitsijan asiantuntijan rooliin, sekä annettuihin ohjeisiin ja määräyksiin, eli kyse ei kuitenkaan olisi toimitusjohtajan yleisestä toimivaltuutuksesta, niin kuin osakeyhtiössä normaalisti olisi (UK 3:109).¹⁶⁹ Tältä osin toimitsijan rooli poikkeaisi myös huomattavasti konkurssipesänhoitajan roolista, jolla on jo itsessään oikeus saada konkurssilaissa säädettyjen valtuuksien perusteella velallista koskevat tiedot suoraan salassapitovelvollisuuden estämättä (KonkL 8:9), sekä hakea takaisinsaantia¹⁷⁰ velkojien ohella (TakSL 5:23). Vaikka toimitsija tarvitsisi valvontatehtävänsä tarpeellisia tietoja, ei kaikkiin tietolähteisiin ole oikeutta edes ulosottomiehellä. Poikkeuksena ulosottomiehen – niin kuin myös konkurssipesänhoitajan - tietojensaantioikeuteen voidaan nimittäin mainita asianajoon, salassapitoon ja siihen liittyvät likvidien transaktiot, mikäli asianajajatoimisto on toiminut velallisen avustajana samanaikaisessa tai aiemmassa rikosasiassa.

Korkein oikeus on linjannut ratkaisussaan KKO 2011:19, että velallisella on ollut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohdan mukainen oikeus puolustautua itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Oikeudenkäyntiavun saaminen on edellyttänyt asianajopalkkioiden maksamista, mikä käytännössä oli tapahtunut pankkiyhteyksien välityksellä. Tieto pankkiyhteyksistä saattaa edellä todetulla tavalla edistää maksajan omaisuuden jäljittämistä. Jos asianajotoimistot olisivat velvollisia antamaan tiedot asiakkaansa pankkiyhteyksistä, pelko omaisuuden paljastumisesta vaikeuttaisi tällaisessa tapauksessa turvautumista oikeudenkäyntiavustajaan tai saattaisi estää sen kokonaan. Velallisen asemassa olevalla asianosaisella ei siten olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämää mahdollisuutta vapaasti valita oikeudenkäyntiavustajaansa.

¹⁶⁸ Linna – Leppänen 2015, s.222 (alaviitteineen).

¹⁶⁹ HE 216/2001 vp, s.191.

¹⁷⁰ Ulosottomiehellä ei ole (kuten ei myöskään toimitsijalla) asianosaisasemaa takaisinsaannissa. Ulosottomiehen ainoa funktio takaisinsaannin osalta on ilmoittaa takaisinsaannin mahdollisuudesta velkojille. Ks. Omaisuuden takaisinsaantikanne, s.19–20.

Kyse oli konkurssipesänhoitajan tiedonsaantioikeudesta ja asianajajatoimiston tietojenanto-velvollisuudesta sekä salassapitovelvollisuudesta, jotka koskivat velallisen maksamia palkkioita edustamisestaan. Korkein oikeus oli myös viitannut ulosottokaaren 3 luvun 66 §:ään, joka koskee sivullisen tietojenanto-velvollisuutta etsittäessä velallisen omaisuutta. Tältä osin korkeimman oikeuden ratkaisu on sovellettavissa ulosotto-oikeuden alaan kuuluvissa vastaavissa tilanteissa. Täten ulosottomiehen tietojensaantioikeus myös asiantuntija-toimitsijan osalta kyseisenlaisessa tilanteessa kumoutuisi.

Ulosottokaaren 9:1:n perusteella toimitsijan käyttämisestä johtuvat kulut veloitettaisiin velallisen maksettavaksi. Säännöstekstissä määrätään, että vastaaja on velvollinen maksamaan tarpeelliset kulut, jotka aiheutuvat maksuvelvoitteen tai muun velvoitteen täytäntöönpanossa omaisuuden kuljettamisesta, säilyttämisestä, myynnistä tai muista ulosottomiehen täytäntöönpanotoimista. UK 9:1 on kulujen maksuvelvollisuuden yleissäännös, johon ulosottokaaren asiantuntijan (toimitsijan) käyttöä koskeva säännös viittaa (UK 3:109.3). Eri-tyisessä tilanteessa kustannukset voidaan jättää valtion maksettavaksi. Tällainen on hallituksen esityksen perusteella tilanne, jossa velallinen on itse myötävaikuttanut asioiden selvittämiseen, mutta asiantuntijan apua on silti tarvittu.¹⁷¹ Edellä mainittu ei mielestäni sovellu toimitsijan käyttämistä koskevaan maksuvelvollisuuteen, koska toimitsijan käyttäminen edellyttää jo muutenkin toimivaa yritystä, sekä yrityksen omaisuuden hukkaamis- ja hävittämisvaaraa. Kustannuksista tällöin vastaisi velallinen ja keinotekoisien järjestelyjen kautta myös yritys. Tosiasia on se, että toimitsijan käyttäminen ei olisi mitenkään järkevää, mikäli yritys ei voisi kattaa toimitsijasta johtuvia kuluja ja saada velkojille täytäntöönpanon mukaista kertymää velalliselta ulosmittaustoimin. Jos näin olisi, ei kihlakunnanvoudilla olisi ollut suhteellisuusperiaatteen ja toimitsijan asettamisen suhteen edes edellytyksiä, koska haitat olisivat velkojille ja velalliselle suhteettomia.

5.4 Valtion - toimitsijan vahingonkorvausvelvollisuus

Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuusta on säännelty vahingonkorvauslain

¹⁷¹ HE 216/2001 vp, s.191.

(31.5.1974/412, VahL) 3 luvun 2 §:ssä. Julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Sama korvausvelvollisuus on myös muulla yhteisöllä, joka lain, asetuksen tai lakiin sisältyvän valtuutuksen perusteella hoitaa julkista tehtävää.

Vahingonkorvausvastuu voi myös kohdistua virkamieheen henkilökohtaisesti. Jos hän virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa vahingon, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Jos työntekijän/virkamiehen viaksi jää vain lievä tuottamus, ei vahingonkorvausta ole tuomittava. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta (VahL 4:1 ja 4:2). Normaalisti vahingonkorvausvelvollisuus ulosotossa aktualisoituu omaisuuden johdosta, jonka kunnosta ei ole ulosmittaustilan aikana huolehdittu. Tällainen tilanne oli korkeimman oikeuden tekemässä ratkaisussa KKO 2011:37:

KKO 2011:37 Auto oli ollut ulosmitattuna lähes kahden vuoden ajan. Autoa oli ensin säilytetty ulkona noin neljä kuukautta ja sen jälkeen lämmitystä vaille olevassa varastossa noin puolitoista vuotta. Säilytyksen jälkeen auton renkaat ja akut olivat olleet käyttökelvottomat ja ne oli jouduttu uusimaan. Autosta jouduttiin myös korjaamaan jarrut. Ulosmittaus oli kumottu osuuskunnan (joka omisti auton) nostaman täytäntöönpanoriitakanteen johdosta. Korkein oikeus katsoi, etteivät ulosottoviranomaiset olleet autoa säilyttäessään noudattaneet julkisen vallan käyttämiselle kohtuudella asetettavia vaatimuksia, ja velvoitti valtion korvaamaan omistajalle aiheutuneen vahingon 963 euroa. Tapauksessa ei katsottu olevan kyse ulosmitatun omaisuuden huolehtimisen laiminlyönnistä tai tahallisuudesta resurssit ja muut seikat huomioituina.

Ulosottokaareissa on myös säännelty vahingonkorvauksesta valtion varoista (UK 3:111). Tällöin kyse olisi *vapaaehtoisesta*¹⁷² korvauksesta ilman oikeudenkäyntiä, kun taas VahL:n

¹⁷² Kyse olisi harkinnallisesta tapauskohtaisesta vahingonkorvauksesta, joka on riidaton ja selvä. Hallituksen esityksessä on painotettu erityisesti kohtuullisuusperiaatetta vahingonkorvausasioita harkittaessa. *HE 216/2001 vp*, s.192. Ks. myös *Linna – Leppänen 2015*, s.479.

mukainen vahingonkorvaus nimenomaisesti perustuu tuomioistuimessa käsiteltävään kanneasiaan. Ulosottokaassa säännelty vahingonkorvaus tulisi kyseeseen tilanteesta, jossa ulosottomiehen ei voitaisi katsoa syyllistyneen VahL 4:1:ssä tarkoitettuun virheeseen tai laiminlyöntiin tai asia olisi muuten selvä.¹⁷³ Vahingonkorvaukseen olisivat oikeutettuja asianosainen tai sivullinen.

Ulosottomiehen vahingonkorvausvastuu voisi esimerkiksi aktualisoitua tilanteessa, jossa hän antaisi velalliselle luvan (UK 4:39) sellaiselle oikeustoimelle, joka aiheuttaisi velkojille, tai mahdollisille toisille osakkeenomistajille vahinkoa. Tällöin asianosaisia olisivat velkojat tai muut osakkeenomistajat. Se, kumman vahingonkorvaussäännöksen (UK 3:111 tai VahL 3:2) perusteella korvausta voitaisiin määrätä, määräytyisi virheen tai laiminlyönnin perusteella aiemmin mainittujen edellytysten perusteella. Mielenkiintoiseksi asian tekee se, että mikä on ulosottomiehen asema, jos toimitsija tekee virheen, tai ei toimi ulosottomiehen ohjeiden tai määräyksien mukaisesti hoitaessaan osakeyhtiön omaisuutta toimitusjohtajan ominaisuudessa ulosottomiehen mandaatilla. Vahingonkorvausvelvollisuuteen toimitsijan osalta voisi mielestäni myös vaikuttaa hänen tehtäviensä laajuus, vaativuus ja vastuu.

Toimitusjohtajan vahingonkorvausvelvollisuudesta on säännelty OYL 22:1:ssä. Hallituksen jäsenen, hallintoneuvoston jäsenen ja toimitusjohtajan on korvattava vahinko, jonka hän on tehtävässään huolellisuusvelvoitteen vastaisesti tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut. Toisessa momentissa on säännelty vahingonkorvausvelvollisuudesta, mikäli mainitut johtohenkilöt ovat rikkoneet osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestyttä tahallaan tai huolimattomasti (OYL 22:1.2).¹⁷⁴ Mikäli vahingonkorvausvelvollisuuden rikkomisen vertailukohtaksi otettaisiin toimitsijan osalta osakeyhtiölaki, kohdistuisi vahingonkorvausvelvollisuus edellä mainittujen säännöksiensä osalta häneen henkilökohtaisesti. Toimitusjohtajaa velvoittaa yritystä kohtaan OYL 1:8:ssä säännelty huolellisuusvelvoite.¹⁷⁵ Myös ulosottokaaren toimitsijaa koskevassa säännöksessä edellytetään huolellisuutta velallisen omaisuuden hoidossa (UK 3:110). Tällöin voisi johtopäätöksenä vetää, että toimitsija olisi

¹⁷³ HE 216/2001 vp, s.192.

¹⁷⁴Yhtiön johtoryhmään kuuluvien henkilöiden vahingonkorvausvelvollisuudesta tarkemmin *Airaksinen ym.* 2010b, s.754–759; *Villa ym.* 2014, s. 454–455.

¹⁷⁵ Toimitsijan osalta huolellisuusvelvoite kohdistuisi enemmän velkojien etujen mukaisesti, jotta velallinen ei pystyisi hävittämään omaisuutta velkojien ulottumattomiin. Kyse ei olisi siis yrityksen edusta sanan suoranaudessa merkityksessä.

vahingonkorvausvastuussa asiaosaisille tekemistään päätöksistä, joista kihlakunnanvouti ei olisi tietoinen. Toisaalta, toimitsijan on asettanut viranomaisen, kihlakunnanvouti. Asetettaessa toimitsijaa on tullut tehdä harkinnallinen päätös siitä, että toimitsijan käyttäminen olisi asianmukainen ratkaisu.¹⁷⁶

Päätösvalta toimitsijana käytettävästä henkilöstä on viranomaisella ja samoin vastuu hänen toimistaan. Vertailtaessa konkurssilain pesänhoitajan ja pesänhoitajan avustajiksi asetettujen asiantuntijoiden vahingonkorvausvelvollisuutta ulosottomieheen ja hänen asettamaansa toimitsijaan, voidaan huomata asiassa yhtäläisyyksiä.¹⁷⁷ Pesänhoitajan alaisuudessa toimivien asiantuntijoiden¹⁷⁸ huolimattomuudella tai tahallaan tehty laiminlyönti aiheuttaa pesänhoitajalle vahingonkorvausvelvollisuuden (KonkL 20:1).¹⁷⁹ Mikäli vertailukohdaksi ulosottomieheen ja hänen asettamaansa toimitsijaan otettaisiin konkurssilain pesänhoitajaa koskeva vahingonkorvaussäännös, olisi ulosottomies velvollinen suorittamaan vahingonkorvausta toimitsijan aiheuttamasta vahingosta.

Ulosottokaaren 3 luvun 111 §:n toisessa lauseessa valtion vahingonkorvausvelvollisuuden osalta näyttäisi olevan myös regressioikeudellinen optio, jonka perusteella valtiolla olisi mahdollisuus hakea maksamansa vahingonkorvauksen määrä takaisin siltä, jolta vahingonkorvausta valtiolta saanut olisi myös voinut hakea vahingonkorvausta. Tämän käsittäisin asiayhteyteen liitettynä tarkoittavan ulosottomiehen asettamaa toimitsijaa. Viimeksi mainittu vahingonkorvauksen vaihtoehto tuntuisi myöskin järkevimmältä vaihtoehdolta asianomistajan asemassa oleville. Ensisijainen vahingonkorvausvelvollisuus olisi mielestäni ulosottomiehellä, eli valtiolla. Sekundaarisesti valtio vaatisi kanneteitse maksamansa vahingonkorvauksen määrän toimitsijalta.¹⁸⁰ Näin toteutuisi myös ulosotto-oikeudellinen asianmukaisuuden vaatimus vahingonkorvausasian suhteen.

¹⁷⁶ Ks. Toimitsijan asettaminen ja edellytykset, s.42–44.

¹⁷⁷ Pesänhoitaja voi käyttää tehtävissään apunaan asiantuntijoita ja avustajia siinä laajuudessa kuin se on pesän selvittämisen kannalta tarkoituksenmukaista (KonkL 14:7). Vrt. Ulosottomies saa käyttää asiantuntijaa, jos tässä laissa niin säädetään tai jos siihen on erityistä tarvetta kirjanpitoaineiston selvittämiseksi tai muun vastaavan tehtävän suorittamiseksi (UK 3:109).

¹⁷⁸ Ulosottokaareissa toimitsijaan (UK 3:110) sovelletaan UK 3:109:ssä säänneltyä asiantuntijaa koskevaa säännöstä.

¹⁷⁹ Pesänhoitajan ja avustajien vahingonkorvausvelvollisuudesta tarkemmin *Smalén* 2014 DL, s.345–348.

¹⁸⁰ *HE 216/2001 vp*, s.192.

6 RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU JA MÄÄRÄÄMISKIELTO

6.1 Määräämiskiellon rikkomisesta

Olettamana on, että velallinen noudattaa määräämiskielloa (UK 4:37 tai 4:38) ja pidättäytyy ulosmitatun omaisuuden määräämistoimista. Jos velallinen ei kuitenkaan välitä määräämiskiellosta ja suorittaa oikeustoimia tai määrää omaisuudesta, on seurauksena oikeustoimen tehottomuus velkoihin nähden. Määräämiskiellon voimassaolo edellyttää kyseisen omaisuuden ulosmittauspäätöstä. Velallisen ei tarvitse olla tietoinen ulosmittauspäätöksestä, vaan oikeustoimi on tehoton sen jälkeen, kun ulosottomies on ulosmittauspäätöksen tehnyt.¹⁸¹ Määräämiskiellon rikkominen tahallisesti tehtynä on myös rangaistava teko, josta on säännelty RL 16:10:ssä *omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisena*, maksimirangaistus on sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Rikosoikeudellinen vastuu aktualisoituu tahallisuudesta, jolloin se edellyttää sitä, että velallisen on tullut tietää ulosmittauspäätöksestä tehdessään normin vastaisen teon.¹⁸²

Omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisen tunnusmerkkeinä on säännöksessä mainittu kaksi olennaista kohtaa (RL 16:10.2 ja 3) tarkasteltaessa määräämiskiellon rikkomista:

- 1) se joka oikeudettomasti ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tai sellaiseen irtaimeen esineeseen, jonka muualle siirtämisen viranomainen on kieltänyt tai
- 2) vastoin viranomaiskielloa hukkaa tai luovuttaa omaisuutta tai vastoin maksukielloa maksaa saatavan tai palkan.

Määräämiskiellon rikkomista arvioitaessa tunnusmerkistö on yksinkertaisissa tapauksissa melko yksiselitteinen. Mikäli velallinen tekee oikeustoimen yhtiössä ilman lupaa tai hävittää sen omaisuutta, josta hänen osakekantansa on ulosmitattu ja tästä johtuen hänen määräämisvaltaansa on yrityksen toiminnassa rajoitettu ulosottokaaren 4:38:n perusteella, voidaan

¹⁸¹ Linna – Leppänen 2015, s.237.

¹⁸² Linna – Leppänen 2015, s.238.

hänen mielestäni katsoa rikkoneen RL 16:10:n kolmatta ja/tai neljättä momenttia. Kyseeseen voivat tulla myös rikoslain 39 luvussa säännellyt velallisen rikokset, mikäli tunnusmerkistön edellytykset täyttyvät. Toinen asia on, että millaisen preventiivisen vaikutuksen kyseinen rangaistusasteikko velalliselle aiheuttaa, koska vankeusrangaistus lienee harvinainen viranomaiskiellon rikkomisessa. Kyse on siis määräämiskiellon jälkeisistä oikeudettomista toimista.

Velkojen etuja loukkaavat oikeudettomat toimet voidaan mielestäni luokitella ennen ja jälkeen ulosmittauspäätöstä tehdyiksi. Ensin mainitulla tarkoitetaan toimia, joilla pyritään estämään esineen tai oikeuden ulosmittaus, kuten siirtämällä, salaamalla tai hävittämällä omaisuutta velkojen ulottumattomiin. Jälkimmäinen koskee suoraan määräämiskiellon alaisuudessa olevia omaisuuden määräämistöimiä, kuten aiemmin esitetystä omaisuutta koskevassa viranomaiskiellon rikkomisessa. Kyse on talousrikoksiksi luokitelluista velallisen rikoksista, joista on säännelty RL 39 luvussa. Omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkominen ei kuitenkaan kuulu kyseiseen luokkaan, koska sitä voidaan soveltaa myös muissa kuin insolvenssimenettelyissä.¹⁸³ Seuraavaksi tarkastelen luokitteluni perusteella velallisen petoksen sekä velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistöjen toteutumista ja tekotapaa osakeyhtiössä, josta velallisen määräämisvaltaan oikeuttava osakemäärä on ulosmitattu tai ulosmitattavissa. Teemaan liittyy myös vahvasti osakeyhtiössä suoritettu laitton varojenjakko, sekä siitä johtuvat seuraamukset. Jaksossa tarkastellaan velallisen petoksen ja velallisen epärehellisyyden lisäksi suppeasti myös muita rikoslain 39 luvussa määriteltyjä velallisen rikoksia.

6.2 Velallisen petos

Velallisen petoksesta on säännelty rikoslain 39 luvun toisessa pykälässä. Velallisen petosta voidaan luonnehtia erikoisrikokseksi, jossa tekijänä voi olla vain tunnusmerkistössä mainittu velallinen.¹⁸⁴ Edellä mainitun säännöksen mukaisesti velallisen petoksen tunnusmerkistö täyttyy, kun velallinen, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista

¹⁸³ Omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkominen on sijoitettu rikoslain 16 lukuun, joka käsittää rikokset viranomaista vastaan tehdyistä rikoksista.

¹⁸⁴ Ks. tarkemmin *HE 66/1988 vp*, s. 158 sekä *Kukkonen 2011 DL*, s.268 (alaviitteinen).

hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä salaa omaisuuttaan¹⁸⁵, ilmoittaa kokonaan tai osittain perusteettoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen, antaa muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta, tai jättää velan ilmoittamatta. Velallisen petoksesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Huomioitavaa edellä mainitussa säännöksessä on se, että se koskettaa kaikkia insolvenssimenettelyjä yhteisesti.¹⁸⁶ Samaisessa pykälässä on myös säännelty anteeksiannosta siinä tilanteessa, että velallinen oikaisee antamansa väärän tiedon tai ehkäisee tekonsa seuraukset. Tällöin tekoa ei pidetä velallisen petoksena (RL 39:2.5).

Velallisen petoksen tunnusmerkistön täytyessä tulee arvioitavaksi voidaanko teon katsoa olevan kvalifioitu I. rikoksen törkeä tekemuoto. Rikoksen tekemuodon katsotaan olevan törkeä, mikäli sen osalta tavoitellaan huomattavaa hyötyä, velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi, sekä petoksen katsotaan olevan kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällöin voidaan langettaa törkeästä velallisen petoksesta vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Huomioitavaa on se, että kvalifioidussa tekemuodossa ei voida säännöksen mukaan antaa sakkorangaistusta, vaan kyse on aina vankeustuomiosta (RL 39:3).

Esimerkkinä velallisen törkeästä petoksesta ulosottomenettelyssä voidaan ottaa korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2003:13, jossa oli kyse omaisuuden salaamisesta ulosottoselvityksessä ja ulosottomenettelyssä:

KKO 2003:13 Kysymys oli siitä, oliko A, joka ei ollut ulosottomenettelyssä ilmoittanut varoinaan yhtiöitä eikä niiden nimissä ollutta omaisuutta, syyllistynyt törkeään velallisen petokseen. A oli ulosottomenettelyssä ensin salannut ja sen jälkeen ilmoittanut myyneensä omistamansa gibraltarilaisen D Ltd:n osakkeet, vaikka hän oli jatkanut yhtiön nimissä olleen omaisuuden hallinnointia eikä voinut esittää selvitystä siitä, että yhtiön omistus olisi todellisuudessa vaihtunut. D Ltd omisti muun omaisuuden ohella kaikki suomalaisen F Oy:n osakkeet. F Oy omisti erään tilan. (Ään.)

¹⁸⁵ Hallituksen esityksessä on selvennetty omaisuuden salaamisen määritelmää. *HE 66/1988 vp*, s. 164.

¹⁸⁶ Ks. esim. *Kukkonen 2010 DL*, s.781. Ks. myös *Frände ym. 2014*, s. 768.

Korkein oikeus, niin kuin myös alemmatkin oikeusasteet, olivat katsoneet, että teolla oli tavoiteltu huomattavaa hyötyä ja se oli myös kokonaisuutena arvostellen ollut törkeä. A:lle langetettiin rikoslain 39 luvun 2 ja 3 §:n nojalla törkeästä velallisen petoksesta yhden vuoden kahden kuukauden vankeusrangaistus, joka oli ehdollinen. Rikoksen katsottiin olevan törkeä, koska A oli järjestellyt omaisuuttaan peiteyhtiöiden nimiin saadakseen omaisuutensa velkojiansa ulottumattomiin. Osakkeiden myynti ulosottomenettelyn alettua ja rahojen siirtäminen ja siirtoyritykset olivat myös osoittaneet, että A oli tahallaan salannut D Ltd:n nimissä olleen omaisuutensa.

Velallisen petosta ja sen törkeää tekemuotoa koskee myös korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2010:49. Vaikka kysymyksessä on ensisijaisesti arviointi itsekriminointisuojausta ulosottomenettelyssä samaan aikaan käynnissä olevan rikostutkinnan kanssa, voidaan ratkaisua käyttää mielestäni myös esimerkkinä törkeän velallisen petoksen tunnusmerkistön tulkitsemisesta:

KKO 2010:49 Velkojien saatavien turvaamiseksi oli vuonna 1999 määrätty pantavaksi A:n omaisuutta takavarikkoon, ja takavarikon täytäntöönpanemiseksi oli toimitettu viisi ulosottoselvitystä. Samaan aikaan oli ollut vireillä tutkinta rikosasiassa, jossa A:n epäiltiin syyllistyneen velallisen petokseen salaamalla omaisuuttaan vuonna 1995 tehdyssä ulosottoselvityksessä. A:lla katsottiin olleen oikeus uusissa ulosottoselvityksissä jättää ilmoittamatta jo vuonna 1995 omistamansa yhtiöt, koska ilmoittamalla ne hän olisi joutunut myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. A oli jättänyt ilmoittamatta myös vuonna 1999 perustetun yhtiön osakekannan, jonka hän omisti. Tuolle yhtiölle oli A:n vanhojen yhtiöiden kautta siirretty A:n ennen vuotta 1995 syntynyt saatava. Kysymys siitä, oliko A uuden yhtiön salatessaan syyllistynyt törkeään velallisen petokseen.

Korkein oikeus katsoi, ettei A:lla ole ollut oikeutta jättää ilmoittamatta myöhemmän yrityksensä - jossa hän oli ollut tosiasiallinen johtaja - omaisuutta ulosottoselvityksissä 19.5.1999 - 15.9.1999. Teolla tavoiteltu hyöty, suuruusluokaltaan noin 800 000 euroa, oli ollut huomattava ja tekoa oli pidetty muutoinkin, sen suunnitelmallisuuden vuoksi, kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Omistuksensa ulosottomenettelyssä salanneen A:n katsottiin tahallaan syyllistyneen törkeään velallisen petokseen.

Tarkasteltaessa velallisen petoksen ja sen törkeän tekemuodon rajavetoa, on huomattavissa, että suunnitelmallisuus ja saadun hyödyn määrä määrittelevät yleensä teon törkeysasteen. Huomattavissa on myös se, että pääsääntöisesti kysymykseen ulosottomenettelyn ja törkeän velallisen petoksen osalta liittyy usein jonkinlaista yritystoimintaan liittyvää problematiikkaa, jota tässä tutkielmassa on pyritty avaamaan.¹⁸⁷ Ulosoton osalta velallisen petos aktualisoituu lähes aina tilanteessa, jossa velallinen jättää kertomatta tai salaa omaisuuttaan ulosottomenettelyssä.¹⁸⁸ Velallisen petosrikoksen voidaan katsoa siis kuuluvan mainitsemaani ennen ulosmittauspäätöstä tehtävän rikoksen kategoriaan.

Yksinkertaisimmillaan velallisen petoksen tunnusmerkistö voi täyttyä, jos velallinen salaa osakkeidensa olemassaolon ulosottoselvityksessä ja ulosottomies saa asian selville jotain muuta lähdettä käyttämällä. Tällöin velallinen rikkoo ulosottomenettelyssä säädettyä totuussapysymisvelvollisuuttaan (UK 3:52). Velallisella on nimittäin ilmoitusvelvollisuus taloudelliseen asemaansa liittyvien tietojen suhteen, jotka kattavat omistussuhteet ja niiden muutostiedot sekä palkka- ja tulotiedot. Ilmoitusvelvollisuus sisältyy myös sellaisiin seikkoihin, jotka kohdistuvat velallisen tekemiin oikeustoimiin ja omaisuuteen kohdistuvaan velallisen tosiasialliseen määräämisvaltaan.¹⁸⁹ Ulosottokaaren 3:52:n 6 kohdan mukainen omaisuuteen kohdistuvan määräämisvallan ilmoittamisvelvollisuus taas liittyy vahvasti UK 4:14:ssä säänneltyjen keinotekkoisten järjestelyjen arviointiin, johon on paneuduttu myös tämän tutkielman aikaisemmassa jaksossa.¹⁹⁰

Velallinen voi siis syyllistyä ulosottomenettelyssä velallisen petokseen, jos hän salaa tai antaa harhaan johtavaa tietoa osakeomistuksistaan ulosottomiehelle. Osakeomistuksen salaaminen taasen estää osakkeiden mahdolliset ulosmittaustoimet, jolloin velallinen pystyy edelleen käyttämään osakeyhtiössä osakemäärään (tai tosiasialliseen määräämisvaltaan) perustuvaa määräämisvaltaansa ja näin hävittämään tai tekemään oikeustoimia omaisuuden

¹⁸⁷ Tämän seikan voi huomioida myös molemmista korkeimman oikeuden ratkaisuiista, joissa oli kyse yritystoiminnasta ja velallisen rikoksista.

¹⁸⁸ Velallisen tietojenantovelvollisuus kattaa koko ulosottomenettelyn, oli kyse ulosottoselvityksestä tai muusta asiaan liittyvästä toimituksesta. Ks. esim. *Linna – Leppänen* 2014, s.469–470; *Kukkonen* 2010, s.782–783.

¹⁸⁹ *Nuutila – Hakamies ym.* 2013, s 1062; Ks. myös. *Kukkonen* 2010 DL, s.783.

¹⁹⁰ Ks. tarkemmin *Linna – Leppänen* 2014 s. 470–471 (alaviitteineen) ja *HE 216/2001 vp* s. 147.

luovutuksin velkojien ulottumattomiin tai haitaksi.¹⁹¹ Kyseisenlainen tilanne on havaittavissa aiemmin esitetystä korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:13. Mikäli kyse on omaisuuden hävittämisestä tai tahallisista maksukyvyttömyyteen tähtäävistä toimita velkojien haitaksi ulosottomenettelyssä tai sen ulkopuolella, voi kysymykseen tulla velallisen epärehellisyys, jonka tunnusmerkistön toteutumista tarkastellaan seuraavaksi.

6.3 Velallisen epärehellisyys

Velallisen epärehellisyydestä on säännelty RL 39:1:ssä seuraavasti: Velallinen, joka

- 1) hävittää omaisuuttaan,
- 2) ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan,
- 3) siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojiansa ulottumattomiin taikka
- 4) lisää perusteettomasti velvoitteitaan ja siten aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään, on tuomittava velallisen epärehellisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Velallisen epärehellisyysrikos perustuu tekijän tosiasialliseen toimintaan hävittämällä tai luovuttamalla omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin. Kyse on siis varallisuus oikeudellisista toimita, joilla pyritään siirtämään omaisuus velallisen varallisuuspiirin ulkopuolelle.¹⁹² Omaisuuden hävittämisen ja siirtämisen lisäksi velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistö toteutuu, mikäli velallinen lisää velvoitteitaan ja huonontaa olennaisesti kyseisillä toimilla maksukyvyttömyyttään tai aiheuttaa sen tulemisen. Velallisen epärehellisyydestä voidaan myös tuomita törkeän tekemuodon perusteella, mikäli teolla tavoitellaan huomattavaa hyötyä, aiheutetaan velkojille huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa ja rikos on tehty suunnitelmallisesti. Lisäksi edellytetään kokonaisarviointia teon törkeydestä (RL 39:1a).

¹⁹¹ Samansuuntaisesti *Kukkonen* 2015 DL, s.32.

¹⁹² *Frände ym.* 2014, s.750–751; *Kukkonen* 2007, s.108.

Maksukyvyttömyyden aiheuttamisella on olennainen osa arvioitaessa velallisen epärehellisyysrikkoksia. Korkein oikeus on hieman vanhemmassa ratkaisussaan KKO 2004:89 todennut, että maksuvaikeuksissa olevan tai sellaisten vaikeuksien uhkaaman velallisen tulee tulojaan ja varojaan käyttäessään ottaa huomioon velkojensa edut. Tämä on koskenut myös yksityistä kulutusta, joka olisi tullut sovittaa taloudelliseen tilanteeseen ja rajoittaa siihen, mitä velallisen ja hänen perheensä elatus kohtuudella vaatii. Ratkaisussa KKO 2004:89 on katsottu myös, että velallisen hyväksyttävät elantomenot ylittäviä yksityisottoja velallisen määräysvallassa olleesta osakeyhtiöstä oli pidettävä RL 39 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna omaisuuden hävittämisenä. Velallinen oli runsaan vuoden ajan nostonut käteisenä keskimäärin 27 500 markkaa kuukaudessa määräysvallassaan olleesta osakeyhtiöstä ja käyttänyt varat omaan ja perheensä kulutukseen, minkä seurauksena yritys oli ajautunut maksukyttömäksi. Kokonaissumma oli ollut n.270 000 markkaa, jonka perusteella korkein oikeus katsoi teon täyttävän osaksi törkeän velallisen epärehellisyiden tunnusmerkistön.

Arvioitaessa esimerkiksi osakeyhtiön maksukykyä, keskeistä on kiinnittää huomiota varojen ja velkojen suhteeseen. Mitä enemmän velkoja on suhteessa varoihin sitä todennäköisemmin yritys ajautuu maksukyvyttömäksi.¹⁹³ Tilannetta voidaan siis arvioida samansuuntaisesti kuin osakkeen arvonmäärityksessä.¹⁹⁴ Rikosoikeudellinen vastuu edellyttää tahallista velvoitteiden lisäämistä, joka johtaa maksukyvyttömyyteen (RL 39:1.4). Maksukyvyttömyyteen johtavan toiminnan ajallinen ulottuvuus saattaa olla useita vuosia taaksepäin, jos kyse on johdonmukaisesta toiminnasta.¹⁹⁵ Hakamiehen mukaan rikosvastuu velallisen epärehellisydestä tulee kyseeseen, mikäli yhtiön johto tietää ne yrityksen sisäiset ja ulkoiset olosuhteet, joiden vuoksi maksukykyä heikentävästä teosta varsin todennäköisesti seuraa maksukyvyttömyys tai sen olennainen paheneminen.¹⁹⁶ Ajallisen ulottuvuuden perusteella velallisen epärehellisyys voi siis ajoittua ennen ja jälkeen ulosmittauspäätöksentekohetkeä.

Velvoitteita on yrityksessä lisätty paljon velallisen toimesta ennen ulosmittauspäätöksen tekemistä ja näin osakkeiden ulosmittaamista ei ole turhan ulosmittaamisen kiellon perusteella

¹⁹³ *Frände ym.* 2014, s.745; *Salminen* 1998, s.175.

¹⁹⁴ Ks. tutkielman jakso: Osakkeen ja yrityksen arvonmäärityksen problematiikka ja turhan ulosmittauksen kieltö, s.34–37.

¹⁹⁵ *Kukkonen* 2014 DL, s.839–840; *Hakamies* 2011 OTJP, s.180–183.

¹⁹⁶ *Hakamies* 2011 OTJP, s.220.

mahdollista toimittaa. Toisin kuin velallisen petos rikoksessa, tekeminen on tosiallista, eli omaisuutta pyritään saattamaan pois velkojien ulottumattomiin aktiivisella tekemisellä. Velallisen petoksessa ulosottomenettelyssä teko perustuu lähinnä omaisuuden salaamistoimiin.¹⁹⁷

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2015:10 arvioidaan velallisen törkeän epärehellisuuden tunnusmerkistöä ja siihen liittyvää avunantoa, jossa osakeyhtiössä tosiasiallista määräämisvaltaa käyttänyt velallinen oli siirtänyt yrityksestä omaisuutta lähipiirilleen aiheuttaen toimillaan yrityksen maksukyvyttömyyden ja näin erityistä haittaa velkojille. Kyseinen korkeimman oikeuden ratkaisu on tyyppiesimerkki tilanteesta, jota olen käsitellyt yrityksen tosiasiallista määräämisvaltaa, osakkeiden omistussuhteita ja keinotekoisia järjestelyä koskevassa jaksossa.¹⁹⁸

KKO 2015:10 Yhtiössä K tosiasiallista määräämisvaltaa käyttänyt A oli siirtänyt puolisonsa B, poikansa ja yhtiön hallituksen jäsenelle ja ainoalle osakkeenomistajalle C:lle yhtiön varoja aiheuttaen yhtiölle maksukyvyttömyyden ja oleellisesti pahentanut maksukyvyttömyyttä, jonka seurauksena yritys K oli ajautunut konkurssiin. B ja C olivat antaneet A:lle luvan käyttää heidän nimissään olevia pankkitilejä. Osalla tileistä siirretyistä yhtiön varoista oli maksettu A:lle ja B:lle kuulunutta palkkaa, koska he myös työskentelivät yrityksessä. C:lle oli myös siirretty palkkatuloja. Kysymys oli siitä, oliko B ja C syyllistynyt avunantoon törkeässä velallisen epärehellisyydessä ja täytyykö heidän osaltaan avunantorikoksen edellyttämä tahallisuus.

A oli ilmoittanut, että menettelyn taustalla oli ollut A:n edellisen yrityksen konkurssi ja ulosotossa olevat velat, minkä vuoksi A oli kokenut asioita helpottavaksi, ettei hänen nimensä näkynyt missään, vaikka hän oli tosiasiallisesti hoitanut yrityksen toimintaa. Myös B ja C ovat yhtiön perustamisesta alkaen tienneet, että A käytti todellista määräämisvaltaa yhtiössä.

¹⁹⁷ Tästä kokoavasti *Kukkonen 2014 DL*, s.843–846.

¹⁹⁸ Ks. tutkielman jaksot: Tosiasiallisen määräämisvallan määritelmä osakeyhtiössä, sekä osakeyhtiön osakkeiden ulosmittaamisen ja määräämiskiellon problematiikka, s. 29–31.

Kyseeeseen olisi voinut tulla ennen konkurssin alkamista keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen (UK 4:14), jolloin yrityksessä tosiasiallista määräämisvaltaa käyttävän velallisen veloista olisi voitu ulosmitata perheenjäsenten osakeomistukset, minkä oikeusvaikutuksena olisi syntynyt määräämiskielto yhteisössä (UK 4:38). Edellä mainitulla toimella olisi voitu ainakin yrittää estää laittomat rahansiirrot, jotka aiheuttivat yrityksen maksukyvyttömyyden.¹⁹⁹ Sivuttamispäätöksen tekeminen olisi tosin edellyttänyt arvioinnin osakkeiden arvosta suhteessa yrityksen omaisuuteen, niin kuin tässä tutkielmassa on aikaisemmin esitetty.

Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamista tukisi myös korkeimman oikeuden ratkaisussa se, että B ja C tuomittiin avunannosta törkeään velallisen epärehellisyyteen. Korkein oikeus katsoi, että molempien, niin B:n kuin C:kin olisi pitänyt olla tietoisia yrityksen tilanteesta asemiansa perusteella antaessaan A:lle oikeuden käyttää heidän tilejään. Kuten huomattavissa on, keinotekoiset järjestelyt liittyvät kiinteästi velallisen epärehelisyysrikoksiin, koska juuri niitä hyväksikäyttämällä omaisuutta siirretään todellisesti pois velkojien ulottuvilta, vaikka kyse saattaa olla vain valeomistuksista.

6.4 Osakeyhtiörikos ja laitton varojenjak

Osakeyhtiölakiin perustuvia rangaistussäännöksiä on kaksi. Osakeyhtiörikos ja osakeyhtiörikkomus, joista tässä käsitellään ensimmäistä. Osakeyhtiörikkoksesta on säännelty OYL 25:1:ssä, joka sisältää kiellon yksityisen osakeyhtiön arvopapereiden ottamisesta arvopaperimarkkinalaissa tarkoitetun julkisen kaupankäynnin kohteeksi (OYL 25:1.1), sekä rikkomasta tilintarkastajan lausunnon laatimista koskevia säännöksiä (OYL 24:1.2). Lisäksi kiellettyä on toimia välikätenä toisen äänioikeuden rajoittamista koskevan säännöksen tai yhtiöjärjestyksen määräysten kiertämiseksi (OYL 24:1.3), sekä yhtiön varojen jakaminen velkojien tai osakkeenomistajien suojaa loukaten (OYL 1:25.4). Teot ovat rangaistavia ainoastaan tahallisina tehtyinä. Rangaistus osakeyhtiörikkoksesta on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta. OYL 25:1.5:ssä myös on säännelty siitä, että mikäli teko on vähäinen tai siitä on muualla laissa säännelty ankarampi rangaistus, ei rangaistusta anneta kyseisen säännöksen perusteella.

¹⁹⁹ Ks. Tarkemmin tutkielman jakso: Keinotekoinen järjestely, s.26–29.

Tarkasteltaessa osakeyhtiörikosta tutkielman teeman kannalta, kiinnittyy huomio ainoastaan pykälän neljänteen momenttiin, laittomaan varojenjakamiseen. Laittoman varojenjaon määritelmä on OYL 13:1.5:ssä. Muu liiketapahtuma, joka vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liikelatoudellista perustetta, on laitonta varojenjako.²⁰⁰ Sallittua varojenjakoakaan on osakeyhtiölain 13:1:n perusteella:

- 1) voitonjakona (osinkona) ja varojen jakamisena vapaan oman pääoman rahastosta,
- 2) osakepääoman alentamisella,
- 3) omien osakkeiden hankkimisella ja lunastamisella ja
- 4) yhtiön purkamisen ja rekisteristä poistamisen yhteydessä.

Kuten velallisen epärehellisyysrikosta tarkasteltaessa myös laittomassa varojenjakamisessa on kyse maksukyvyyn arvioimisesta ja yrityksen taloudellisen tilanteen heikentymisestä, jota tehdyt toimenpiteet edesauttavat. OYL 13:2:n mukaan varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Tällöin tärkeää on arvioida sitä, että varojenjako selvästi aiheuttaa yrityksen maksukyvyttömyyden, jolla aiheutetaan osakkeenomistajan tai velkojansuojan loukkaus.²⁰¹

Laittoman varojenjaon taustalla ja saajana on yleensä ollut yhtiön ainoa tai ainakin merkittävä osakkeenomistaja.²⁰² Vaikka laittoman varojenjaon ja velallisen epärehellisyysrikoksen tekotapa näyttää samanlaiselta, on niiden tarkastelussa kiinnitettävä huomiota rikosoikeudessa ja yhtiöoikeudessa maksukyvyttömyyden eroavaisuuteen. Osakeyhtiölain mukainen maksukyvyttömyys ei ole saman sisältöinen velallisen epärehellisyysrikoksen kanssa.²⁰³

²⁰⁰ Tältä osin viitataan selventävästi tutkielman jaksoon 2.2, jossa on käsitelty tavanomaisen liiketoiminnan käsitettä ja ulosottomiehen lupaa, s.12.

²⁰¹ *Hakamies* 2015 DL, s.727; *Savela* 2009 DL, s.13.

²⁰² *Vahtera* 2014 Edilex, s.290.

²⁰³ Osakeyhtiöllisen maksukyvyttömyyden arvioinnista *Airaksinen ym.* 2010b, s.38–47.

Hallituksen esityksessä on esimerkiksi painotettu sitä, että lyhyenkin ajan kuluttua tapahtunut maksukyvyttömyys ei vielä kerro säännöksen rikkomisesta.²⁰⁴ Rikosoikeudellisen maksukyvyttömyyden on katsottu enemmänkin johtuvan varojen pysyväisluonteisesta puutteesta.²⁰⁵ Arvioitaessa laitonta varojenjakoja, voi kyseeseen tulla myös velallisen epärehellisyys, jos sen tunnusmerkistö täyttyy. Täten voidaankin huomata, että laittomassa varojenjaossa ja velallisen epärehellisyysrikoksessa saattaa olla päällekkäisyyksiä.²⁰⁶

Ulosoton kannalta ja yleensäkin kokonaisuutena katsottuna osakeyhtiörikoksella on ainoastaan pieni merkitys. Osakeyhtiörikos vanhenee kahdessa vuodessa (RL 8:1.4), joten viivyttämällä osakeyhtiön maksukyvyttömyyttä voidaan välttää rikosoikeudellinen sanktio. Osakeyhtiörikokseen ja laittomaan varojenjakoön liittyviä tapauksia on erittäin vähän. Tästä kertoo myös tilastointi vuosien 2009–2013 välillä, jonka perusteella tuomioistuimissa esiintyi kuusi tapausta. Kaksi syytettä hylättiin ja yksi syyte raukesi. Sitä vastoin velallisen epärehellisyysrikoksia oli samaisena aikana 400 tapausta ja törkeitä velallisen epärehellisyysrikkouksia 1300.²⁰⁷ Tämä osaltaan johtuu varmasti osakeyhtiörikoksen nopeasta vanhentumisajasta, sekä rikostutkinnan hitaudesta. Lisäksi laitton varojenjako, sekä osakeyhtiörikos on koettu erittäin hankalaksi, koska liiketaloudellisen perusteen puuttuminen ja maksukyvyttömyys laittoman varojenjaon perusteena ovat kovin tulkinnanvaraisia.²⁰⁸ Johdtopäätöksensä voisi vetää, että osakeyhtiörikokset näyttävät täyttävän varsin usein myös velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistön, jollaisena niitä rikostutkinnassa ja tuomioistuimissa lähdetään tutkimaan.²⁰⁹ Näiltä osin voidaan ulosoton ja ulosmittaustoimenpiteiden osalta viitata edellisessä jaksossa käsiteltyyn velallisen epärehellisyysrikokseen.

6.5 Muista rangaistusäännöksistä

Velallisen vilpillisyys liittyy olennaisesti velallisen petosrikokseen (RL 39.4). Tosin vilpillisyys aktualisoituu, jos petosrikokseen ei liity hyötymistarkoitusta. Jos velallinen tekee RL

²⁰⁴ HE 109/2005 vp, s.126.

²⁰⁵ Samansuuntaisesti *Frände ym.* 2014, s.745; *Kukkonen* 2007, s.101.

²⁰⁶ Samansuuntaisesti *Villa ym.* 2014, s.362–363. Ks.myös *Frände ym.* 2014, s.744–745.

²⁰⁷ *Hakamies* 2015 DL, s.727.

²⁰⁸ *Savela* 2009 DL, s.30.

²⁰⁹ Samansuuntaisesti *Hakamies* 2015 DL, s.727.

39:2:ssä (velallisen petos) tarkoitetun teon ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta, hänet on tuomittava velallisen vilpillisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Nuutilan ja Hakamiehen mukaan vilpillisyys useimmiten johtuu piittaamattomuudesta ja siitä, että velallinen on menettänyt mielenkiintonsa insolvenssimenettelyyn tai maksuvaikeuksiin ajautuneen yhtiönsä asioihin. Koska velallisen antamalla tiedoilla ja niiden oikeellisuudella on insolvenssimenettelyssä ratkaisevan tärkeä merkitys, on myös törkeän huolimaton ja ilman hyötymistarkoitusta tapahtuva vilpillisyydestä tehty rangaistavaa.²¹⁰ Velallisen vilpillisyyden syyteoikeuden vanhentumisessa on sama ongelma kuin osakeyhtiörikoksessakin. Syyteoikeus vanhenee kahdessa vuodessa, jolloin rikos on vanhentunut monissa tapauksissa ennen kuin asia on laitettu vireille. Velkojilla ei myöskään saata olla intressiä tehdä asiasta rikosilmoitusta, koska vahingonkorvaus kohdistuisi henkilöön, jolta ei saataisi mitään perityksi.²¹¹ Ulosotossa velallisen vilpillisyys ilmenee samanmuotoisesti kuin velallisen petosrikoksetkin, mutta kuten edellä on mainittu, kyse on enemmänkin piittaamattomuudesta asian suhteen, kuin hyötymistarkoituksesta.

Velallisrikkomus on velallisen petoksen ja velallisen vilpillisyyden lievä tekomuoto. Jos velallisen petos tai velallisen vilpillisyys, huomioon ottaen velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon vähäinen merkitys velkojien kannalta taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä on tuomittava velallisrikkomuksesta sakkoon (RL 39:5). Teon vähäisyyttä arvioitaessa huomioidaan siitä johtunut taloudellinen merkitys. Myös muut seikat kokonaisuutena vaikuttavat siihen pidetäänkö tekoa vähäisenä. Velallisrikkomus lienee erittäin harvinainen ja sitä ei juurikaan ole käsitelty tuomioistuimissa.²¹² Täten velallisrikkomuksella ei ole suurta merkitystä velallisen rikoksia tutkittaessa.

Velkojan suosinnannasta on säännelty RL 39:6:ssä. Kysymyksessä on toiminta, jonka seurauksena velallinen suosii jotain toista velkojaa toisten velkojien kustannuksella. Rikossäännöksen tunnusmerkistö aktualisoituu, jos velallinen maksaa enneaikaisesti velan olosuhteissa, joissa maksu ei ole tavanomainen, antaa velkojan saatavasta vakuuden, josta ei ollut sovittu tai jota velallinen ei ollut luvannut velkasuhteen syntyessä. Käyttää veloitteen

²¹⁰ Nuutila – Hakamies ym. 2009, s.1091.

²¹¹ Nuutila – Hakamies ym. 2009, s.1091.

²¹² Nuutila – Hakamies ym. 2009, s.1092.

täyttämiseen epätavallista maksuvälinettä olosuhteissa, jotka huomioon ottaen maksua ei voida pitää tavanomaisena, taikka ryhtyy muuhun sellaiseen velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn. Velkojien suosinnassa rikollisen teon vanhenemisaika on viisi vuotta ja rangaistusasteikko liikkuu sakosta kahden vuoden vankeusrangaistukseen.

Velkojien suosinnasta ei ole juurikaan uudempia korkeimman oikeuden ratkaisuja. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1998:82 A oli myynyt avoimen yhtiönsä kannattavan osuuden toiselle yhtiölle käyvällä hinnalla, jonka jälkeen hän oli maksanut kauppahinnalla saadulla rahalla avoimen yhtiön velan velkojana toimivalle pankille. Kyse oli alun perin velallisen epärehellisuuden arvioinnista, jonka tunnusmerkistö ei täyttynyt. A:n katsottiin kuitenkin syyllistyneen velkojansuosintaan, koska hän oli maksanut velan muiden velkojien ohi ja yhtiön myöhemmin alkanut konkurssi raukesi varojen puutteeseen.²¹³

Velkojien suosintaa ei ole kohdistettu koskettamaan pelkästään insolvenssimenettelyä, vaan tunnusmerkistö voi toteutua myös menettelyjen ulkopuolella. Riittää, että velallinen on kyvytön täyttämään velvoitteensa.²¹⁴ Myös velkojalle voi langeta rikosoikeudellinen vastuu kyseisen rangaistussäännöksen nojalla. Mikäli velkojansuosinta tapahtuisi velkojan aloitteesta tai velkoja olisi tietoinen velallisen tekoon liittyvistä seikoista, joiden vuoksi teko täyttää velkojansuosinnan tunnusmerkistön, velkoja voitaisiin tuomita osallisuudesta velkojan suosimisesta.²¹⁵ Mutasen ja Lehtimäen mukaan velkojansuosintaan syyllistyvät useimmiten ne velallisy yrityksessä määräysvaltaa käyttävät henkilöt, joilla suoraan tai välillisesti (esimerkiksi omistamansa yrityksen kautta) on saatavia velallisy yritykseltä tai jotka muuten hyötyvät tietyn velkojan suosimisesta.²¹⁶ Velkojien suosinta voidaan huomata vasta pitkänkin ajan jälkeen tutkittaessa suuria monimutkaisia rikoskokonaisuuksia. Teon havaittavuutta ja rikosoikeudellista vastuuta viivästyttää myös se seikka, että velkojansuosinta voidaan havaita velallisen kirjanpidosta paljon myöhemmin teon jälkeen, kuten esimerkiksi

²¹³ Syyteoikeus velkojansuosinnasta oli jo vanhentunut, mutta verottajan vanhentuneeseen rikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus hyväksyttiin.

²¹⁴ Nuutila – Hakamies ym. 2009, s.1092.

²¹⁵ HE 66/1988 vp, s. 167.

²¹⁶ Mutanen – Lehtimäki DL 2010, s.380. Vrt. Salminen 1998, s.283–284.

maksukyvyttömyysmenettelyssä. Useimmissa tapauksissa kirjanpidon tutkiminen ei ole riittänyt, vaan velkojansuosinnan havaitsemisessa on jouduttu turvautumaan erikoistilintarkastukseen.²¹⁷

Mielestäni ulosotossa velkojansuosintaan (niin kuin muihinkin velallisen rikoksiin) voidaan törmätä suuremmissa mittakaavassa lähinnä ulosoton erikoisperinnässä, missä käsitellään problemaattisia yrityskokonaisuuksia, joihin usein liittyy myös rikostutkinta ja rikoshyödyn jäljittäminen. Perusulosotto-perinnässä velkojan suosintaan tuskin kiinnitetään paljon huomiota, koska sitä ei yksinkertaisesti ole mahdollista havaita. Summaarisessa ulosottomenettelyssä asioita tulee vireille ja asioita poistuu, jonka seurauksena jonkin velan olemassaoloon tuskin kiinnitetään huomiota sen poistuessa täytäntöönpanosta (velkoja peruuttaa täytäntöönpanon). Osakkeen ulosmittaustapauksissa velkojan suosinta voinee olla helpoimmin havaittavissa jo pelkästään senkin takia, koska velallisella ei olisi enää määräämisvaltaa yhtiön omaisuuteen, jonka kautta hän voisi suosia yhtä velkojaa maksamalla suorituksia muiden velkojien ohi. Edellä mainitussa tilanteessa esimerkiksi toimitsijalla voisi mielestäni olla ratkaiseva rooli valvontafunktion ja asiantuntijuutensa perusteella havaita poikkeamia yrityksen kirjanpidon tai tilintarkastuksen kautta. Mielenkiintoiseksi asian kuitenkin tekee se, että ulosottomiehellä ei ole velvollisuutta ilmoittaa havaitsemastaan rikoksesta (velkojan suosinta) oma-aloitteisen tietojenantovelvollisuutensa nojalla, koska oikeus ilmoittamiseen koskee ainoastaan virallisen syytteen alaisia rikoksia tietyin edellytyksin (UK 3:72).

²¹⁷ Nuutila – Hakamies ym. 2009, s.1092.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Määräämiskiellon vaikutusala

Määräämiskielto aktualisoituu automaattisesti, kun ulosottomies on tehnyt omaisuudesta ulosmittauspäätöksen. Tästä johtuen sen vaikutusala keskittyy kaikkeen ulosmitattavana olevaan omaisuuteen. Määräämiskiellosta ei suoranaisesti keskustella käytännön työssä, koska ulosotossa olennaisempana osana pidetään ulosmittauspäätöstä. Tämä on osaltaan myös perusteltua, koska määräämiskielto ei ole itsenäinen toimenpide, vaan se on ulosmittauspäätöksen seuraus, eli oikeusvaikutus, josta on oma säännöksensä.

Määräämiskielto ilmenee reaalisesti ulosmittauspäätöksen alaosaan sijoitetulla lauseella, jossa on ilmoitettu, että ulosmitattua omaisuutta ei saa hävittää, luovuttaa tai pantata, eikä siitä saa muutoinkaan määrätä ilman ulosottomiehen lupaa. Pääsääntöisesti määräämiskiellon säännöstä tai perusteluja (UK 4:37 tai 4:38) ei myöskään ole ulosmittauspäätöksessä mainittu. Ulosmittauspäätöksen lisätiedot (säännösmerkinnät) ja perustelut ovat ulosottomiehen harkintavaltaan perustuvia. Mielestäni säädös ja säännösmerkintä tulisi olla ulosmittauspäätöksessä jo pelkästään siitäkin syystä, että velallisella, jolle ulosmittauksesta ilmoitetaan, olisi mahdollista nähdä ja tarkistaa säännöksen tosiasiallinen sisältö. Määräämiskiellon vaikutukset voivat myös koskettaa sivullista, jolla voi olla oikeus ulosmitattuun omaisuuteen. Tällöin UK 4:37:ssä mainitulla vilpittömällä mieltä koskevalla lauseella voi jatkoa ajatellen olla suurikin vaikutus asioiden nopeaan käsittelyyn sivullisen suhteen.

Olen asettanut tutkielman liitteeksi ylitarkastaja Jouni Ranzin tekemän fiktiivisen osakkeen ulosmittauspäätöksen esimerkkinä siitä, millainen ulosmittauspäätöksen tulisi aina olla aiemmin mainitsemieni puutteiden täyttämiseksi. Vaikka kyseessä on osakkeen ulosmittauspäätös, tulisi minkä tahansa omaisuuden ulosmittauspäätöksestä selvittää velalliselle asiaan liittyvät yksityiskohtaiset seikat. Erityisesti tilanteessa, jossa osakeyhtiössä määräämisvaltaa käyttävän osakkaan osakkeet on ulosmitattu, voi sivullisia koskettavia seikkoja olla huomattavasti enemmän kuin jotain muunlaista kiinteää esinettä ulosmitattaessa. Sivullisia olisi tällöin osakeyhtiön mahdolliset kauppakumppanit ja luovutuksensaajat, sekä yrityksen muut

osakkaat, joiden osalta määräämiskiellon tosiasiallista vaikutusta voi mutkistaa julkivarmistuksien näkyvyyden puuttuminen osakeyhtiössä, jota ei ole pörssissä noteerattu.

Omaisuuuden ulosmittauksen ja määräämiskiellon yhtenä tärkeimpänä edellytyksenä sivullisen suojan suhteen on siitä tehty julkivarmistus. Julkivarmistuksen vaikutuksiin ja siihen liittyvään sivullisen suojaan liittyvää lainsäädäntöä tai ohjeita tulisi kehittää ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja selkeyttämiseksi. Edellä mainitulla tarkoitan nimenomaisesti osakeyhtiötä, jolla ei ole velvollisuutta ilmoittaa yrityksen johdon tai osakkaidensa muutoksista julkisiin rekistereihin. Myös velkojien omaisuuden suojan osalta tilanne on ainakin välillisesti ongelmallinen. Velkojien käyttämän julkisen täytäntöönpanokoneiston toiminta vaikeutuu, koska tiedonsaanti asian suhteen voi olla ongelmallista ja tämän seurauksena perintätulos velkojen kattamiseksi voi heikentyä.

Usein ulosottoon joutuneiden pienien osakeyhtiöiden osakasluettelot eivät pidä paikkaansa, vaikka niiden ajan tasalla ylläpitämisestä on pakottavaa sääntelyä osakeyhtiölaissa. Osakeyhtiölaissa määritellyt rangaistus säännökset tuskin tuottavat sellaista preventiivistä vaikutusta osakasluetteloiden ylläpitämisen suhteen kuin on tarkoitettu. Ongelmia osakkaiden tai osakeyhtiön johtoon kuuluvien henkilöiden henkilötietojen saamiseksi tuskin tulee sellaisilla yrityksillä, jotka haluavat pitää julkisuuskuvaansa puhtaana ja jatkaa toimintaansa avoimesti ja rehellisesti. Ongelma koskee lähinnä niitä osakeyhtiöitä, jotka pyrkivät toimimaan epärehellisin toimin.

Edellä mainituista syistä yksityisten osakeyhtiöiden valvontaan tulisi jo pelkästään julkivarmistuksien oikeusvaikutuksien vuoksi laatia julkinen ajantasainen rekisteri, niin kuin on toimittu pörssissä noteerattujenkin osakeyhtiöiden suhteen. Tämän seurauksena myös yksityisten osakeyhtiöiden lainmukaisuuden valvonta tehostuisi, sekä ulosottomiehen ja sivullisen tiedonsaanti yrityksen johdon ja osakkaiden osalta paranisi.

7.2 Velallisen tosiasiallinen omaisuus vai keinotekoinen järjestely

Keinotekoinen järjestely ja siihen liittyvät toimenpiteet vaativat ulosottoviranomaiselta huomattavan paljon täsmällistä ja aukotonta näytön hankkimista keinotekoisien

sivuuttamispäätöksen järkevään loppuunsaattamiseen. Sivullisen suoja on erittäin vahvasti esillä ja pelkkä todennäköisyys siitä voi kaataa ulosottomiehen tekemän sivuuttamispäätöksen tuomioistuimessa. Tarkasteltaessa keinotekoisien sivuuttamispäätösten tekemistä velallisen ja hänen ainakin osaksi omistamansa osakeyhtiön omaisuuden suhteen voidaan mielestäni yhdistää ulosottomiehen arviointi siitä, kuinka laaja omistussuhde velallisella on osakeyhtiöön omistusosuuden (osakemäärän) perusteella, millainen jakauma on muiden osakkeenomistajien suhde määrällisesti, sekä millaisessa henkilökohtaisessa suhteessa muut osakkeenomistajat ovat velalliseen.

Yksinkertaisimmillaan osakkeen ulosmittaaminen on tehtävissä osakeyhtiössä, jossa tosiasiallista määräämisvaltaa käyttää yksi henkilö, joka samalla omistaa koko osakekannan. Tällöin keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamista ei tarvita, koska sellaista ei ole. Osakeyhtiön omaisuus voi olla myös ulosmitattavissa velallisen tosiasiallisen hallinnan perusteella, vaikka osakeyhtiön yleisesti katsotaan olevan yksityinen oikeussubjekti. Näyttökysymyksissä tuskin tulee näin selvässä tilanteessa ongelmia.

Mikäli osakeyhtiössä on muita osakkaita ja velallisella itsellään on vain pieni omistusosuus, edellytetään näyttöä tosiasiallisesta määräämisvallasta. Mikäli ulosottomies on todennut tilanteen ja tehnyt päätöksen, että tosiasiallista määräämisvaltaa käyttää velallinen, voidaan osakkeiden ulosmittaaminen ja määräämiskielto yhteisössä saavuttaa, jos yhtiöllä ja sen omaisuudella on arvonmäärityksen kautta ulosmittausarvoa.

Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen voinee olla toimiva ulosmittauskeino, jos ulosottoviranomainen on saanut pätevää näyttöä siitä, että velallinen on pääasiallinen toimija yrityksessä, jossa hän ei virallisesti ole määräävässä asemassa, mutta kyse on selkeästi siitä, että velallinen välttelee ulosottoa käyttäen bulvaaneja nimellisesti yrityksessään. Näyttökynnyksen sivullisen oikeudesta on nostettu korkealle, minkä johdosta keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamispäätöksiin ryhdytään varsin harvoin. Perusulosottooperinnässä niitä ei juurikaan tehdä, koska yleensä keinotekoiset järjestelyt vaativat pitkäjänteistä tiedonhankkimista ja perehtyneisyyttä osakeyhtiöoikeudelliseen problematiikkaan riittävän näytön saamiseksi. Ulosottoviranomaisella saattaa olla selviä viitteitä ja epäilyksiä keinotekoisien järjestelyjen suhteen, mutta siihen liittyvän vahvan sivullisen suojan vuoksi vain selviin tapauksiin on

mahdollista puuttua. Mikäli keinotekoisen järjestelyn sivullisen suojan oletussäännöksiä laskettaisiin, voisi sillä olla positiivinen vaikutus yritystoiminnan taakse piiloutuneiden velallisten velkojen täytäntöönpanotuloksen suhteen, mutta se laskisi myös sivullisen oikeussuojaa. Tämän perusteella keinotekoisen järjestelyn näyttökynnystä tuskin voidaan laskea. Ainoa vaihtoehto mielestäni on edelleen pitävän näytön hankkiminen keinotekoisen järjestelyn olemassaolosta.

7.3 Osakkeen arvonmääritys perusteena ulosmittaukselle

Turhan ulosmittauksen kieltö estää osakeyhtiöstä osakkeen ulosmittaamisen, mikäli yrityksellä ei ole arvoa. Ulosmittauskiellot kuvaavat lainsäätäjän tahtoa korostaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita suhteellisuusperiaatetta silmällä pitäen velallisen kannalta katsottuna. Arvonmääritys perustuu siihen, mikä on osakeyhtiön omaisuuden reaalin arvo ja miten se tosiasiallisesti määritellään. Lähtökohtaisesti ulosottoviranomaisen tulisi harkintavaltansa rajoissa ennen osakkeen ulosmittausta tehdä perusteellinen osakeyhtiön arvonmääritys osakkeen tosiasiallisen arvon toteamiseksi. Koska ulosotossa suhteellisuusperiaatteesta on säännelty laintasoisesti, tulisi ulosottomiehen harkintavallan käyttö olla täysin objektiivista, kuten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet edellyttävät. Käytännössä osakkeen arvonmääritykseen ei kannata edes ryhtyä, jos on selvää että yrityksen velat ovat suuremmat kuin varat, tai sillä ei saavutettaisi vähäisempää suurempaa hyötyä velkojien suhteen. Osakkeen ulosmittaus muutenkin perustuu tilanteisiin, jossa yrityksellä on tuottavaa toimintaa, jonka perusteella velkojille olisi mahdollista turvata osakkeen ulosmittaamisen kautta jatkossakin kertyviä saatavia velallisen nosttaessa yrityksestä esimerkiksi palkkaa tai fiktiivisen palkan määrityksen avulla. Kokonaisuutena osakkeen arvonmääritys ja sen pohjalta tehty ulosmittaus tulee perustua suhteellisuusperiaatteisiin nojaaviin ulosmittauskieltoihin ja helpotuksiin, joiden pohjana on velallisen omaisuuden suoja, osakkeen tosiasialliseen arvoon ja ulosottomiehen korostetun objektiiviseen harkintavaltaan.

Mikäli arvonmäärityksen kautta on todettu, että osakkeella ja yrityksellä on ulosmittausarvoa, mutta velallinen itse on toimillaan tai ilmoituksellaan uhkana toimivan yrityksen

omaisuuden hävittämiseen, voi ulosottomies asettaa harvinaisena varmistustoimena toimitsijan toimitusjohtajaksi osakeyhtiöön. Toimitsijalla ei ole suoranaista omaa toimivaltaa, mutta hän toimii ulosottomiehen ohjeiden mukaisesti ja vastaa yrityksen asianmukaisesta toiminnasta. Tarkoituksena on estää omaisuuden hävittäminen ja siirtäminen velkojien ulotumattomiin.

Toimitsijan käyttäminen toimitusjohtajana ei tule kyseeseen sellaisissa osakeyhtiöissä, joissa ei ole tosiasiallista toimintaa. Toiminnan tulee oikeasti olla kannattavaa ja uhka yrityksen alas ajamisesta velkojien haitaksi korkealla. Pelkästään toimitsijasta koituvat kustannukset edellyttävät yrityksen tuottavuutta. Lisäksi kihlakunnanvoudin, joka asettaa toimitsijan osakeyhtiön toimitusjohtajaksi, tulee olla valveutunut ja asiantunteva toimitsijan ammattitaidon ja osakeyhtiön toimialan suhteen (niin kuin toimitsijan itsensäkin). Ensisijainen vahingonkorvausvastuu toimista kuitenkin on kihlakunnanvoudilla, mikäli toimitsija toimii väärin tai laiminlyö tehtävänsä.

7.4 Velallisen rangaistusvastuun funktioista

Ulosotossa velallisen rikosoikeudellisen rangaistusvastuun funktio on osaksi ennalta estävä sekä jälkikäteinen. Tarkoituksena on turvata velkojille perustuslaissa määriteltyä omaisuuden suojaa, jolle on annettu osaksi korostettu merkitys. Valtiovalta on turvannut velkojien omaisuuden suojaa rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen kautta. Velkojien suojan voidaan siis katsoa olevan kolmijakoinen. Rikosoikeudellinen rangaistusvastuu, jolla on ennalta estävä pelotevaikutus, rikosoikeudellinen rangaistusvastuu, joka kohdentuu velalliseen rikoksen tekijään jälkikäteen, sekä velkojan oikeus käyttää täytäntöönpanossa valtion koneistoa.

Velallisen rikosoikeudellisella vastuulla on selvä merkitys ulosottomenettelyssä tehtäviin rikoksiin. Velallisen tarkoituksena on välttää velkojen maksuun perustuvat toimenpiteet rikoslaissa määriteltyjen kiellettyjen keinojen avulla. Ulosottomenettelyssä tehty yleisin velallisen rikos on velallisen petos, joka ilmenee lähes aina omaisuuden salaamisena tai kertomatta jättämisenä ulosottomenettelyn aikana. Myös muihin velallisen rikoksiin tulisi kiinnittää huomiota ulosotossa paremmin, mutta niiden havaitseminen voi olla vaikeampaa,

koska monet niistä ajoittuvat pitkälle aikavälille, jolloin niiden vaikutus on ulottunut ulosmittauspäätöksen tekemistä ennen ajoittuvalle ajanjaksolle ja sen jälkeiselle ajanjaksolle. Edellä mainitun johdosta velallisen rikoksilla on olennainen osa tutkittaessa ulosmittaustoimenpiteitä ja niistä johtuvia määräämiskieltoja.

Ongelmana on myös se, että ulosoton ollessa summaarista menettelyä, ei rikoksien havaitsemiseen ole aikaa perehtyä, eikä niiden selvittämiseen ole myöskään suurta mielenkiintoa, koska ulosoton pääasiallinen tehtävä on saada velkojille täytäntöönpanotoimin mahdollisimman suuri kertymä, eikä tutkia rikoksia. Myös ulosoton oikeus antaa tietoja epäillyistä velallisen rikoksista on varsin epäselvällä pohjalla, koska kyseeseen voi tulla myös kollisio täytäntöönpanon tehokkuuden ja rikosoikeudellisen rangaistusvastuun suhteen. Edellä mainitulla tarkoitan esimerkiksi sitä, että velalliselta voidaan saada ulosmittattua tasaisin väliajoin omaisuutta, velallinen on yhteistyökykyinen, mutta ulosottomies huomaa, että jonkin tietyn asian suhteen on voitu tehdä rikos. Kumpi asia painaa ulosotossa enemmän, oikeus tehdä asiasta rikosilmoitus, jota ei ole pakko tehdä, vai se, että velkojille saadaan kerrytettyä tasaisesti heille kuuluvia saatavia. Uskallan väittää, että puntarissa painaa enemmän ulosoton tosiasiallinen funktio, eli täytäntöönpanotoimet saatavien kerryttämiseksi. Rikosilmoituksen seurauksena täytäntöönpanon tehokkuus voisi vaikeutua tai jopa loppua kyseisen velallisen suhteen. Myös itsekriminointisuoja ja ulosottomiehen salassapitovelvollisuuden vaikutus tukee haluttomuutta huomioida ja ilmoittaa velallisen rikoksista. Tämän osalta tulisi ulosottoon saada selkeät ohjeet rikosten ilmoittamisesta. Rikosten ilmoittamisen kynnystä tulisi myöskin laskea, koska ulosottoviranomainen Suomessa kuitenkin on puolueeton lainkäyttöviranomainen.

IRTAIMEN ULOSMITTAUS

Velallinen

Erkki Esimerkki
Velallisenkatu 1
33100 TAMPERE

Toimitus

Aika

09.02.2016 kello 15:02

Paikka

Pirkanmaan ulosottovirasto
II-osasto
Kelloportinkatu 5 A, Tampere

Ulosmittauspäätös

Seuraava omaisuus ulosmitataan:

Irtain omaisuus

Velallisen omistus osuus Erkin Esimerkilliset työt Oy osakennasta, yhteensä 60 % eli 600 osaketta

Omaisuuuden hallinta: Omaisuus otetaan ulosottomiehen haltuun.

Arvio irtaimen omaisuuden arvosta: 60000 €

Omistusosuus: 1/1

Ulosmittaus kattaa myös ulosmitattujen esineiden ainesosat ja tarpeiston, ulosmittauksen jälkeen eräännyvän nettotuoton sekä ulosmitatun omaisuuden sijaan tulevan omaisuuden.

Määräämiskielto

Ulosmitattua omaisuutta ei saa hävittää, luovuttaa tai pantata eikä siitä saa muutoinkaan määrätä ilman ulosottomiehen lupaa.

Lisätietoja

Osuuden tai osakkeiden ulosmittauksesta seuraa velalliselle ulosottokaaren 4 luvun 37 §:ssä tarkoitettu määräämiskielto itse osuuteen tai osakkeisiin ja sen lisäksi ulosottokaaren 4 luvun 38 §:ssä tarkoitettu rajoitettu määräämiskielto yhteisössä. Ulosmittauspäätöksen jälkeen velallinen ei saa päättää yhteisössä sellaisista tavanomaiseen liiketoimintaan kuulumattomista toimista, jotka tuntuvasti alentavat ulosmitatun osuuden tai osakkeiden arvoa.

Kielto koskee velallisen kaikenkokoista päätöksentekoa yhteisössä, esimerkiksi osakeyhtiön yhtiökokouksessa tai hallituksessa sekä myös tosiasiallista päättämistä yhtiön toimista. Tästä huolimatta velallinen voi päättää tavanomaisista liiketoimista ja muunkinlaisista toimista, jotka eivät tuntuvasti alenna osuuden tai osakkeiden arvoa. Toimen tavanomaisuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota muun

muassa yhtiön toimialaan. Kiellettyjä toimia ovat esimerkiksi yhtiön omaisuuden tosiasiallinen hävittäminen, sen luovuttaminen merkittävään alihintaan tai vakuusoikeuden perustaminen omaisuuteen ilman lisäluoton saamista. Määräämiskiellon vastainen toimi, josta velallinen on osaltaan yhteisössä päättänyt, on ulosottokaaren 4 luvun 37 §:ssä tarkoitetulla tavalla tehoton ulosottovelkojen ja kyseisen sivullisen välisessä suhteessa. Jos velallinen rikkoo määräämiskieltoa, hän saattaa joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Oikeudeton ulosmitattuun esineeseen ryhtyminen ja omaisuuden hukkaaminen tai luovuttaminen vastoin määräämiskieltoa on säädetty rangaistavaksi rikoslain 16 luvun 10 §:ssä.

Perustelut	Erkin Esimerkilliset työt Oy on Erkki Esimerkin omaisuutta, joka ulosmitataan täytäntöönpanossa olevien velkojen suorittamiseksi.
Lainkohdat	Ulosottokaari 4 luku 8, 37 ja 38 §.
Velat	Saamiset, joiden suorittamiseksi ulosmittaus toimitettiin, on lueteltu liitteessä. Ulosmittaus koskee myös täytäntöönpanokuluja ja säädettyjä viivästysseuraamuksia.

Jouni Ranz
Ylitarkastaja
II-osasto
Puhelin 029 562 4765, 050 511 3451

Liitteet	Valitusosoitus Asialuettelo
-----------------	--------------------------------